

Inochentie Micu-Klein

Arhieraticon

TEHNOREDACTARE ȘI COPERTA:

Dinu VIRGIL

Editura NAPOCA STAR

**Piața Mihai Viteazul 34-35, ap.19,
tel/fax:40/264/43.25.47, 0740/167461
e-mail: napocastar@cluj.astral.ro**

© Ioan Chindriș, 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

MICU-KLEIN, INOCHENTIE
Arhieraticon/Inochentie Micu-Klein-
Cluj-Napoca, 2000
132 p. ; 21 cm.

ISBN 973-95316-9-5

264.014.9.018.2

Inochentie Micu-Klein

ARHIERATICON

Ediție după originalul manuscris

Studiu introductiv
de
Ioan Chindriș

Transcrierea textului:
Florica Nuțiu
și
Ioan Chindriș

Cluj-Napoca,
2000

ARHIERATICONUL LUI INOCHENTIE MICU-KLEIN

Autoexilul lui Inochentie Micu-Klein la Roma (1745-1768) este unul dintre subiectele dense ale istoriografiei românești. Implicațiile politice ale episodului, cu includerea unor personaje cruciale din sfera puterii în Imperiul Habsburgilor și la Roma, i-au făcut pe cercetători să spere în dezlegarea unor probleme-cheie ale momentului istoric, prin radiografierea minuțioasă a ultimilor 23 de ani din viața marelui ierarh și corifeu național. Între volumul epistolar întocmit de Zenovie Pâclișanu în 1924¹ și monografia foarte recentă închinată de Francisc Pall „exilului”,² această radiografiere s-a făcut, determinând un curent „inochentist” dominat de viziunea *politică*. Acestei investigații excepțional de îndelungate și de persistente este probabil cu neputință să i se mai adauge vreun fapt cât de cât semnificativ. Inochentie Micu-Klein părea că rămâne astfel un personaj bătut în cuiele istoriei, cu latura politică a activității sale hipertofiată la maximum, pe lângă care orice altă preocupare ce i-a marcat destinul poate fi sortită rolului de cenușăreasă.

Și totuși, din aria acestor preocupări „extrapolitice” ale sale s-au scos la lumină câteva noi revelații, care sparg imaginea comună a omului politic, permițând investigației noi mijloace de completare a fizionomiei lui Inochentie, el dovedindu-se astfel un subiect deschis. Se manifestă în ultima vreme o atenție plină de interes asupra dimensiunilor culturale ale personalității sale. Debutul noului unghi de analiză a fost spectaculos, prin editarea la noi în țară a unui manuscris cu

¹ Zenovie Pâclișanu, *Corespondența din exil a lui Inochentie Micu-Klein*, București, 1924.

² Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma 1745-1768*, I-II, Cluj-Napoca, 1997.

Blajul lui Inochentie Micu-Klein

poezie clasică latină, pe care l-a alcătuit la Roma în amintiții ani ai exilului.³ Clipa de entuziasm s-a consumat pe fundalul dorinței de a descoperi măcar o operă originală a marelui precursor. Or, alcătuirea unei impresionante crestomații poetice, ordonată după o anumită cheie morală și literară, ar fi constituit, pentru acea vreme, o întreprindere culturală de prim rang în peisajul scrisului românesc. Manuscrisul, însă, care a provocat chiar o oarecare stare de tensiune în familia editorilor noștri de texte, se dovedește a fi opera mult mai veche a literatorului italian Octavianus Fioravanti Mirandula, tipărită în secolului al XVI-lea.⁴ În raport cu această crestomație de răsunet în Europa Renașterii târzii, omul de cultură Inochentie Micu-Klein manifestă două tropisme care îndreptățesc legarea numelui său de cartea lui Fioravanti Mirandula, chiar dacă nu la modul exagerat în care se face prin ediția românească din 1992. În primul rând, se dovedește faptul că *Illustrium poetarum flores* a scriitorului italian a fost o lectură de suflet a lui Inochentie, de consolare în restriște, de vreme ce i-a dedicat efortul unei transcrieri cvasiintegrale. Această deschidere către poezia antichității latine, nemaîntâlnită la vreun român al epocii, este anterioară exilului. Printre cărțile din biblioteca sa, recent reconstituită științific,⁵ figurează și un exemplar din crestomația latină amintită, care conține, la diverse pagini, adnotări de mâna lui Inochentie, anterioare plecării la Roma. Aici, în restriștea exilului, episcopul român o fi simțit nevoia cărții sale de suflet din tinerețe, rămasă la Blaj,

³ Ion Inochentie Micu-Klein, *Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores. Florile poezilor ilustrii*, ediție de Florea Firan și Bogdan Hâncu, București, 1992.

⁴ *Illustrium poetarum flores, per Octavianus Mirandulam collecti, et in locos communes digesti*, 16°, Basel, 1583, 760 p. + 3f.

⁵ Vezi Ioan Chindriș, *Biblioteca lui Inochentie Micu-Klein*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXIV, 1995, p. 347-373.

pe care și-a reconstituit-o sub forma manuscrisului în cauză, după vreun exemplar din bibliotecile Romei. În felul cum a făcut această copie survine al doilea tropism cultural al lui Inochentie. Respectiv, el face câteva intervenții, sărind peste unele versuri, ignorându-le. Cel mai vizibil aspect este eliminarea totală a lui Seneca, bogat reprezentat la Fioravanti Mirandola. Ce motive o fi avut autorul copiei să-l elimine pe Seneca? În locul unui răspuns plauzibil, rămânem cu informația prețioasă că acest poet și gânditor al antichității latine nu era pe placul românului ardelean zăbovit ca prizonier de lux în capitala acestei antichități.

Hermeneutica acestui moment „literar” din viața lui Inochentie Micu-Klein a avut două efecte antipodice. Pe de o parte, a devenit clar - cel puțin pentru cercetătorii serioși - că nu în direcția acestui manuscris este de a se căuta eventualul scriitor original, calea fiind o fundătură. La antipodul acestui sentiment incomod, interesul pentru latura cultural-spirituală a personalității lui Inochentie a devenit și mai accentuat. Astfel s-a născut studiul profilului său cultural, prin analiza structurilor care i-au alcătuit biblioteca, minuțios reconstituită.⁶ Conținutul cărților sale, adunate prin act volitiv și deci elocvent, trădează în episcopul românilor uniți din Ardeal un intelectual caracteristic vremii, deschis către varii lecturi teologice și laice, specifice perioadei de amurg a Contrareforme catolice. Un eșantion din bibliotecă lasă loc tâlcului că tânărul arhieru era interesat, dincolo de avatarurile zbuciumate care i-au bântuit scurta păstorie, de definirea eparhiei sale ca unitate ecleziastică.⁷ Fundarea Blajului și a catedralei făcea posibilă și necesară, pentru prima dată după Unirea de la 1700, desfășurarea în sistem organizat a activității eparhiei și ierarhului acesteia. Era vorba de o dieceză și un episcop din

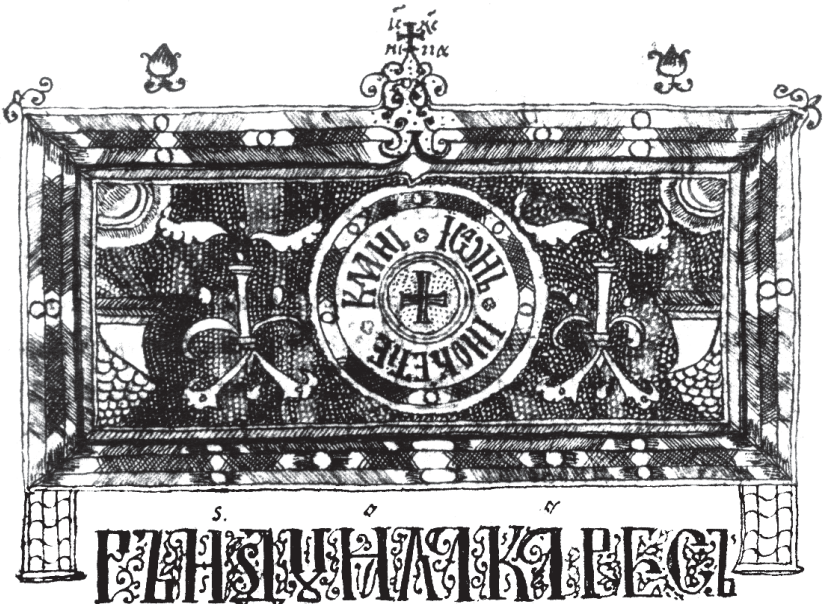
⁶ Ibid. Cf. și Ioan Chindriș, *Naționalismul modern*, Cluj-Napoca, 1996, p. 50-71.

⁷ Ioan Chindriș, *Biblioteca...*, p. 355-356.

lumea catolică, însă de rit răsăritean, după canoanele de unire ale Conciliului de la Florența, din 1439. Lucrări cum sunt *Caeremoniale episcoporum* (Köln, 1712) sau *Formularium legale practicum fori ecclesiastici* (Veneția, 1732), prezente în biblioteca sa, sugerează propensiunea spre codificare în activitatea instituției pe care o conducea, spre definirea episcopiei ca organism eficient și a sa proprie în calitate de cap suprem al acesteia. Această voință l-a urmărit toată viața, prin binecunoscutele-i realizări din perioada păstoriei active și prin demersurile în plan politic și cultural din anii exilului. De acest ultim răstimp se leagă cea mai importantă lucrare a sa, Arhieraticonul, cu totul emblematică pentru spiritul competitiv amintit, prin faptul că definește clar atribuțiile tipice ale arhierelui, în ansamblul manifestărilor sacerdotale din Biserică. Arhieraticonul său scoate la un liman fericit și căutărilor pe urma creației sale originale, infructuoase până la acest punct. Arhieraticonul este unica sa lucrare originală dovedită ca certă până la această dată, bineînțeles în sensul acordat atunci noțiunii de originalitate literară.

Datarea și paternitatea manuscrisului La Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca se păstrează manuscrisul unui Arhieraticon, pe care îl atribuim lui Inochentie Micu-Klein, ca operă și proprietate. Provine din donația fraților Liviu și Iuliu Marțian, în inventarul căreia figurează la poziția nr. 873.⁸ Aflat astăzi sub cota de bibliotecă ms. 4072, manuscrisul nu are un titlu generic, ci pe acela de intrare în materie: *Rânduiala sfintii ispovedanii pe scurt*. Are formatul apropiat de mărimea foliantelor de altar (23 x 17,5 cm.) și conține 50 de file scrise recto și verso, plus 20 de file goale și

⁸ *Vezi Lista tipăriturilor, manuscriselor, documentelor și stampelor donate Bibliotecii Universității din Cluj de către frații Liviu și Iuliu Marțian*, inventar manuscris, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, ms. 5784.

ФЛЧЕ ЛЯПЧНЕРЪ ЧЕТЕДУИ
 ШИ АПЕВЕЦЪЛЪ
 ДУНЪ Ка аѣла Сѣ аѣне Ла Архѣресъ Де
 ѡвафн Млрѣмъ : Кѣ ханна Карѣ Е фолъ
 натн Шнкарѣ Голъ . Иѡз дѣвафн Кѣ Лѣтѣ . Кѣ
 мѣтѣ Шн Бѣтословѣфъ Пре Ка дѣ . Г . ѡ . фѣ
 дѣ Кѣтѣ Шнкарѣ : † Нѣмѣлѣ Мѣтѣлѣн † Шн
 а фѣлѣн † Шн а фѣлѣн сѣфѣтѣ . Иѡз ѣдѣсѣ
 тѣ аполѡ рѣтѣфъ Ла тоѡтѣ фѣтѣрѣнѣ . Аннѣ .
 Дѣтѣлѣ тѣнѣ , а . Кѣтѣрѣмъ . нѣт сѣнѣфъ . Шн ѣѡз
 Сѣ аѣнѣ Ла Архѣресъ . Шн Лѣфѣфѣ Вѣштѣнѣтѣ фѣ
Лѣнѣ .

Emblema lui Inochentie

nenumerate, la sfârșit. Paginile conțin în general 24 de rânduri, exceptându-se aici acele pagini (fețe de file) care au frontispicii și unde rândurile variază între 12 și 21, cu respectarea distanței dintre ele. Pe o hârtie de calitate fără mari pretenții, fără filigrane, autorul lucrează cu cerneală diferită: neagră pentru textul rugăciunilor, roșie pentru indicațiile tipiconale și galbenă într-un singur loc, la un singur cuvânt (f. 48v manuscris). Literele inițiale sunt realizate în roșu, negru și galben. Scrierea lucrării, în alfabet chirilic, este cea familiară a lui Inochentie, seminucială, caligrafică, de o singură mână până la capăt. Manuscrisul este împodobit în stilul manuscriselor „iluminate”, fără a constitui o realizare artistică deosebită în acest sens. Cele câteva frontispicii, vignete, litere ornate și borduri decorative nu reușesc să acopere aspectul relativ sărăcăcios al acestui elaborat, care este în mod evident o primă redactare. Dovada certă a acestui fapt este întreruperea bruscă a textului de la f. 21v, unde ideea rămâne neîncheiată și se lasă un loc gol, autorul având probabil dificultăți de traducere. O notă de bogăție grafică imprimă doar frontispiciul de la f. 3r, care are și o importanță științifică aparte. Este un desen pe tot latul paginii, care ar putea reprezenta un chivot cu suprafața dinspre privitor acoperită cu motive artistice. La mijlocul suprafeței figurează un disc rotund, străjuit la stânga și la dreapta de două sfeșnice. Mijlocul discului este ocupat de o cruce cu brațe egale, în jurul căreia este scris numele autorului și posesorului: IOAN INOCHENTIE CLAIN.⁹ Manuscrisul este legat în piele, lucrare contemporană, cu ornamentații prin impresie în materialul copertilor. Astfel, coperta I are la mijloc imaginea Răstignirii, iar în cele patru colțuri figurile evangheliștilor (Ioan și Matei sus, Luca și Marcu jos). Coperta IV are la mijloc Fecioara cu Pruncul, iar la colțuri aceiași evangheliști.

⁹ Este locul aici să marcăm felul în care marele episcop își consemnează numele: INOCHENTIE. Acest lucru ar trebui să clarifice fluctuația numelui său în scrierile care-i sunt dedicate, între INOCHENTIE și INOCENȚIU (sau chiar INOCENȚIE).

Ornamente de tip floral completează compoziția copertelor. Pe forțașul primei coperte se află următoarea însemnare de carte (*ex libris*) în latină și română: „Ex libris Ioannis In. L. B. Klein episcopus Fogarasiensis 1748, 8 8^{bris}. A Vlădichii de la Făgăraș din Ardeal 1748, octombrie 8 zile”. Evident, este un *ex libris* de mână episcopului nostru, scris cu cerneală brună.

Prima semnalare a manuscrisului îi aparține lui Atanasie Popa, în două cataloage ale manuscriselor bibliotecii, din 1976 și 1977. ¹⁰ Ulterior l-a mai semnalat Mircea Popa, într-un articol fără pretenții științifice din 1991. ¹¹

Vedem astfel că, în mod normal, întemeietorul spiritualității române moderne ar trebui să fie numit - așa cum el însuși scrie - IOAN INOCHENTIE CLAIN. Tradiția istoriografică a operat două schimbări esențiale asupra numelui său: a) l-a înlăturat pe Ioan, numele laic pe care vedem că el și-l păstrează; b) a alăturat numele străin CLAIN (scris în toate documentele latine în forma: KLEIN) și pe cel românesc, anterior înnobilării, MICU, rezultând astfel numele de INOCHENTIE MICU-KLEIN. Fluctuația INOCHENTIE - INOCENȚIU a rezolvat-o Francisc Pall, cu marele său prestigiu, în favoarea lui INOCHENTIE. Acesta pare să fie, după două secole de șovăială, numele cu care va rămâne în istoriografia viitorului: INOCHENTIE MICU-KLEIN.

¹⁰ Atanasie Popa, *Manuscrise românești vechi în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca*, în „Biblioteca și învățământul”, II, 1976, pp. 879-907, p. 889; idem, *Manuscrise vechi în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca. Lista manuscriselor*, Cluj-Napoca, 1977, p. 43-44.

¹¹ Intitulat *Cărțile lui Inochentie Micu-Klein*, din revista orădeană „Cele trei Crișuri”, II, 1991, nr. 3, p. 6, articolul a fost totuși punctul de plecare al cercetării noastre asupra manuscrisului. Personal, am amintit această operă inedită în articolul *Inochentie Micu-Klein, omul de cultură*, publicat în revistele „Cetatea culturală”, Cluj-Napoca, I, 1998, nr. 1, p. 4 și „Foaia poporului”, Sibiu, 1998, nr. 39-40, p. 5.

Anul *ex libris*-ului de pe manuscrisul Arhieraticonului, 1748, este al patrulea din lungul autoexil la Roma, unde, iată, această lucrare se adaugă manuscrisului cu poezii latine, în a dovedi că Inochentie nu și-a uitat și neglijat, în vâltoarea arhicunoscutelor zbuciumări politice, nici menirea de om de cultură, nici - mai ales - pe aceea de om al Bisericii. Căci Arhieraticonul analizat aici a fost scris de episcopul ardelean în răstimpul exilului, respectiv după 1744 și înainte de 8 octombrie 1748.

Frontispiciu de pagină

Este o cronologie strânsă, care face din acest slujebnic arhieresc cea dintâi scriere din exil a lui Inochentie. Am demonstrat la timpul său ¹² faptul că, la plecarea precipitată de la Viena spre Roma, la 9 decembrie 1744, fugarul nu a dus cu sine nici o carte, exceptând desigur Breviarul, pe care-l avea asupra sa orice preot sau ierarh catolic, în orice clipă. Oricum, ideea că ar fi luat cu sine la Viena, unde mergea în misiune politică, și apoi în pribegie la Roma, tocmai un manuscris de format mare, cel mai inutil cu putință atunci, se exclude de la sine. Și totuși, la 8 octombrie 1748 el își scrie numele de posesor pe forzațul manuscrisului Arhieraticonului de față. Concluzia logică este aceea că lucrarea a fost elaborată la Roma, între 1745 - 1748. De către cine? Mircea Popa acreditează ideea că Arhieraticonul i-a fost întocmit și dăruit lui Inochentie de către „cineva”. În afara celor expuse deja, există și alte argumente logice și factice care înlătură această supoziție. Să presupunem, ca ipoteză de lucru, că într-adevăr „cineva” i-a făcut și dăruit Arhieraticonul înaintea plecării la

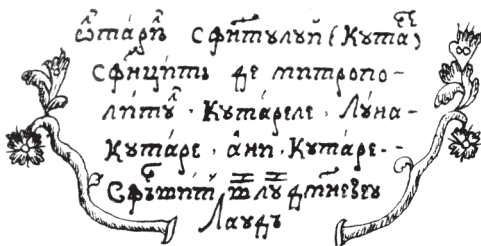
¹² Ioan Chindriș, *Biblioteca ...*, p. 248-249.

Litere ornate

Viena și Roma și că episcopul a dus cu el această incomodă carte, absolut inutilă dincolo de fruntariile diecezei sale, pentru care a fost de fapt scrisă. Cum se face atunci că abia în 1748, după nu știu câți ani, își amintește că îi aparține și scrie un *ex libris* în locul amintit? Uzanța epocii era, mai mult ca astăzi, marcarea cărților prin *ex libris* chiar

la intrarea în posesia lor, date fiind raritatea și costul lor foarte ridicate. Ne-au rămas de la Inochentie câteva asemenea *ex libris*-uri, notate la intrarea în posesia cărților, înaintea plecării din țară.¹³ Concluzia plauzibilă este că însemnarea datează din momentul terminării scrierii, eventual după legarea ei în copertile descrise. Arhieraticonul este cartea bisericească legată cel mai strâns de prestigiul arhierelui. La nevoie, acesta își poate exercita dignitatea arhieratică și în lipsa Arhieraticonului, slujindu-se de cărți adiacente, în special Molitvenicul. Episcopul uniților din Ardeal nu a avut ocazia unei slujbe arhieresti majore decât în ajunul despărțirii de țară, când a fost pus în situația de a hirotoni un episcop, deci o persoană

Vignete

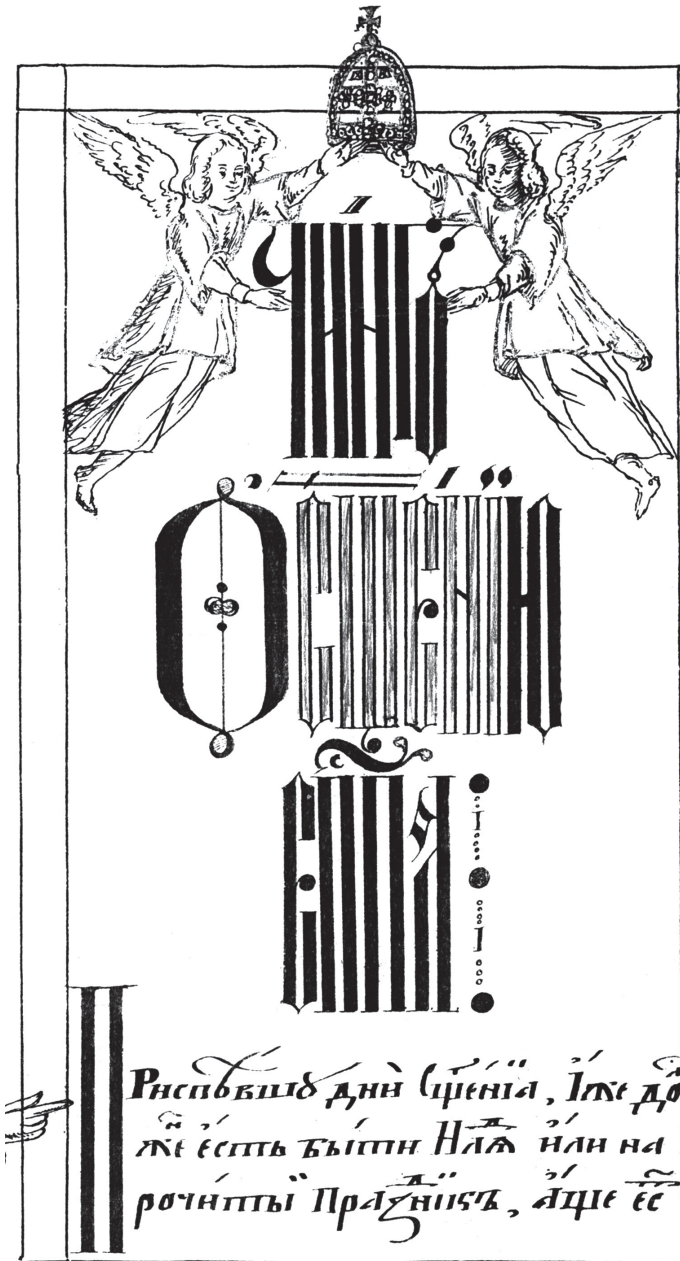
¹³ Ibid., pass.

egală în rang cu el. La începutul lunii decembrie 1743, Inochentie a fost desemnat de Curtea de la Viena cu hirotonirea noului episcop unit al românilor și rutenilor din Ungaria de nord, Mihail Manuil Olsávszky de la Munkács. Actul solemn s-a consumat în 2 decembrie 1743 la Mănăstirea de la Mária Pócs, loc de pelerinaj marian al uniților din arealul Carpaților de Nord-Vest, prin punerea mâinilor episcopului nostru de la Blaj.¹⁴ Olsávszky urca în scaunul pe care îl deținuse mai demult Gheorghe Ghenadie Bizánczy, episcopul care-l hirotonise pe Inochentie însuși, în 5 noiembrie 1730, chiar la Munkács¹⁵. Se dovedesc astfel viabile vechile relații ale arhierelui român cu centrul greco-catolic de la Munkács, unde își urmase studiile superioare și unde s-a inițiat și a fost confirmat în viața monarhală. În semn de grațitudine, Olsávszky îi dăruiește episcopului de la Blaj, în ziua hirotonirii, manuscrisul unui arhieraticon slavon frumos ornat. Era propriul său Arhieraticon. Este sigur că ceremonia de la Mária Pócs s-a desfășurat după această carte, în limba slavonă, limbă pe care Inochentie o cunoștea în mod firesc, după anii petrecuți în mediul slav de la Munkács. Se pare că a cunoscut și limba sârbească, după cum atestază mărturiile din biblioteca sa,¹⁶ precum și elemente

¹⁴ Vezi Joannes Duliskovics, *Istoričeskija čerty ugro-russkich*, Ungvár, 1874-1877, II, p. 130. Cf. și Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inochentie Klein (1728-1751)*, Blaj, 1900, p. 193.

¹⁵ După mărturia lui Joannicius Basilovits, *Brevis notitia Foundationis Theodori Koriatovits, ducis de Munkács, pro religios Ruthenis Ordinis Sancti Basilii Magni, in Monte Csernek ad Munkács, anno MCCCLX factae*, III, Cașovia, 1799, p. 111.

¹⁶ Printre cărțile lui Inochentie Micu-Klein, inventariate la Blaj în 1747, figurează și o „Grammatica Illyrico-Graeca per modum dictionarii”, ediție încă neidentificată de noi, care arată preocupările tânărului monah Inochentie pentru limba sârbească.

A r h i e r a t i c o n u l l u i M i h a i l M a n u i l O l s á v s z k y

din Arhieraticon pe care le vom analiza mai jos. Dăruindu-și propriul Arhieraticon colegului și prietenului care-l hirotonise, și care mai mult ca sigur nu avea încă o carte similară a sa, Olsávsky scrie următoarea dedicație, în josul filei 5r a

*His finitis descen-
dentes ex Ambona
procedunt ad Alta-
re Omnes, Cantabz
Ως ων υπερος.
et continuatur Sa,
crificium ordme
suo ad finem usqz;*

Însemnare marginală de mâna
lui Inochentie

manuscrisului, ¹⁷ sub vigneta: „In contestationem gratissimi animi et thesseram perpetuitatis hunc librum Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Michaël Manuel Olsávsky episcopus Rossensis Mukacsiensis etc. Illustrissimo ac Reverendissimo Domino liber baroni Domino Joanni Inocentio Klein de Szád episcopo Fogarasiensi Transylvani dono obtulit. Mária Pócs 2ma Xbris anno 1743”. ¹⁸ Este de pre-

Cuvântul *illyri* îi desemna, în limbajul vremii, pe sârbii din Imperiu, ortodocși riguroși, cu reședința teocratică la Carloviț. Vezi Ioan Chindriș, *Biblioteca ...*, p. 265, poz. 29.

¹⁷ Se păstrează la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, fondul de manuscrise slave, nr. 22. El provine din cea mai veche zestre de carte a Blajului, numita Fondul bazilitan, aflat acum în custodia bibliotecii amintite, și a fost proprietatea lui Inochentie Micu-Klein, alături de alte cărți și manuscrise.

¹⁸ „Drept mărturie a unui suflet atotrecunoscător și a ospitalității veșnice, ilustrisimul și reverendisimul domn Mihail Manuil Olsávsky, episcopul de Munkács al rutenilor etc. oferă în dar această carte ilustrisimului și reverendisimului domn liber baron, domnului Ioan Inochentie Klein de Sad, episcop al Făgărașului din Transilvania. Mária Pócs, 2 decembrie 1743”.

supus că prețiosul dar l-a impresionat pe episcopul de la Blaj, în sensul că proaspătul episcop de Munkács avea deja în momentul hirotonirii un Arhieraticon al său pe când el, episcop din 1730, nu avea. De altfel, tocmai gestul dăruirii de către Olsávuszky a unui Arhieraticon, și nu a altei cărți sau obiect, trebuie să își aibă cheia lui în contextul pe care îl analizăm. Acest element l-a putut influența doar în sensul voinței de a-și redacta, la Roma, o carte similară. Ca sursă de lucru, cartea lui Olsávuszky nu i-a putut servi, întrucât ea a rămas la Blaj, asemeni întregii biblioteci a lui Inochentie, cât și datorită faptului că episcopul român se gândea la o cu totul altă variantă de slujebnic arhieresc. Dar cine să fie autorul Arhieraticonului ce face obiectul rândurilor de față și pe care frontispiciul-emblemă de care am amintit îl arată a fi slujebnicul arhieresc al lui Inochentie Micu-Klein? L-a scris Inochentie, sau alt-cineva? Nu s-a semnalat, după cunoștința noastră, cazul vreunui alt arhieriu român care să-și redacteze propriul Arhieraticon. (Rămâne totuși ca semn de întrebare dacă nu cumva cel tipărit la Blaj în 1777, servindu-i inițial lui Grigore Maior, este opera acestui episcop.) Știm că Inochentie a plecat la Roma singur și a trăit acolo într-un mediu total rupt de limba și cultura românească. Singurii români din capitala imperiului catolic erau, la acea dată, studenții Grigore Maior și Silvestru Caliani, pe care chiar el îi trimisese, ca „alumni,, bursieri, în 1740. Ei vor părăsi Roma în 1747, după ce îi fuseseră episcopului lor exilat de ajutor, „ca persoane în care putea să aibă încredere în ,preadelicatele materii’ pe care trebuie să le trateze”, după convingerea lui Francisc Pall, care se referă, evident, la problemele politice. ¹⁹ Acești doi tineri nu puteau avea timpul și pregătirea necesară pentru a elabora o carte de altar. Ținea însă de firea energicului Inochentie să nu stea cu mâinile în sân, așa cum o dovedesc manuscrisele alcătuite

¹⁹ Vezi Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein ...*, I, p. 100.

de el la Roma. Căci, în afara creștomației *Illustrium poetarum flores* și acum - iată - a Arhieraticonului, el a mai redactat la Roma încă o lucrare rămasă în manuscris, una cu conținut filosofic intitulată *Libellus definitionum*, probabil cea mai importantă scriere a sa. Nu se știe astăzi nimic despre acest ultim manuscris, pe care Ioan Antonelli l-a văzut la Făgăraș în 1869, recunoscând în el „un manuscript original al episcopului Klein”.²⁰ Iată deci trei lucrări a căror paternitate se susține documentar și a căror geneză psihologică o explică în bloc starea neastâmpărată a condeii lui Inochentie la Roma, ilustrată și de abundența sa corespondență privată și memorialistică oficială concepute la Roma. În ordine descrescătoare, cele trei manuscrise cunoscute până acum au fost alcătuite astfel: *Libellus definitionum* în 1762, *Illustrium poetarum flores* în 1753 și după acest an, Arhieraticonul înaintea lunii octombrie 1748. Este așadar prima sa lucrare redactată la Roma. Credem că impulsul efectiv a venit din partea aceluiași Olsávszky de la Munkács, care a făcut o importantă vizitație în dieceza Făgărașului, după plecarea lui Inochentie, între sfârșitul anului 1745 și primăvara lui 1746. Trimis din însărcinarea Mariei Tereza să cerceteze starea

²⁰ Titlul, redat de Ioan Antonelli într-o scrisoare către Timotei Cipariu din 29 decembrie 1869: *Libellus definitionum, per me Joan. Innocentium L. B. Klein Eppum. Olim Fogarasiensem in Transilvania. Pro tempore Romae anno 1762 commorantem, collectarum, et secundum alphabetum ordinarum, ex sex tomulis philosophiae veteris et novae ad usum scholae accomodatae in Regia Burgundia olim perfectae a Joh. Bapt. Duhamel, et Venetiis 1704 impressae. Item ex Synopsi summulistica auctore A. R. P. Fr. J. B. Nacqueto Hiberno Tiderdensi ord. Praedicatorum professore Romae impressa 1659*. Manuscrisul văzut de vicarul foraneu al Făgărașului avea formatul 4°, de 197 pagini, legat în piele. Vezi „Arhivul pentru filologie și istorie”, XXXV, 1870, 25 mai, p. 703.

episcopiei lui Inochentie în lipsa acestuia, Olsávszky, onest, animat desigur și de vechea amiciție care-l lega de ierarhul român, întocmește un raport obiectiv și categoric în concluzia că episcopul trebuie să se întoarcă în mijlocul turmei sale, drept condiție a aplanării situației profesionale devenite incendiare în Transilvania, simptomul cel mai grav fiind șubrețirea Unirii cu Roma.²¹ Inochentie a primit în același timp și multe vești încurajatoare de acasă, întărindu-i hotărârea - niciodată abandonată - de a se întoarce în fruntea poporului său unit cu Roma, căruia îi fusese primul mare părinte. Ca reacție de așteptare optimistă, Micu-Klein putea să înceapă acum redactarea Arhieraticonului, pe care l-a finisat la o dată de nereconstituit, oricum înainte de 8 octombrie 1748.

În fine, nu se poate omite din discuție nici faimosul decret al Mariei Tereza, din 23 noiembrie 1746, prin care se oprește în mod drastic infuzia de cărți din Țara Românească. Înalta intervenție pune astfel problema redactării și tipăririi cărților greco-catolice în Ardeal, situație care a dus la întemeierea Blajului tipografic. Inochentie putea redacta Arhieraticonul și în această perspectivă.

Sperăm că linia acestei demonstrații este convingătoare. Pentru întărirea ei, reamintim faptul că lucrarea este scrisă de mâna lui Inochentie, cu scrisul familiar caracteristic textelor redactate îngrijit, fie în alfabetul chirilic, fie latin. Ilustrația neprofesionistă, realizată cu abilitatea minimă a oricărui călugăr inițiat și în munca de pisar, îi aparține de asemenea, în lipsa oricărei persoane posibile căreia să i se poată atribui. Argumentul suprem, însă, pe baza căruia îi atribuim paternitatea scrierii, este însuși conținutul Arhieraticonului, a cărui realizare excepțională exclude din discuție, la aceea dată, orice altă persoană din rândul românilor uniți, în afara lui Inochentie însuși. Astfel, cercul logic și factologic se închide, scoțând în

²¹ Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein ...*, p. 54.

lumină mult căutată operă originală a marelui precursor spiritual. În mod deloc surprinzător, aceasta este o carte de altar, un Arhieraticon.

Arhieraticonul la români Arhieraticonul, liturghierul arhieresc sau slujebnicul arhieresc cuprinde rânduiala și conținutul slujbelor bisericesti la care este obligatorie prezența arhierelui (episcop, mitropolit, patriarh). Cele mai importante slujbe de acest fel sunt hirotesiile și hirotoniile.²² În afara acestora, de competența Arhieraticonului s-au impus a fi toate slujbele arhieresti, începând cu Liturghia în sine și până la cele mai diverse sfințiri de antimise și vase bisericesti, de biserici, sfințirea Sfântului și Marelui Mir etc. Slujbele ierarhilor se desfășoară nu numai în catedrale eparhiale, ci și în mănăstiri și biserici parohiale.²³ Creat în timp în sânul Bisericii Orientale, prin selectarea unor texte pertinente din Euhologhion și din alte cărți liturgice, Arhieraticonul oriental sau „grecesc” a fost codificat prin tipar pentru prima dată la Paris, în 1643, cu o reeditare în același loc la 1676.²⁴ Ediția pariziană, aprobată și de Papa de la Roma, face parte dintr-o

²² Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1993, p. 661-662.

²³ Vezi *Arhieraticon adică rânduiala slujbelor săvârșite cu arhieriu*, București, 1993, p. 7.

²⁴ Am consultat ambele ediții la Universitätsbibliothek din Viena, sub cotele: III. 238-386 și III. 220-929. Editarea cărții în mediu catolic latin și cu traducere paralelă în limba latină face parte dintr-o acțiune mai amplă de recuperare a literaturii bisericesti orientale, inițiată de ordinele religioase, în special iezuiții. N-am găsit în țară vreun exemplar din Arhieraticonul etalon de la Paris, care va impune - cu variațiuni uneori notabile - modelul european al Arhieraticonului. Considerăm util să dăm aici o descriere a acestei ediții de referință, pentru a se putea opera o comparație structurală cu arhieraticoanele românești cunoscute.

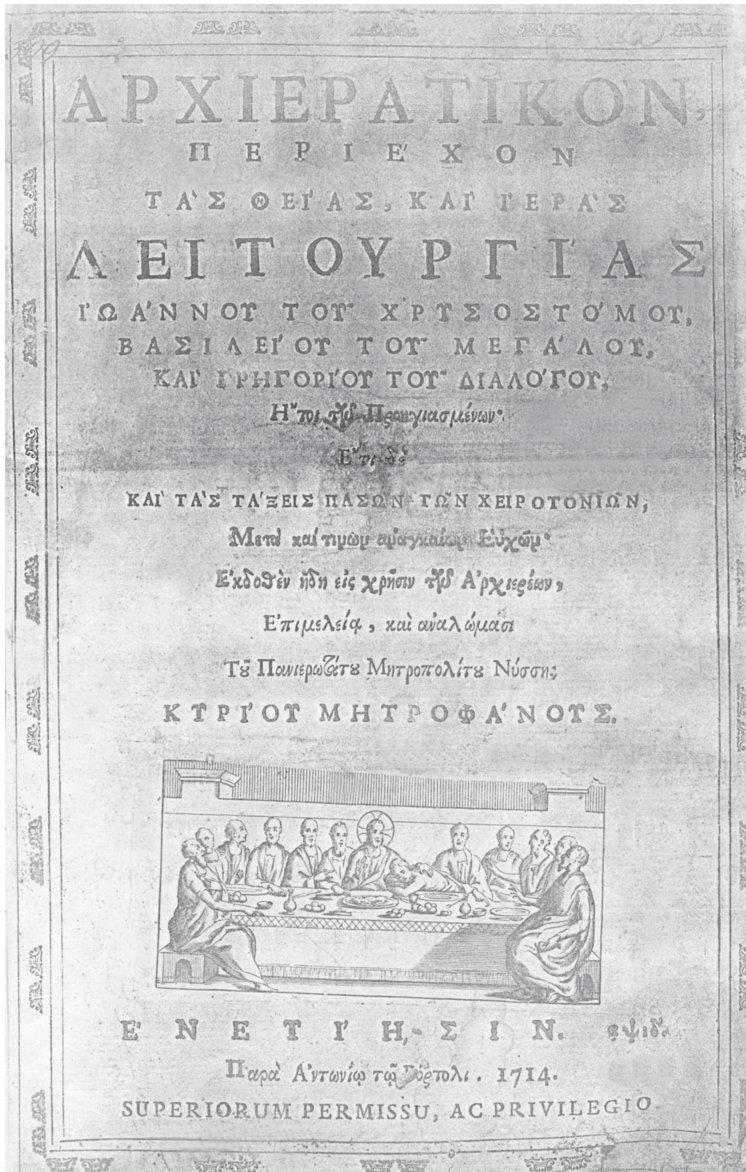

Manuscrisul unui Arhieraticon (Pontifical) latin de la 1476

Titlul: *Arhieraticon. Liber pontificalis Ecclesiae Graecae. Nunc primum ex regiis mss. Euchologiis, aliisque probatissimis monumentis collectus, Latina interpretatione, notis ac observationibus antiquitatis ecclesiasticae plenissimis illustratos. Meditatione ac labore Isaacii Haberti, episcopi Vabrensis, doctoris Sorbonici, regi a consiliis. Parisiis, apud Ludovicum Billaine MDCLXXVI.*

Capitolele. I. Pars I. Oblatio. Protheseos; II. Ritus induendi patriarchae; III. Ordinatio metropolitanae; IV. Ordinatio anagnostae et psaltae; V. Ordinatio hypodiaconi; VI. Introitus Evangelii, et Trisagium; VII. Consecratio episcopi; VIII. Consecratio presbiteri. Misteria; IX. Ordinatio diaconi; X. Misteriorum communio; XI. Absolutio Liturgiae et dimissio; XII. Ordinatio ritus ex Euchologio; XIII. Ordinatio ritus ex Lib. Eccles. hierarch.; XIV. Homilia pontificis consecrantis; XV. Homilia episcopi consecrati; XVI. Homilia presbyteri consecrati; XVII. Ritus electionum, patriarchae et aliorum; XVIII. Professio fidei episcoporum et precatio; XIX. Edita seu mandata ad metropolitans ordinatos; XX. Canones ordinationum; XXI. Literae patriarchales et pontifici; XXII. Institutio archimandritarum et aliorum; XXIII. Coronatio imperatoris; XXIV. Ritus ponendi ecclesiae fundamenti et stauropegii; XXV. Ritus altaris, et antimensionum; XXVI. Ritus ecclesiae reconciliandae; XXVII. Ritus unguenti seu chrismatis ex eccles. hierarchia; XXVIII. Ritus unguenti ex Euchologio; XXIX. Epistolae heortasticae; XXX. Libellus abdicationis, sive renunciatio episcopi; XXXI. Censurae pontificiae.

Corespondentul în lumea occidentală a Arhieraticonului este cartea numită Pontificale sau Pontificale Romanum. Tradiția catolică atribuie redactarea primului Pontificale celebrului Egbert, arhiepiscop de York între anii 732-736. Prima ediție tipărită a apărut în 1485, sub îngrijirea ceremonierilor papali Johann Burchard și Agostino Patrizi Piccolomini. Ediția corectată și oficială a apărut la Roma, în 1596, din dispoziția Papei Clement VIII, care declară cartea ca obligatorie în toată Biserica Catolică, prin bula sa „*Ex quo in Ecclesia Dei*”.

Arhieratikonul grecesc, ediția Venetia, 1714

mare familie de tipărituri ținând de biserica Orientală, realizate în lumea catolică. Este reflexul unei mutări a stării polemice confesionale din Europa, de pe relația Est-Vest (dintre *catolici* și *schismatici*, după formularea apuseană), pe relația Nord-Sud (dintre *catolici* și *eretici*, după aceeași formulare). Succesul european al Reformei, Conciliul Tridentin de la 1545-1563 și Contrareforma care i-a urmat au amuțit în mare măsură vehemența incriminărilor dintre catolici și ortodocși. Apare generația de învățați „ecumenici”, într-un înțeles apusean, însemnând persoane din mediul grecesc instrumentate în cel catolic, pentru a facilita apropierea dintre marile religii creștine sub forma unirii ortodocșilor cu Roma, prin cele patru puncte dogmatice ale Conciliului de la Florența din 1439. Cele mai notabile nume din această galerie sunt Petrus Arcudius, Leo Allatius și Nicolae Comnen-Papadopol. Marele câștigător al acestei acalmii cu iz prozelit a fost erudiția religioasă. Bizantinologia apuseană recuperează tipografic comorile literaturii bisericești orientale, lucru cu neputință de realizat la această anvergură în lumea ortodoxă, din cauza dominației turcești. În stilul creat de tradiția apuseană, mai ales benedictină, aceste ediții sunt marcate de o erudiție excesivă, barocă. Nu face excepție nici Arhieraticonul de la Paris, care are mai degrabă caracterul unei enciclopedii în materie, decât al unei cărți de altar. Rolul realizării unei asemenea cărți, prin selecționarea și sintetizarea bogatului material furnizat de ediția pariziană, și-l va asuma curând centrul tipografic grecesc de la Veneția, de data aceasta numai în limba greacă. Școala venețiană crează modelul grecesc al Arhieraticonului, prin ediția de la 1679, care va influența unele Arhieraticoane românești ulterioare.²⁵ El are în față cele trei liturghii consacrate: a lui Ioan Gură de Aur, a

²⁵ Ne-a fost accesibilă doar ediția din 1714 a acestui Arhieraticon (Biblioteca Academiei Române, cota III 265481).

ДНЪЗЕЯСКУМЪГЕ
АЧЕЛЪИ ДИТРУСФНЦИП
РНТЕЛЪИНОТРУ
ВЪСИЛІЕЧЕЛМЯРЕ АРХІЕП
СКОПЪА КЕСЯРІЕН ЧЕИДИ
: КЪПЯДЪКІА :

lui Vasile cel Mare și a lui Grigore Dialogul (numită și Liturghia Înaintesfințitelor), și abia apoi desfășurătorul slujbelor arhieresti, cu tipiconul, troparele și rugăciunile ce țin de ele. Oricum, ediția grecească de la Veneția este un câștig în aspectul practic, de carte de altar. În plus, ea oferă modelul unei atitudini interpretative față de materialul arhieraticon. Respectiv, în comparație cu alte scrieri de altar consacrate, Arhieraticonul poate avea un caracter permisiv, dând posibilitatea diverșilor ierarhi de a-și alcătui propriul Arhieraticon după nevoile și limitele eparhiilor, eventual arhiepărhiilor pe care le păstoresc. În tradiția orientală, consacrată de ediția venețiană, accentul se mută de pe autoritatea cărții pe voința arhierelui, nu fără o rațiune practică foarte clară. Respectiv, acesta selecționează doar ceea ce consideră că îi este strict necesar și își realizează slujebnicul arhieresc, scris sau tipărit, după puterea financiară de care dispune, ca și după imperativele tradiției locale. Acestei practici discreționare se atașează arhieraticonele românești până la pragul anului 1900 și astfel se explică diferențele, nu arareori deconcertante, dintre un Arhieraticon și altul, unele semnalate în cele ce urmează.

Cel mai vechi și mai impresionant Arhieraticon din cultura noastră este *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovalahiei*, redactat între 1648 - 1688 și rămas sub formă de manuscris până astăzi.²⁶ Acest ierarh cu mari ambiții al Țării

²⁶ Se păstrează la Biblioteca Academiei Române din București, sub cota Ms. rom. 1970. A fost analizat de G. Popescu-Vâlcea, *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovalahiei (1648-1688)*, București, 1943 (extras din „Analecta”, I, 1943). Același cercetător a realizat o ediție mediocră a *ilustrațiilor* din manuscrisul, sub forma unui album de artă cu exact același titlu, București, 1974. Despre mitropolitul Ștefan vezi G. I. Negulescu, *Ștefan I-ii mitropolitul Ungro-Vlahiei, 1647-1688*, București, 1900.

МЛТРИКЪ

Кърилъ първѣи сѣ рече въ своа Бискупства, и
 се поведе маѣ оуспашѣ Ахирейлоу, (мѣсто
 оу нѣмъ мѣсто се вѣдѣтъ въ прѣстоу, и в о мѣсто
 вѣдѣтъ Ахирейлоу, прѣтъ ам рѣчѣ маѣ рѣчѣ)
 Дати рѣчѣ ѣла вѣдѣтъ Апостолъ, Дни
 аѣта ѣла вѣдѣтъ ѣла вѣдѣтъ вѣдѣтъ
 прѣтъ аѣта, Кърилъ маѣ рѣчѣ
 вѣдѣтъ, вѣдѣтъ, прѣ Аѣта
 и ѣта рѣчѣ вѣдѣтъ, прѣ маѣ рѣчѣ
 вѣдѣтъ, рѣчѣ

Românești avea gustul fastului artistic, dovedit de manuscrisul cel mai „iluminat” cu miniaturi și ilustrații, din câte s-au creat la noi. Ca text în sine, slujebnicul lui Ștefan se situează la limita dintre un Liturghier obișnuit și un Arhieraticon. Ne aflăm exact la data codificării Arhieraticonului ortodox, prin amintitele ediții de la Paris. Ceea ce umanistul Isaac Habert întreprindea acolo după criterii erudite, făcea mitropolitul român după criterii practice. Arhieraticonul lui Ștefan reflectă, într-un stadiu crepuscular, peisajul cultural din Țara Românească. Textul este scris în trei limbi: slavonă, greacă și română, respectiv ecteniile și rugăciunile în primele două limbi iar regulile tipiconale în limba română. Prin excepție, *Crezul* este tradus în limba română și figurează ca rostit la slujba de hirotonire a mitropolitului. Aceasta constituie de altfel nivelul maxim de slujbă arhierască prevăzută în Arhieraticonul lui Ștefan. Cartea are în față cele două liturghii mai importante, a lui Ioan Gură de Aur și lui Vasile cel Mare, lipsind cea de a treia, a lui Grigore Dialogul. În tradiția Liturghierelor grecești, lipsa celei de a treia liturghii nu era o excepție, vechile manuscrise grecești oferind mai multe cazuri de acest fel.²⁷ Nici arhieraticoanele românești ulterioare nu vor face excepție, unele incluzând Liturghia lui Grigore Dialogul, cele mai multe ignorând-o. În afara textelor liturgice, lucrarea cuprinde ritualuri și rugăciuni specifice unui Arhieraticon la nivel de mitropolit. Credem că acest manuscris excepțional a rămas cartea arhieraticonală a mitropoliților Țării Românești și după Ștefan, atâta vreme cât fondul cultural al țării a tolerat exprimarea în slavonă și greacă. Slujebnicul este oricum o manifestare anacronică, la o dată când toate cărțile de cult se tălmăceau și se răspândeau prin tipar în limba română.

²⁷ G. Popescu - Vâlcea, *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648-1688)*, București, 1974, p. 22, n. 17.

ДѢМНЕЗЕІАСКА ЛІТЪРГІЕ.

ДѢМНЕЗЕІАСКА

ЛІТЪРГІЕ

ЧЕЛОІ АНТРО СФІНЦІ ПЪРНТЕЛЕ НЪТРО

ІОАН ГЪР ДЕ АОР.

Ръгъчїиѣ пѣнерїі ѡнаїнте

ДѢМНЕЗЕЛЕ ДѢМНЕЗЕЛ НОСТРЪ, ЧЕЛА ЧЕ
ПЛІНЪ ЧЪ ЧЕРЪСКЪ, ХРАНА А ТОАТЪ ЛЪМЪ,
ПРЕ ДОМНЪЛ ШІ ДѢМНЕЗЕЛ НОСТРЪ ІІСЪС
ХРІСТОС, ЛАІ ТРІМІС МЛНТЪІТОР ШІ ІЗВЪ-
ВІТОР, ШІ ДЕ ВІНЕ ФЪКЪТОР, КАРЕЛЕ НЕ-
ВІНЕ КЪВІНТЪЪ ШІ НЕ СФІНЦЕЩЕ ПРЕ НОІ.
ЉНЪЩІ ВІНЕ КЪВІНТЪЪ АЧЪСТЪ ПЪНЕРЕ ЉНАІНТЕ, ШІ О
ПРІІМЕЩЕ ПРЕ ДЪНСА ЉНТРЪ ЖЕРТФЕЛНІКЪЛ ТЪЪ ЧЕЛ
МАІ ПРЕ СЪС ДЕ ЧЕРЪРІ. ПОМЕНЕЩЕ КА ЁН ВЪН ШІ ІВІТОР
ДЕ ОАМЕНІ ПРЕ ЧЕІ ЧЕ О АЪ АДЪС, ШІ ПРЕ ЧЕІ ПЕНТРЪ
КАРІІ САЪ АДЪС, ШІ ПРЕ НОІ НЕ ПЪЗЕЩЕ ФЪРЪ ДЕ ОСМЪДЪ
ЉНТРЪ

Arhieraticoanele din Biserica românească nu-și puteau permite luxul costisitor al tiparului, în condițiile când textul era utilizat, teoretic, de un singur celebrator: arhieraul. Cartea manuscrisă rămâne astfel modalitatea de existență a Arhieraticonului, la inițiativa sau comanda unui episcop sau mitropolit. ²⁸ Cel mai vechi Arhieraticon cu text integral românesc pare să fie - după cunoștințele de până acum - cel copiat de Axinte Uricariul la 1705, pentru uzul Mitropoliei Moldovei. ²⁹ Se crede că el a fost copiat după un arhetip mai vechi, lucru care, dacă s-ar dovedi - sursa consultată nu o face! - ar „scurta” și mai mult viața Arhieraticonului multilingv de genul celui al mitropolitului Ștefan. Va rămâne, însă, până adânc în timp, spre anul 1900, maniera Arhieraticonului frumos împodobit, exemplul lui Ștefan fiind determinant în acest sens. Ținuta artistică a cărții viza dignitatea sacerdotală a arhieraului. Fără a atinge nici pe departe strălucirea artistică a Arhieraticonului lui Ștefan al Ungrovlahiei, cărțile manuscrise din această familie sunt îndeobște bogat ilustrate, respectând formatul foliantelor de altar. Nu aceeași tendință unitară se manifestă însă în ceea ce privește conținutul, unde principiul amintit, al voinței arhieraului, coraborată cu tradiția locului, crează imaginea unei literaturi mai mult decât permissive: *subjective*.

²⁸ Este totuși hazardată afirmația din 1974 a coautorilor Paul Mihail și Zamfira Mihail despre Arhieraticon, cum că ar fi „una dintre cărțile de cult care nu s-a tipărit niciodată în țările române”, că „această scriere nu a fost niciodată tipărită în limba română” (a se vedea articolul acestora: *Arhieraticonul român de la 1705 copiat de Axinte uricariul*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCII, 1974, nr. 11-12, pp. 1403-1413, p. 1404). Arhieraticonul **a fost tipărit** la Blaj, în 1777, de către episcopul Grigore Maior, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea a apărut la București marele Arhieraticon al Bisericii Ortodoxe Române, la nivel de patriarh.

²⁹ Pr. Paul Mihail și Zamfira Mihail, *Arhieraticonul român de la 1705...*

РЖНДХІАПА НЪНЦНІ

РАИХУЗЛИ КЪНИНЪНІ
ДИІАКОНЪЛ БИНЕ КЪВИТЪЗЪ СЪЗНЕ

Архиревън,

Динне къвантатъ, есте дитъръцна, а татънъ
ши а фидънъ ши а сфрнтънъ дъх, а,
към, ши пърърѣ, ши дн вечн, вечн пор;
Диаконън, унче ектенія, ши вохрласън
къ, цне, съ къвинне, тоатъ, търрѣ, чнс
тѣ, ши днкинъчнѣ, татънъ ши фидъ
нъ ши сфрнтънъ дъх, акъм, ши, пърърѣ, ш
днвечн, вечн пор,

Диаконън, доминънъ, съ не рѣгън,
Архиревън рѣгъчнѣ, а часта, къ глас,

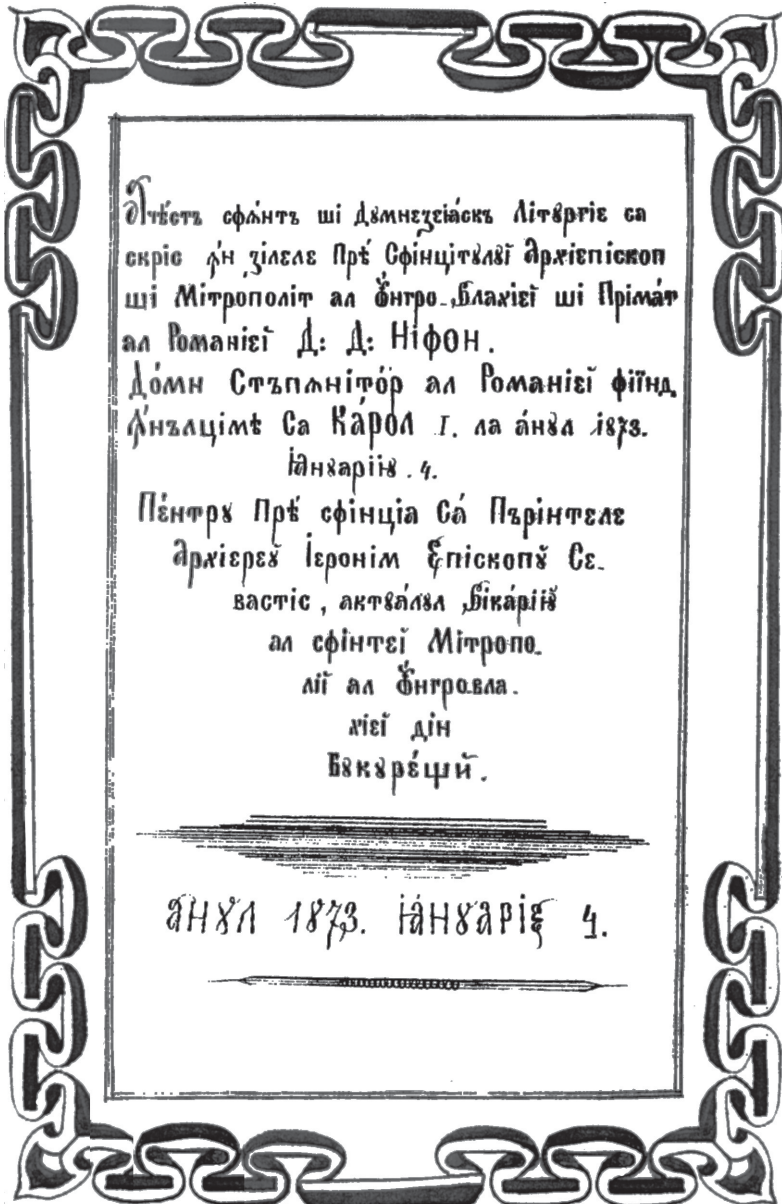
дмнезеѣн, чел прѣ, кърат, ши, зиди,
торън, а тогъ, фъптъръ, карепе, пен
трѣ, юбирѣ, дѣ сѣмѣни, ан пре
фкът, коаста, стръмошнъ
адам, днтрѣ, тѣере, ши ги, бла

Codificarea pariziană de la 1643, pe un material strict oriental, nu rezistă în ortodoxia românească. Exemplul nonconformist ni-l oferă chiar Arhieraticonul lui Axinte Uricariul, care prezintă abateri mari atât față de Arhieraticonul parizian, cât și față de cel de la Veneția. Arhieraticonul moldovean de la 1705 are toate trei Liturghiile în față. După ele, însă, urmează cel puțin opt capitole care nu țin de materia arhieraticonală. Trei „molitve” din această carte vor face în viitor familie în literatura arhieraticonală manuscrisă, cu tot aspectul lor apocrif, oricum fără legătură cu dignitatea arhiereului: *Molitva la blagosloveniia sălcii în Duminica Florilor* (f. 22v), *Molitva la blagosloveniia cărnurilor în sfânta și marea Duminică a Paștilor*, îngemănată cu o *Altă molitvă, la blagosloveniia brândzei și a oilor* (f. 23r) și *Molitvă la blagoslovenie la gustarea strugurilor în 6 zile a lui august* (f. 23v).³⁰ Această cale excentrică, subiectivă și aleatorie o vor urma toate Arhieraticoanele românești manuscrise câte se cunosc până acum.³¹ Intruziunea elementului

³⁰ Ibid., p. 1410-1411.

³¹ La Biblioteca Academiei Române din București se păstrează 11 arhieraticoane manuscrise, sub cotele: Ms. rom. 1384, 1518, 1970, 2089, 2094, 2320, 2337, 4316, 4979, 5043 și 5051. Pentru diferențele de conținut și de organizare a materialului dintre arhieraticoane, redăm cuprinsul pe capitole al manuscriselor 4316 și 2337, ambele datând din secolul al XVIII-lea:

A. Ms. rom. 4316: o singură liturghie, a lui Ioan Gură de Aur (f. 2r-14v); *Rânduiala hirotoniiei la citeți, la ipodiaconi și la diaconi* (f. 16r-19r); *Rânduiala hirotoniiei preoților* (f. 19r-21r); *Rugăciuni de iertăciune care citește arhiereul celor ce să spovedesc* (f. 21v-22v); *Rugăciunea colivii* (f. 23r+v); *Sfințirea litiilor* (f. 23v-24v); *Rânduiala parastasului* (f. 25r-27v); *Rânduiala logodnii* (f. 28r-30v); *Rânduiala cununii* (f. 31r-39r); *Rugăciune la dezlegarea de blestem* (f. 39r-40r); *Rânduiala sfinților antimiselor* (f. 40r-42r); *Facerea duhovnicului* (f. 42r+v). vezi și Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, III, p. 417.

Дѣтець сфѣнтъ шѣ дѣмнезѣіацькѣ Літѣрѣе са
скріе рѣн зѣлеа Прѣ Сфінціѣлѣі Архіепіскоп
шѣ Мітрополіт ал Ѣнтро-Блахіеі шѣ Прімѣр
ал Романіеі Д: Д: НІФОН.

Дѣмн Стѣпѣніѣор ал Романіеі фѣнд
рѣнзѣцімѣ Са Карол Г. ла ѣнѣла іѣрѣ.
Іѣнѣаріѣ . 4.

Пѣнтрѣ Прѣ сфінціѣ Сѣ Пѣрѣнтѣле
Архіерѣх Іеронім Ѣпіскопѣ Се.
вѣстѣе , актѣѣлѣлѣ Бѣкѣрѣіѣ
ал сфінтеі Мітропо.
ліі ал Ѣнтро-вѣла.
хіеі дѣн
Бѣкѣрѣціѣ.

ѣНѣЛ 1873. ІѣНѣАРІѣ 4.

де смерітеі дѣнтрѣ Прѣоцѣ Г. Іоаннѣскѣ. Прѣот сфѣмеріѣ ла Б. Зѣкѣрѣі.

Arhieraticon românesc: ms. 5043

subiectiv și local face foarte anevoioasă cercetarea surselor din care s-au inspirat autorii, precum și urmărirea filiațiilor. Totuși, pentru Moldo-Valahia se pot decela cel puțin două filiații plauzibile. Una este din Arhieraticonul grecesc de la Veneția,

B. Ms. rom. 2337: nici un text liturgic; *Cuvânt pre scurt către cititoriu* (f. 2v-3r); *Rânduiala la temeliia besearicii* (f. 3r-5r); *Rânduială pentru toate chipurile ce să fac la târnosaniia sfintei besearici* (f. 5r-6r); *Însemnare la fărmarea sfintelor moaște* (f. 6r-7v); *Rânduiala ce să face la sfințirea antimiselor* (f. 7v-16r); *Însemnarea scrisorii ce să scrie în antimise* (f. 16r+v); *Rânduială pentru târnosaniia sfintei besearici* (f. 16v-26r); *Rânduială pentru [!] târnosaniei ceii mari* (f. 26v-46v); *Rânduiala târnosaniiei ceii mici* (f. 47v-54r); *Rânduiala ce să face când se clătește sfântul prestol* (f. 54v-59r); *Rânduiala ce să face la hirotoniia citețului și a cântărețului* (f. 59v-60v); *Rânduiala ce să face la hirotoniia ipodiaconului* (f. 61r-62r); *Rânduiala ce să face la hirotoniia diaconului* (f. 61r-62r); *Rânduiala ce să face la hirotoniia diaconului* (f. 62v-65v); *Rânduiala ce să face la hirotoniia preotului* (f. 66r-69r); *Rânduiala carea să face la hirotoniia episcopului* (69v-79r); *Rânduiala carea să face la punerea arhimandritului* (f. 79v-81v); *Rânduiala ce să face la punerea arhidiaconului* (f. 82r+v); *Rânduiala ce să face la punerea marelui iconom, adecă dichi* (f. 83r+v); *Rânduiala la punerea protopopului* (f. 84r+v); *Rânduială ce să face la punerea eclisiiarhului și a dichiului mănăstirii și a chilariului* (f. 85r-86r); *Rânduiala dumnezeiască și sfânta spălare în Joia cea Mare* (f. 86v-92v); *Rugăciuni de iertăciune la tot blestemul și afurisaniia, care să citească de arhiereu* (f. 93r-97v); *Rugăciune la blagosloveniia sălciei în Dumineca Florilor* (f. 97v-99v); *Rugăciune la blagoslovenii a cărnurilor în sfânta și marea Duminecă a Paștilor* (f. 99r); *Rugăciune la blagosloveniia brânzii și a oălor* (f. 100r); *Rugăciune la casa ce să surpă de duhuri reale* (f. 100r-101v); *Rugăciune la îngroparea arhiereului* (f. 102r-103v); adaus: *Povestea de un stareț cu ucenicul lui, pentru răbdare* (f. 104r-107r).

ОРНАДЖІАЛА СРЧЖЛѢ АРХІЕРСК

ал сфінтелор ші дѣмнезеєщилор літѣргій .

А лѣі Іѡнн гѣрѣ де аѣрѣ, а лѣі Васіліе чѣл ма
ре ші а лѣі Фігоріе Діалогѣл нѣмітѣ чѣ Маі
наінте сфінцітѣ, преѣѣм ші орнаджіала хірот
ніелор ші а хіротесіилор де граде Еклесіастіче .

Транскрісѣ дѣпѣ ѣн вѣкѣ манѣскріпт дін сфѣнта
Мітрополіе а Молдовеі дін Іаші, пентрѣ Аналтѣ
Прѣ Санцітѣл Архіепіскопѣ ші Мітрополітѣ
ал Молдовеі ші Свѣтѣвей, ші Ексархѣ
плаіѣрілор Д: Д: Іосіф Наніескѣ .

Ла днѣл 1878 . ѣн Бѣѣхрѣціи .

Дѣ Пріотѣл Ексѣлѣ Георгіе Іѡннескѣ сервітор ла Бисеріка Монастірі Златѣрі .

eventual arhetipuri manuscrise din familia acestuia. O exemplificăm prin manuscrisul redactat de Popa Șerban la 1799, totodată lucrare de o valoare artistică ridicată, fără însă a fi comparabil cu Slujebnicul lui Ștefan.³² Primul capitol se intitulează *Rânduiala sfintei și dumnezeieștii Liturghii carea să face în bisearica cea mare de la Sfeta Gora*, adică Muntele Athos din Grecia. Existența unui izvor urmat cu fidelitate o trădează și caracterul mai adunat al conținutului. După cele trei Liturghii, care există și în Arhieraticonul grecesc tipărit, urmează un număr restrâns de slujbe pertinente de prezența arhierelui, cu compromisuri minime, cum ar fi cel din ultimul capitol, avertizat de altfel: *Rugăciuni de iertăciune la tot blestemul și afurisanii la morți, carele să citească de arhiereu, iară de nevoie să citească și de părintele cel duhovnicesc, de nu va fi arhiereu*. Credem că în secolul al XVIII-lea familia românească a Arhieraticonului tipărit la Veneția a fost influențată de Slujebnicul lui Ștefan. Pot intra în discuție Arhieraticoanele care nu conțin Liturghia lui Grigore Dialogul, cum este manuscrisul 2094 de la Biblioteca Academiei din București,³³ însă și aici libertatea de interpretare aglomerează capitolele Arhieraticonului venețian. A două filiație duce la un arhetip de slujebnic arhieresc slavon realizat în Rusia. Această filiație se leagă de activitatea prodigiosului scriitor care a fost arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, unul din personajele-cheie ale relațiilor culturale româno-ruse din secolul al XVIII-lea. La întoarcerea din cunoscuta-i călătorie în capitala Rusiei, Sankt Petersburg, în anii 1769 - 1770, el aduce cu sine Arhieraticonul „rusesc” uzual, tradus în românește. Primul care a semnalat acest manuscris, V. A. Urechia, un familiarizat al

³² B. A. R., ms. rom. 1384. Vezi și Gabriel Ștrempel, *Catalogul ...*, I, p. 311; idem, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, I, București, 1959, p. 239.

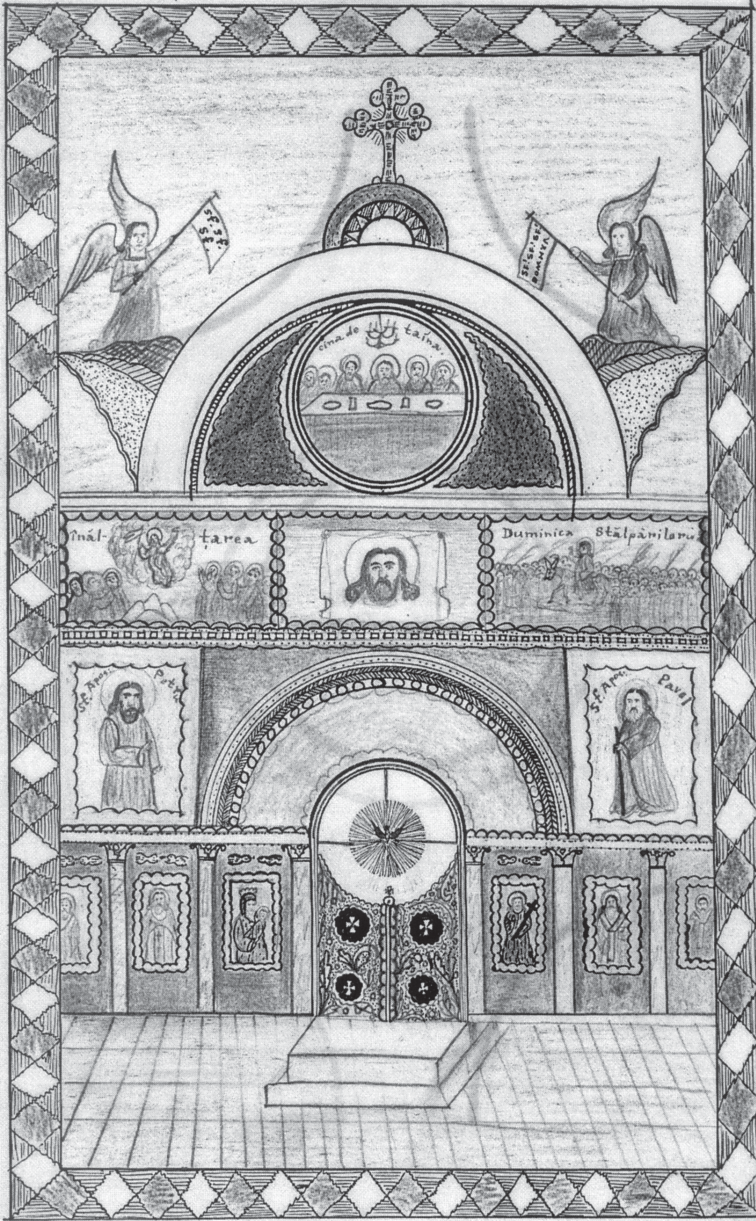
³³ Vezi și Gabriel Ștrempel, *Catalogul ...*, II, p. 164.

Arhieraticon românesc: ms. 4316

problemei, îl numește: „Leturghiia arhierască tradusă din rusește și care se păstrează la Mitropolia din Iași(s. n.).³⁴ Traducerea s-a făcut „după arhierasca osândie” a lui Inochentie de Putna, episcopul Hușilor (1752 - 1782) și i-a servit ca Arhieraticon acestuia, până la data incertă când a ajuns în biblioteca Mitropoliei din Iași. Târziu, după mijlocul secolului al XIX-lea, acest manuscris a fost reactivat, dând naștere ultimei familii de Arhieraticoane manuscrise românești. În condițiile când ierarhii români aveau o stare materială mai răsărită, ca urmare a naționalizării mănăstirilor închinare, pisarii târzii reînvie modelul manuscrisului „iluminat”, de o eleganță ostentativă, care își trăiește ultimele decenii înaintea tipăririi Arhieraticonului românesc ortodox. Această familie are la bază „slujirea arhierască” tradusă de Vartolomei Măzăreanu, aflătoare atunci la Mitropolia din Iași. Cel mai elocvent exemplu este Arhierati-

³⁴ V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu (1720-1780). Notiță biografică și bibliografică*, București, 1889 (extras din „Analele Academiei Române”, seria II, Tom. X, Memoriile Secțiunii Istorice”). Titlul arhieraticonului, așa cum îl reproduce V. A. Urechia în alfabet chirilic: *Întru slava ceii de o ființă, de viață făcătoarei și nedespărțitei Sfintei Troiți, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. În prenorocitele zile preblagocestivei însuși stăpânitoarei, marei doamnei noastre Ecaterina Alexievni, imperatriței a toată Rossie și a diadohilui ei, binecredinciosul domn țesarevici și marelui cniz Pavel Petrovici, după arhierasca osândie a Presfințiii sale chir Inochentii, episcop Hușului, s-au tălmăcit di pe slovenie și s-au scris pe moldovenie această sfântă carte cinovnică a sfințitei slujiri arhieresti, în sfânta împărătească cetate Sanktpetersburg, în anii de la Hristos mântuitorul nostru 1770, de smeritul și mult păcătosul Vartolomei Mazerianu, arhimandritul sfintei Mănăstiri Solcăi din Moldova. Manuscrisul a fost definitivat înaintea datei de 27 iulie 1770, când pornește spre casă. Vezi și Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzereanu. Schiță biografică și bibliografică cu mai multe anexe*, în „Analele Academiei Române”, Seria II, Tomul XXXIII, 1910-1911, Memoriile Secțiunii Literare, pp. 243-347, p. 273-274.*

Arhieraticon românesc: ms. 2089

conul lucrat de „preotul exarh” Gheorghie Ionescu la 1878, pe seama mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei și Sucevei. Chiar în titlu se precizează că a fost transcris „după un vechiu manuscris din Sfânta Mitropolie a Moldovei din Iași”,³⁵ care nu poate fi decât cel văzut de V. A. Urechia în același loc. Manuscrisul lui Gheorghie Ionescu mai păstrează încă alfabetul chirilic, așa cum se întâmplă și cu altele din „familia Măzăreanu”. Dar tot în aceeași familie se semnalează și primul Arhieraticon românesc scris cu ortografie latină. El este opera sau inițiativa marelui reformator și om al bisericii care a fost Melchisedec Ștefănescu, episcop al Dunării de Jos și membru al Academiei Române, și datează din anul 1875.³⁶ Partea inspirată din manuscrisul lui Vartolomei Măzăreanu decurge exact ca în manuscrisul analizat anterior, al lui Gheorghie Ionescu.

³⁵ Titlul întreg: *Orânduiala serviciului arhieresc al sfințelor și dumnezeștilor liturghii a lui Ioan Gură de Aur, a lui Vasile cel Mare și a lui Grigorie Dialogul, numită Cea mai nainte sfințită, precum și orânduiala hirotoniilor și hirotesiiilor de grade eclesiastice. Transcrisă după un vechiu manuscris din Sfânta Mitropolie a Moldovei din Iași, pentru Înalt preasfințitul arhiepiscop și mitropolit al Moldovei și Sucevei D. D. Iosif Naniescu, la anul 1878 în București, de preotul exarh Gheorghie Ionescu, servitor la biserica Monastirii Zlătari*. Manuscrisul se păstrează la B. A. R., Ms. rom. 1518, are 70 [-76] pagini format folio de altar. Cf. și Gabriel Ștrempele, *Catalogul...*, I, p. 356-357. Acest Gheorghie Ionescu, „preot efemeriu la biserica Zlătari” (în 1873) sau, ulterior, „preot exarh servitor la biserica Monastirii Zlătari” (1878) pare a fi ultimul autor de manuscrise „iluminate” din cultura noastră. El alcătuieste, la 1873, și Arhieraticonul arhierelui Ieronim, „episcop Sevastis” și vicar al mitropolitului din București (B. A. R., ms. rom. 5043).

³⁶ *Archieraticon, adică Liturgiari arhieresc combinat după un manuscris vechiu de la sfânta Mitropoliea Moldovei și după alte cărți liturgice ale Bisericii Ortodoxe de episcopul Dunărei de Jos, Melchisedec. 1875*. Manuscrisul se află la B. A. R., Ms. rom. 2089, 140 [-141] file format folio de altar. Cf. și Gabriel Ștrempele, *Catalogul...*, II, p. 163.

Melchisedec era însă un prelat cu ambiții mari, pe care Arhieraticonul său le reflectă. În partea a treia este codificat ceremonialul hirotonirii mitropolitului, separat în cazul Moldovei și al Ungrovlahiei, ținând cont de diferențele tradiționale existente în cele două provincii bisericești. După această probă de forță, însă, Melchisedec cade în aceeași manieră a „Arhieraticonului deschis” în care include, de exemplu, slujba foarte specială a sfințirii antimiselor în bisericile fără moaște, inspirându-se dintr-un „acoluthiarium grecesc manuscris”. Lucrarea se încheie cu slujbe și rugăciuni care nu au nimic comun cu structura unui Arhieraticon clasic.

La această structură se va reveni cu severitate odată cu primul Arhieraticon ortodox tipărit, *Arhieraticon cuprinzând rânduielile tuturor hirotesiilor și hirotoniilor*,³⁷ la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cu această tipăritură se încheie evul Arhieraticonelor manuscrise, cu multă risipă de artă, dar și cu o mare doză de confuzie în conținut. Arhieraticonul tipărit, oficial, rupe cu duritate relativismul balcanic analizat mai sus, impunând, la antipod, un Arhieraticon excesiv de exigent. Acest codice arhieresc restrânge materialul arhieraticonul la hirotonii și hirotesiile, care reprezintă doar limita superioară a slujbelor care necesită prezența arhierelui. Este cel mai restrictiv Arhieraticon, român sau străin, pe care l-am văzut. Această parcimonie excesivă, probabil un reflex al mitropolitului Iosif Gheorghian la bunul plac de dinainte, nu va rezista, ci se va reveni în secolul nostru la o variantă mai largă, conform noțiunii enciclopedice de Arhieraticon: „Carte rituală în care se cuprind așezămintele acelor servicii și ceremonii sacre, săvârșirea cărora este rezervată numai arhierelui, cum sunt hirotoniile treptelor ierarhice, sfințirea bisericii, a mirului, binecuvântarea vaselor și a rechizitelor sacre ș.a.”³⁸ Acestei definiții se supune cu exactitate Arhieraticonul lui Inochentie Micu-Klein.

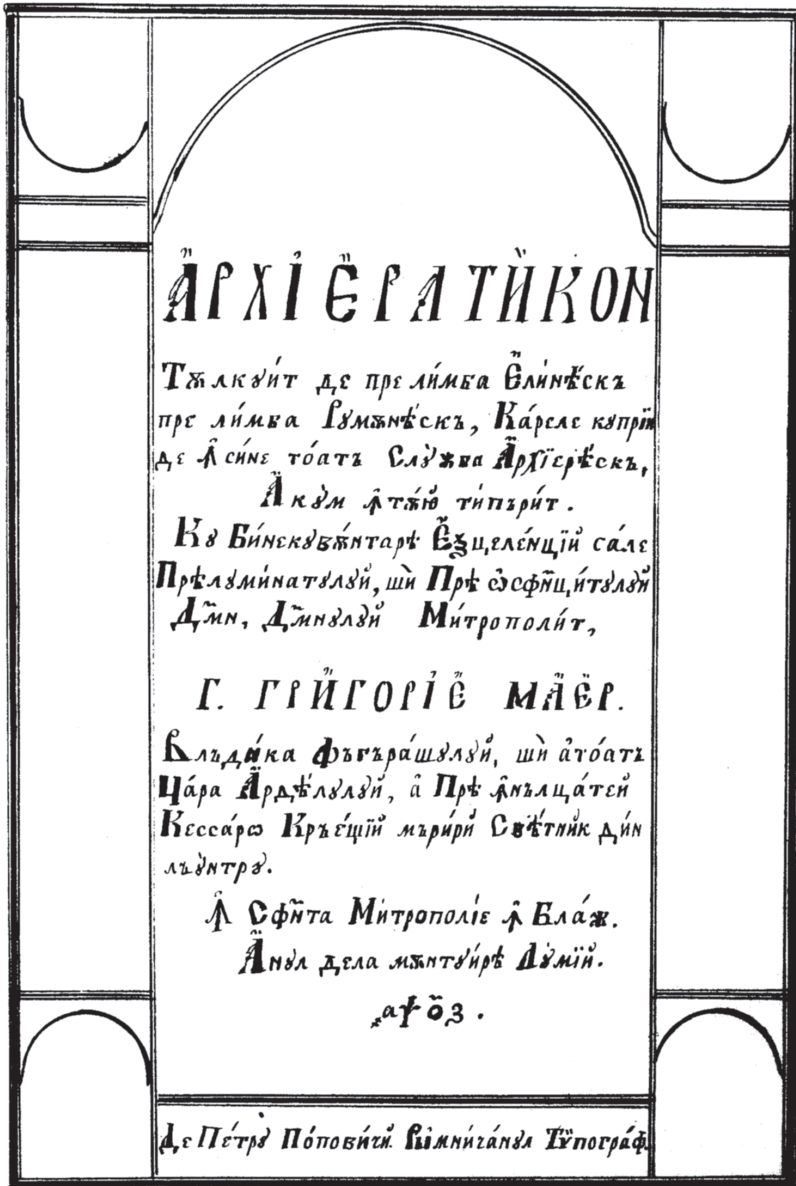
³⁷ Am consultat numai ediția a doua, București, 1899.

³⁸ Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia română*, I, 1898, p. 239.

Primul Arhieraticon ardelenesc românesc în Ardeal, anterior celui alcătuit de Inochentie Micu-Klein. Ardealul, de altminteri, face o notă distinctă comparativ cu bogăția de Arhieraticoane evocată parțial mai sus. Înainte, ca și după Unirea cu Roma de la 1700, diecezele românești din Ardeal (Alba Iulia și apoi a Făgărașului cu reședința la Blaj) erau slab dotate material în comparație cu lumea de principii și boieri donatori din Moldo-Valahia. Departe de eleganța Arhieraticoanelor ilustrate de acolo, Inochentie realizează, în condiții precare, unul modest ca aspect, cel de față. Peste 29 de ani, la 1777, Grigore Maior, spirit practic și european, își va tipări Arhieraticonul propriu, lovind două ținte deodată, una de aproape și alta cu bătaie lungă. În instanța proximă, Arhieraticonul tipărit costa mai puțin decât unul meșteșugit artistic, de mână, episcopul de la Blaj având la îndemână propria tipografie. Mai apoi, acest singur Arhieraticon tipărit din întreaga noastră cultură veche va fi întrebuițat în toate ținuturile locuite de români, concurând ca răspândire cu o altă carte blăjeană, Biblia de la 1795. Peste un secol, după 1875, un exemplar din posesia mitropolitului moldovean Iosif Naniescu va trebui să fie cârpit de uzat ce era, pentru a putea fi legat în coperte noi. ³⁹

Voința lui Grigore Maior a fost de asemenea influențată de o hotărâre imperială, decretul din 24 februarie 1773. Prin acest decret sunt convocați la o consfătuire episcopii uniți din Imperiu: Vasilie Bozicskovics al Croației, Andrei Bacsinszky de la Munkács și românul Grigore Maior din Ardeal. Una din temele importante ale consfătuirii, desfășurată între 1 martie - 21 aprilie 1773, a fost necesitatea stringentă de a se tipări cărți bisericești pentru uniți. Unul

³⁹ Vezi Ioan Bălan, *Stabilirea limbei liturgice românești IV. Opera episcopului Damaschin*, în „Cultura creștină”, V, 1915, nr. 8, p. 233.

Arhieraticonul de la 1777. Copie din 1840.
(Colecția Pr. Silviu Augustin Prunduș)

dintre cele 17 stipulate este cel numit „Arhieraticon seu Pontificale, usui duntaxat episcoporum accomodatus”. Discutându-se concret modalitatea de întocmire a Arhieraticonului, se recomandă compilarea acestuia din diferite cărți, „după norma grecească” ⁴⁰. Este exact ceea ce făcuse Inochentie în Arhieraticonul său, după cum se va arăta mai jos. Așadar, modelul Arhieraticonului de tip ardelean îl stabilește Inochentie Micu-Klein. El merge pe linia Arhieraticonului de la Paris, lăsând la o parte textul Liturghiei și trecând direct la rânduielile arhieraticonale: hirotessii, hirotonii și sfințiri. Este întocmit pentru necesitățile Episcopiei unite a Făgărașului, ale episcopului acesteia, după cum atestază următoarea formulă rostită la ritualul împlântării crucii: „Împlântarea crucii, cu darul Preasfântului Duh, făcută de smeritul al Făgărașului, grecilor și rușilor, rumânilor orașului episcop ...” ⁴¹ Derutanta înșiruire: „grecilor și rușilor, rumânilor”, în condițiile când doar românii erau uniți în Ardeal și țineau de Episcopia Făgărașului, provine din bula papală „*Rationi congruit*” de la 1721, prin care se ridică Episcopia Făgărașului de rit greco-catolic, sub păstoria lui Ioan Giurgiu Patachi. ⁴² Iată formularea din constituția pontificală în cauză: „De aceea, aflând că grecii, rutenii, valahii, sârbii și alții care fuseră înainte pământenii de ritul grecesc de pe întregul provinciei Transilvaniei, din mila binecuvântătoare a Domnului, au alergat cu miile la sânul Sfintei Biserici Catolice ...” etc. Pare o

⁴⁰ Vezi Ioan Moga, *Contribuții privitoare la tipărirea cărților bisericești pentru români din Transilvania și Ungaria*, în vol. *Omagiu Înalt Preasfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*, Sibiu, 1940, p. 584-593.

⁴¹ Fila 24r+v.

⁴² Vezi Ioan Chindriș, *Bula papală „Rationi congruit” de la 1721 și întemeierea Episcopiei Făgărașului*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXIII, 1994, p. 85-106.

greșeală din ignoranță - crede Gheorghe Șincai - prin care „Curtea Romei” își trădează „toată neștiința sa și necunoașterea neamurilor pe care vrea să le pască”.⁴³ Fie ea greșeală, cum crede Șincai, fie diplomație vaticană, cum suntem noi dispuși a crede, Inochentie respectă în Arhieraticon formularea de la 1721. Ea definește o zonă est-europeană pe care Roma o avea în vizor, ca obiectiv al campaniei de unire, pe care iezuiții o desfășurau în forță din secolul al XVII-lea.⁴⁴ Aceste etnii și culturi aveau în comun un trecut de apartenență la Biserica Orientală, iar în vremea lui Inochentie un prezent de desprindere greoaie din tradiția acestei biserici. Arhieraticonul său oglindește cel mai fidel această realitate tranzitorie, la analiza izvoarelor din care s-a inspirat autorul în redactarea cărții. Această analiză este un exercițiu dificil. Singurul lucru cert este că el n-a avut la îndemână vreun Arhieraticon românesc din care să se inspire. În lipsa acestuia, episcopul blăjean este nevoit să traducă totul - sau aproape totul - din alte limbi. Din care, însă? Problema identificării surselor sale se lovește de unele stavile documnetare de netrecut, deocamdată. Nu este sigur dacă a cunoscut Arhieraticonul de la Paris, lucrat de reputatul erudit Isaac Habert. Cert este că nu treade nimic din acesta. Inochentie își divulgă parțial sursele în trei locuri din lucrare, în toate trei fiind vorba de Molitvenice. La sfârșitul capitolului despre *Rândul care să face*

⁴³ Gheorghe Șincai, *Hronica românilor*, III, București, 1969, p. 341, unde se întrebă: „Ce greci, ce ruteni, ce raștiani sau sârbi au fost pe vremea aceasta în Ardeal, carii să se fie unit?”

⁴⁴ Vezi, în ceea ce-i privește pe români, mărturia genuină și autentică a iezuitului ceh Andreas Freyberger, din cronica sa *Historica relatio unionis Walachiacae cum Romana Ecclesia*, ediție princeps după manuscrisul original și traducere în românește, cu un studiu și note științifice de Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, 1996.

la *hirotoniia diaconului* el precizează: „Iară la un *molitvenic sârbesc* (s. n.) am aflat cum nu se face diiacon la Liturghia Preajdesfeștenaia”. Cartea amintită atât de vag este un manuscris slav care se păstrează între cărțile rămase de la Inochentie Micu-Klein, lipsindu-i începutul și sfârșitul, conținând însă un Molitvenic.⁴⁵ Acest izvor subțire, citat din memorie, întrucât rămășesc departe, la Blaj, trebuie interpretat și redus exact la ceea ce afirmă Inochentie. Se simte din notă depărtarea de sursa citată, fapt care vine odată în plus în sprijinul redactării Arhieraticonului la Roma. Totodată, aceeași notă face imposibilă ideea inspirării autorului din manuscrisul citat. Și totuși, prima parte a Arhieraticonului este masiv și manifest tributară unei surse slave. Acest fapt îl trădează numeroasele ectenii, provocări și răspunsuri la locuri determinate, pe care Inochentie le redă în limba slavonă: **Господи помнѣши нас...**; **Благословенъ богъ нашъ...**; **Миромъ господѣ помолнмса...** Prezența acestora dau Arhieraticonului lui Micu-Klein aspectul unei scrieri pregnant românești, în care câteva locuri minore mai rezistă în limba slavă bisericească, rămășițe ale unui vechi prestigiu popular al acestei limbi. Se presupune că credincioșii cunoșteau și înțelegeau aceste locuri, de vreme ce autorul le păstrează în forma lor slavonă. La aceeași sursă de limbă slavonă trimit și cele câteva încheieri de capitole notate cu: **КОНЕЦ**. Caracteristica acestor locuri în limba slavonă este descreșterea frecvenței lor, odată cu înaintarea în capitolele arhieraticonale. Dacă la cele două rugăciuni de la început și la hirotesiile mărunte de ceteț, „peveț” (cantor), ipodiacon etc. ele sunt mai frecvente, descresc numeric și dispar complet odată cu

⁴⁵ Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, msse slave 24, manuscris 4⁰, fără început și sfârșit, scris cu negru și roșu, databil de la sfârșitul secolului al XVII-lea sau începutul celui următor.

исповѣнника и вѣстника сего; прѣвнаго оца
нашего касіана римлянина, сѣдайма сѣ
февроуаріе. и сѣ поетсѣ слоужбѣ касіана
на. и на паверниці;

ісѣ.

МѢСЯЦЪ ИЮЛІИ ЛАДНІИ

та вѣ. и ноцѣ вѣ; стѣ и прѣвныа мѣреніа
ша сѣ в доксіа; стѣ осѣенной мнѣ афеодора
и кирнея; стѣ хв мнѣ сѣ протіа клеѣ мнѣ
и в аскіа; прѣвнаго оца нашего герасима
и жема ісѣрдани; стѣ мнѣ аскіона;
стѣ мѣ мнѣ и жема моріа, мнѣ и нѣ
петсѣ аскіона и бодѣ белоути сѣ; стѣ хв
сѣенной мнѣ, и жема в херсѣ сѣ пископство
ваши в аскіа сѣ фрема сѣ ѳеміа ісѣ петропа
сѣ феріа. и протіа хв; прѣвнаго оца нашего
исповѣдника афеѣ филаетта пископа ісѣ
скаго; стѣ хв великой мнѣ и и жема в сѣ
в аскіа и жема сѣ ставѣ мѣ мѣттаніа. и сѣ тѣ ж
къ концоу вѣ вѣ кон слоужбѣ сѣ мѣ вѣ тпворимѣ
на и рѣ ісѣ то, по дѣ и сѣ правитѣ мѣ тпва мол
сѣ и по и нѣ сѣ мнѣ нѣ нѣ сѣ и на вѣ днѣ мѣ

І
В
Г
Д
Е
Ж
З
И
Ф

hirotoniile (diacon, preot). Dar care puteau fi această sursă slavonă? În imposibilitatea nominalizării ei, emitem ipoteza că este vorba de un Arhieraticon - probabil manuscris - din zestrea călugărilor basilieni ruteni de rit unit din Roma, de care se leagă atât de strâns exilul episcopului nostru. Cunoscându-i din fragedă tinerețe, școlit la Munkács în mijlocul lor, Inochentie le solicită și le obține ospitalitatea, la reședința (*ospizio, hospitium*) acestora de pe lângă biserica Santi Sergio e Bacco, aflată în inima Romei. Episcopul blăjean și-a dus existența de exilat în mijlocul acestor cunoștințe vechi, după părerea lui Aloisie L. Tăutu până la 1754, ⁴⁶ iar după cea a lui Francisc Pall, mai credibilă, până la sfârșitul zilelor, în 1768. ⁴⁷ Călugăr basilian el însuși, de obediența centrului monahal de la Munkács, unde își depusese voturile în tinerețe, Inochentie trebuie să fi cunoscut bine literatura bisericească folosită de colegii săi ruteni. Arhieraticonul său, până la hirotonia preotului inclusiv, lasă impresia fermă a unei traduceri din limba slavonă, cu păstrarea unor pasaje originale. Trebuie remarcat însă numaidecât că aceste pasaje nu se referă niciodată la indicațiile tipiconale sau la rugăciuni, care sunt riguros traduse în românește, ci sunt începuturi de ectenii, provocări și răspunsuri din timpul slujbei: „Doamne, îndură-te spre noi”, „Domnului să ne rugăm” etc. Existența, însă, a unei cărți-pilot în slavonă este certă, și repetăm convingerea noastră că Micu-Klein a găsit-o la călugării ruteni de la Roma.

A doua sursă pe care și-o dezvăluie se află aruncată, tot expeditiv, în mijlocul consistenței părți a Arhieraticonului care se referă la diverse sfințiri: a discului și potirului, antimisului, facerii și sfințirii mirului, zidirii și sfințirii bisericii. Această mare

⁴⁶ Aloisie L. Tăutu, *Testamentul și moartea episcopului Inochentie Micu-Klein*, supliment la „Viața creștină”, Biblioteca A. G. R. U., Cluj-Napoca, 1992.

⁴⁷ Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein ...*, p. 31.

și importantă parte îi asigură lui Inochentie primatul absolut în codificarea românească a respectivelor slujbe arhieratice. Nici un manuscris anterior cunoscut nu le cuprinde. La capitolul facerii mirului, după ce înșiră o serie de componente folosite la prepararea acestuia, recomandă: „Iară de vei vrea să mai bagi, caută în Euxuloghion, adecă Molitveniicul cel latenesc și grecesc, list [=pagin] 637”. Această sursă, care nu ne-a fost la îndemână pentru analiză comparativă, este o altă carte de căpătâi a Bisericii Orientale, tipărită în occidentul catolic. Prima ediție a apărut în cunoscuta tipografie a grecilor din Veneția, la 1526, ⁴⁸ editată probabil de același Petrus Zanetti care scoate ediția din 1559. ⁴⁹ Micu-Klein a folosit însă marea ediție bilingvă, greco-latină, publicată de Jacques Goar la Paris, cu bogate note științifice, în 1647. ⁵⁰ Noua sursă divulgată vine tot în sprijinul redactării la Roma a Arhieraticonului, întrucât Euhologhionul amintit nu se găsește în vechiul fond blăjean de cărți, numit Fondul bazilitan, păstrat în custodie la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române și nu este semnalat nici în vechiul inventar de cărți din Blaj, întocmit în 1747. ⁵¹ Euhologhionul de la Paris era și este o atare raritate

⁴⁸ *The Catholic Encyclopedia*, vol. V. pagină WEB pe Internet, <http://w.w.w.newadvent.org/cathen/05595b.htm>, p. 2.

⁴⁹ Cf. Jean George Théodore Graesse, *Tresor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique*, VII, supliment, Dresda - Geneva - Londra - Paris, 1869, p. 287.

⁵⁰ *Euchologium sive rituale Graecorum, complectens ritus et ordines Divinae Liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum si cuilibet personae, statui vel tempori congruos, juxta usum Orientalis Ecclesiae ...*, Paris, 1647 (v. J. G. T. Graesse, *Tresor de livres rares ...*, II, Dresda - Geneva - Londra - Paris, 1861, p. 510).

⁵¹ Vezi *Inventarium librorum, Balasfalvae in residentia episcopali, sub cameratico et episcopali sigillis antea habitorum, nunc vero curae ac custodiae Reverendissimi domini Petri Aaron de Bisztra*

la noi în țară, încât nici Inochentie, nici „altcineva”, nu-l putea avea la îndemână înaintea plecării la Roma, spre a face trimiterea punctuală la o pagină anume. Or, din trimiterea în cauză rezultă limpede că autorul avea în față sursa pe care o amintește. La Roma acest lucru era cu puțință.

În fine a treia sursă recunoscută de Inochentie o găsim la începutul celui de al doilea capitol referitor la hirotonirea episcopului, unde se face „cercarea” candidatului. Aspectele acestui demers - spune autorul - sunt „din multe alte a lui Alațian molitvenice de hirotonii alese”. Acest „Alațian” este o celebritate ecumenică a secolului al XVII-lea, Leo Allatius (1586 - 1669), italian (Leo Allaci) născut în insula Chios din mamă grecoaică și cu primele studii în limba greacă. A studiat apoi la Roma, și-a adjudecat fama de erudit al vremii și a ajuns bibliotecar al Vaticanului, postură din care și-a elaborat cele 53 de lucrări câte îi sunt consemnate de bibliografi. A fost unul dintre marii cunoscători ai Bisericii Ortodoxe și problemelor acesteia, dintre învățații catolici din toate timpurile. Sursa indicată de Inochentie este cea mai importantă lucrare a lui Allatius, monografia *Graeciae orthodoxae tomi duo*, apărută la Roma în 1652-1658 (vol. I-II). Formula de „cercare” a candidatului la episcopie, așa cum a luat-o autorul de la Leo Allatius, este curentă și astăzi în Biserica Orientală. Ea cuprinde răspunsul *citit*, deci pregătit înaintea, la trei întrebări, prin evocarea Crezului și prin două dezvoltări speciale ale acestuia.

vicarii generalis concreditorum, ad mandatum Incltyti regii Thesaurariatis Transilvanici per infrascriptas anno 1747 die 14-ta Junii confectum, la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, sub cota mss. lat. 550. Cf. și Magdalena Tampa, *Din începuturile bibliotecii de la Blaj. Despre inventarul manuscris din 14 iunie 1747*, în „Biblioteca și cercetarea”, buletin științific multiplicat al Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, III, 1979, p. 126-145.

În afara acestor trei surse recunoscute, putem extinde, cu prudență, aria informațională și asupra Arhieraticonului grecesc de la Veneția, pe care ar fi o ciudățenie să nu-l fi cunoscut. Cum însă diversele ceremonii, formule și rugăciuni arhieraticonale nu erau - și nu sunt! - creații ale autorilor, ci vin din tradiția paleocreștină, codificate etapizat, este greu de recunoscut sub haina limbii române unul sau altul dintre izvoare. Tot în legătură cu sursele străine, se pune întrebarea dacă Slujebnicul arhieresc dăruit de Mihail Manuil Olsávszky în 1743 l-a influențat pe episcopul nostru în redactarea Arhieraticonului. Răspunsul este categoric negativ. Manuscrisul în cauză nu este un Arhieraticon propriu-zis, ci o lucrare ce cuprinde numai tipiconul investirii și sfințirii episcopului. Ambițiosul candidat rutean pare a-și fi pregătit acest instrument anume în vederea hirotonirii sale, celebrate, după cum am văzut, chiar de Inochentie. Acest slujebnic slavon este un desfășurător fastuos al *scenariului* care se petrece la hirotonirea episcopului, întins pe zeci de pagini. Lipsesc însă rugăciunile aferente diferitelor momente ale hirotonirii, care erau citite probabil din alte cărți rituale. Finalitatea celor două lucrări este diferită: una de prestigiu personal, la Olsávszky, alta de utilitate la scara întregii eparhii, în cazul lui Micu-Klein. De altfel, Arhieraticonul lui Olsávszky se afla în biblioteca mănăstirii din Blaj la data când Inochentie și-l redacta pe al său, deci în imposibilitatea de a-l influența pe acesta din urmă.

Constatăm în final că autorul Arhieraticonului de față nu a folosit nici o sursă românească pentru alcătuirea acestei prețioase opere precursoră. Excepție face psalmul 22, reprodus integral la capitolul sfințirii bisericii. Textul este absolut identic cu cel care se va impune în toate Psaltirile românești din secolul al XVIII-lea, începând cu Psaltirea de la Buzău din 1703.⁵² Faptul acesta nu înseamnă că Inochentie avea în față

⁵² Alexandra Roman, *Psaltirile românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Probleme de filiație*, în „Limba română”, XXII, 1974,

o Psaltire autentică, ci, desigur, că reproduce din memorie unul dintre cei mai frumoși psalmi, cunoscut de orice preot de țară. În lumina acestei imposibilități totale de a compila, în stilul epocii, Arhieraticonul capătă valențele unei opere originale de mare valoare, în calitatea lui de text românesc. Acest text este rezultatul unei elaborări personale, pe linia personalității lui Inochentie, omul devotat sincer și integral bisericii și națiunii sale.

Ambiția autorului este să realizeze un slujebnic arhieresc complex, pe o gamă de slujbe ce se vor regăsi în Arhieraticoanele românești importante, până în zilele noastre. După tradiția slavonă, include la început două momente atipice: rânduiala spovedaniei și rugăciunea la dezlegarea de blestem. Această din urmă rugăciune o vom întâlni și într-un Arhieraticon manuscris din secolul al XIX-lea.⁵³ Nu este clar dacă are în vedere prezența arhierelui în aceste momente. Considerăm așadar că Arhieraticonul propriu-zis începe la fila 3r, care are ca frontispiciu gravura-emblemă descrisă mai sus. Din capul locului, el ignoră includerea celor trei liturghii, abătându-se de la modelul grecesc de tip venețian și de la cel românesc.⁵⁴ Inochentie este astfel mai aproape de

nr. 3, p. 233-242; idem, *Contribuții la problema unificării limbii române literare. (În legătură cu edițiile românești din secolul al XVIII-lea ale Psaltirii, ibid., nr. 1, p. 13-24.*

⁵³ Vezi supra, nota 31.

⁵⁴ Modelul grecesc este reprezentat de Arhieraticonul de la Veneția (1679, 1714; vezi supra, inclusiv nota 25). Modelul românesc caracteristic îl considerăm cel din 1705 copiat de Axinte Uricariul (vezi Paul Mihail și Zamfira Mihail, *Arhieraticonul român de la 1705...* la loc. cit.). Autorul Arhieraticonului moldovean urmează cuminte modelul grecesc, cu cele trei Liturghii în față, după care apoi eșuează într-o serie de slujbe obscure, unele tradiționale, altele apocripe.

modelul apusean al edițiilor greco-latine de la Paris (1643, 1676), care codifică tot slujbe ortodoxe, însă într-o selecție arhieraticonală riguroasă, în care prezența arhierelui la slujbe se justifică nu prin obiceiurile locale, ci prin tradiția de linie a Bisericii Răsăritene. Slujbele care îl interesează pe autorul nostru sunt hirotesiile, hirotoniile și sfințirile, acestea din urmă strict legate de lăcașul bisericii și de obiectele de cult. Împarte aceste slujbe în patru grupe. Din prima fac apte: hirotesiile citețului, cântărețului și ipodiaconului, hirotoniile diaconului și preotului, precum și „punerea” egumenului mănăstirii (tot o hirotesie). A doua grupă, care este o premieră în literatura noastră arhieraticonală, se referă la sfințirile și „rânduielele” legate de obiectele și materiile de cult din biserică. Începe cu sfințirea discului și potirului, apoi sfințirea antimisului, rezervând în final un spațiu substanțial preparării și sfințirii mirului. Am văzut că sursa mărturisită pentru prepararea Sfântului și Marelui Mir este Euhologhionul de la Paris,⁵⁵ dând prima rețetă românească pentru acest ritual. Ambiția de arhieriu voluntar a lui Inochentie se revelează mai ales cu această ocazie, știut fiind faptul că românii aduceau mirul de departe, din „locurile sfinte”, cu efort și cheltuială mare. Unirea românilor ardeleni cu Roma, pe de altă parte, crease o discontinuitate în acest flux, punând problema preparării mirului cu forțe locale. Acest element este și mai evident în Arhieraticonul lui Grigore Maior, tipărit la Blaj în 1777, care dă chiar două rețete pentru prepararea mirului. A treia grupă o formează slujbele care însoțesc zidirea și târnosirea lăcașului bisericesc. Este partea cea mai grea și mai lungă a Arhieraticonului, autorul fiind excedat la un moment dat de dificultatea traducerii, încât lasă textul în suspensie,⁵⁶ cu un

⁵⁵ Supra, nota 49.

⁵⁶ Fila 21v.

loc gol pe foaie în continuare, fără a mai reveni însă ca să întregească rugăciunea neterminată. Și această parte este o premieră în Arhieraticoanele românești. În fine, ultima grupă este ocupată de slujbele aferente hirotesiilor și hirotoniilor de grade bisericesti înalte: arhidiaconul, economul mănăstirii, protopopul, episcopul. Această structură, atent selecționată și încheată, conferă Arhieraticonului gradul de tipicitate pentru mediul social și ecleziastic vizat de autor. Spre deosebire, de pildă, de episcopul rutean Olsávsky, Inochentie nu-și scrie Arhieraticonul ca să-i servească lui, ci ca el să servească pe alții cu această carte. În ambianța vremii, nici un alt element nu egala prezența arhierelui în mijlocul credincioșilor, ca factor de coeziune socială și solidaritate umană. Arhieraticonul face astfel parte din recuzita de ierarh militant a episcopului blăjean, gândit ca un mijloc de întărire a vastei sale dieceze unite cu Roma. Slujba arhierescă trebuia să impresioneze, să inspire forță și să creeze un cadru de măreție și frumusețe inteligibilă pentru toți. Pentru această cerință, el echilibrează inspirat indicațiile de scenariu, de procedură tipiconală, cu rugăciunile pertinente de diferitele momente ale slujbelor arhieresti. Versiunea românească a acestor rugăciuni este proba de forță și principala trăsătură care investește Arhieraticonul cu calitatea de remarcabilă operă literară originală, pentru vremea și în accepțiunea vremii în care s-a creat. Frumusețea și căldura expresiei a creat un prototip care va intra în toate Arhieraticoanele românești, prin intermediul celui tipărit la Blaj din 1777, singurul tipărit și extrem de popular până la pragul anului 1900. Pentru continuitatea versiunii lui Inochentie în literatura noastră arhieraticonală, dăm mai jos textul comparativ al rugăciunii cu care se încheie slujba hirotonirii preotului, în cinci dintre Arhieraticoanele consultate, primul fiind desigur al lui Micu-Klein. Celelealte patru se încadrează în tot atâtea familii, definite de un cuvânt-cheie,

respectiv al doilea atribut al Dumnezeirii invocat în rugăciune: *înțelegere, știință, pricepere, înțelepciune*. Iată succesiunea textului, ultimul redactat la 1875:

1. *Inochentie Micu-Klein*

„Dumnezeule cel mare întru tărie și neurmat întru **înțelegere**, minunat întru sfaturi mai vârtos decât fiii omenești, însuși, Doamne, și pre acesta pre care bine l-ai voit a întra în *stepena* preoții, umple pre el cu dăruirea Sfântului Tău Duh, ca să fie destoinic a sta înaintea nevinovatului Tău jertvenic, să propoveduiască Evangheliia mântuینții Tale, a lucra sfințirea cuvântului Tău celui adevărat, să aducă Ție daruri și jertve sufletești, să înnoiască oamenii Tăi iarăși cu *feredeul* ființii. Cum și însuși să Te tâmpine întru a doao venire a marelui Dumnezeu și mântuitoriului nostru, lui Isus Hristos, a unuia născut fiului Tău, să ia plata tocmirii cei bune, a tocmealelor celor minunate, întru mulțimea bunătăților Tale. Că s-au blagoslovit și s-au proslăvit preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor”.

2. *Arhieraticon*, Blaj, 1777

„Dumnezeule, carele ești mare în puteri și neajuns întru **înțelegere**, minunat în sfaturi mai mult decât toți fiii oamenilor, însuși, Doamne, și pre acesta pre carele bine ai voit ca să priimească treapta preoției, umple-l cu darul Sfântului Tău Duh, ca să fie vreadnic a sta nevinovat înaintea jărtvenicului Tău, a binevesti Evangheliia împărăției Tale, a lucra sfințirea cuvântului Tău celui adevărat, a aduce Ție daruri și jărtve duhovni-

cești, ca să înnoiască poporul Tău prin baia nașterii de a doao. Ca și el, întâmpinând a doao venire a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos, a unuia născut Fiului Tău, să ia plata bunei chivernisiri a cinului său, în mulțimea bunătății Tale. Că binecuvântat și preamărit e atotcinstitul și de mare cuviință numele Tău ș.c.l.”

3. Ms. 1384

„Dumnezeule cel mare întru tărie și neurmat întru **știință**, cel minunat în sfaturi mai mult decât fiii omenești, însuși, Doamne, și pre acesta pre carele bine ai voit a întra la treapta preoții, umple-l pre el de darul Sfântului Tău Duh, ca să fie vrednic a sta înaintea jărtvelnicului Tău nevinovat, să propoveduiască Evangheliia mântuirii Tale, cu sfințenie să lucreze cuvântul adevărului Tău, să-Ți aducă Ție daruri și jătrve duhovnicești, să înnoiască pre norodul Tău prin baia nașterii ceii de a doao. Ca însuși el să Te întâmpine întru a doao venire a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos, a unuia născut fiului Tău, și să ia plata bunei orânduiei a cetelor celor minunate, întru mulțimea bunătății Tale. Că s-au blagoslovit și s-au proslăvit preacinstit și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”.

4. Ms. 1518

„Dumnezeule cel mare întru putere și neurmat întru **pricepere**, cel minunat întru sfaturi mai presus decât fiii oamenilor, însuși, Doamne, și pre acesta, carele bine ai

voit în treapta preoției a întra, umple-l de darul Sfântului Tău Duh, ca să se facă vrednic a sta nevinovat lângă jertvenicul Tău, a propovedui Evanghelia împărăției Tale, cu sfințenie a lucra cuvântul adevărului Tău, a aduce Ție daruri și jertve duhovnicești, de izvor a înnoi pre norodul Tău prin nașterea cea a doa, a băii. Ca și el, întâmpinând întru a doa venire a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos, a Fiiului Tău celui unuia născut, să priimească plata bunei iconomii a cetii sale, întru mulțimea bunătății Tale. Că s-au binecuvântat și s-au proslăvit întru tot cinstitul și mare încuviințat numele Tău, al Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în veci vecilor”.

5. Ms. 2089

„Dumnezeule cel mare întru putere și neurmărit întru **înțelepciune**, cel miraculos întru sfaturi mai mult decât fiii oamenilor, însuși, Doamne, și pre acesta, care ai binevoit a se sui la treapta de presbyter, împle-l de darul Sfântului Tău Duh, pentru ca să fie vrednic a presta fără de prihană înaintea jertfenicului Tău, a predica Evanghelia împărăției Tale, a ierurgisi cuvântul adevărului Tău, a proaduce Ție daruri și jertfe spirituale și a re-nnoi poporul Tău prin baia renașterii. Pentru ca și acesta, întâmpinând la a doua venire a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos, unnăscutului Tău Fiiu, să priimească răsplătirea bunei iconomisiri a tagmei lui, întru mulțimea bunătății Tale. Că s-a binecuvântat și proslăvit totcinstitul și mare-ncuviințatul Tău nume, al Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în viacii viacilor”.

În afara celor două cuvinte străine: *stepenă* (slavism) și *feredeu* (maghiarism), rugăciunea fixată de Inochentie răzbate, cum bine se vede, prin toate Arhieraticoanele care i-au urmat. Vehiculul acestei forme este, cum am afirmat, Arhieraticonul de la Blaj din 1777.⁵⁷ Nu se cunosc avânturile Arhieraticonului lui Micu-Klein după moartea sa. Opinăm pentru ideea că a fost adus în țară de nepotul și moștenitorul său universal Ioan Klein, care i-a fost alături până la sfârșit.⁵⁸ Destinul excentric față de întreaga sa bibliotecă diferențiază acest manuscris de cărțile și manuscrisele rămase la Blaj, care se regăsesc și astăzi împreună. Credem că Arhieraticonul a avut aceeași soartă cu manuscrisul *Libellus definitionum*,⁵⁹ consemnat la Făgăraș în 1869. Ioan Klein și le-a păstrat pentru sine și apoi, probabil, le-a vândut. Spre deosebire de manuscrisul pomenit, care s-a pierdut - sau încă nu este „descoperit”? - Arhieraticonul a ajuns până la urmă într-o colecție organizată, aceea a fraților Marțian, iar în final într-o bibliotecă publică. Dar, la o dată și în împrejurări de nereconstituit, Arhieraticonul lui Inochentie a fost văzut și consultat de autorul

⁵⁷ *Arhieraticon, tâlcuit de pre limba elinească pre limba rumânească, carele cuprinde în sine toată slujba arhierască, acum întâiu tipărit cu binecuvântarea Exțelenții sale prealuminatului și preaosfințitului domn, domnului mitropolit G. Grigorie Maer, vlădica Făgărașului și a toată Țara Ardealului, a Preainălțatei Chesaro-Crăeștii Măririi sveatnic dinlăuntru. În Sfânta Mitropolie din Blaj. Anul de la mântuirea lumii 1777.* (B. R. V., II, p. 219). Arhieraticonul lui Grigore Maior, odată epuizat ca tipăritură, a cunoscut numeroase copii manuscrise. O mostră de felul cum erau executate aceste copii oferă exemplarul manuscris realizat pe la 1840, din biblioteca părintelui Silviu Augustin Prunduș D. S. B. M., pe care ni l-a pus la îndemână cu generozitate demnă de toată recunoștința.

⁵⁸ Vezi Aloisiu L. Tăutu, *Testamentul și moartea ...*, la loc. cit., p.13.

⁵⁹ Vezi supra, nr. 20.

sau autorii Arhieraticonului tipărit la Blaj în 1777. Există câteva similitudini de text între cele două variante, care exclud categoric ideea unei coincidențe. Iată un exemplu:

„Cu o zi mai nainte, cela ce-i pus mai mare preste slujba besericească, mearge în besearica aceea și tocmeaște *zidiri*”.

Inochentie, f. 24v

„Cu o zi mai nainte, cela ce e pus mai mare preste slujba besericească, mearge în besearica aceea și tocmeaște *zidarii*”.

Blaj, 1777, p. 30

În afara cuvântului *zidiri*, la Inochentie, care pare o greșeală de condei, autorul înțelegând însă *zidari*,⁶⁰ observăm că textul este absolut identic. Or, dacă autorii de la 1777 ar fi tradus „de pre limba elinească”, ce explicație se poate da acestei coincidențe? Am văzut că și rugăciunea reprodusă comparativ mai sus este identică în cele două Arhieraticoane, așa cum identice sunt aproape toate celelalte rugăciuni, cu ne semnificative diferențe lexicale. Multe alte formulări similare pledează în același sens: „s-au scris împrejur” (= *circumscris*; f. 46v Inochentie - p. 14 ed. 1777), „mânile sau brațele” (idem ambele), „deșertăciunea hârtilor” (Inochentie) - „locul cel deșert al hârtilor” (1777). Cuvântul *cingătoare*, Inochentie îl explică astfel: „carii sânt funiceale suptiri”. La 1777 cuvântul apare ca *brăcie*, dar explicația este literă cu literă aceeași. În aceste condiții, credem că autorii de la 1777 au avut la îndemână manuscrisul lui Micu-Klein de la 1748, pe care însă l-au îmbogățit cu elemente din Arhieraticonul grecesc de la Veneția (probabil ediția 1714). De pildă, la 1777 se dau două rețete

⁶⁰ Cum însă există o șansă redusă ca autorul să fi gândit exact ce a scris: adecă „a tocmi zidiri”, respectiv lucrări, nu ne-am permis să îndreptăm forma în mod tacit, ca pe o greșeală evidentă.

pentru „materia Sfântului Mir”, una extinsă, iar alta de urgență („pentru mai degrabă cum să tocmească și să fiarbă”). Izvorul grecesc este cert la 1777 și el influențează parțial chiar spiritul Arhieraticonului. La sfârșitul slujbei de sfințire a bisericii, unde survine o citire din Evanghelie, Inochentie Micu-Klein recurge la Matei 16, 13 - 19, cu celebra promisiune: „Tu ești Petru și pe piatra aceasta voi zidi Beseșerica Mea”. La 1777 se citește din Ioan 10, 22 - 30, finit: „Eu și Tatăl una sântem”. Urmează imediat priceasna: „Doamne, iubit-am bună frumuseța casei Tale și locul lăcașului măririi Tale”, care este redat și în grecește, cu litere chirilice. Ceea ce deosebește însă limba celor două Arhhieraticoane blăjene este prezența unor cuvinte din lexicul extracarpatin, inexistente în limba literară a românilor ardeleni la acea dată. Este o tendință prezentă în toate tipăriturile blăjene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, încununată de *Biblia de la Blaj* de la 1795. În afara tendinței firești de unificare a limbii române literare, dovedită ca stare de conștiință la un Samuil Micu, autorul de bază al Bibliei, „moldo-valahizarea” limbajului blăjean putea viza și un scop comercial, care în cazul Arhieraticonului de la 1777 a reușit din plin. Astfel, la slujba hirotonirii episcopului, acolo unde Inochentie invocă: „Tu, Doamne, și pre acest rânduit spre slujba darului arhieresc ...”, la 1777 se scrie: „Tu, Hristoase, și spre acesta ce s-au pus *ispravnic* (s. n.) darului arhieresc ...” Iar într-un alt loc: „... cu *împărțirea* (s. n.) Ta ai rânduit învățători” apare la 1777: „... cu *isprăvnicia* (s. n.) Ta ai rădicat învățători”. Cuvântul *ispravnic* nu a apărut până la acea dată în vreo carte ardelenescă. Și mai evidente sunt cuvintele *lighean* și *ibric*, turcisme imposibile în Ardeal, care la Inochentie apar sub slavonismul *umivalniță*. Dăm în cele ce urmează un scurt glosar comparativ, selectiv, între cele două Arhieraticoane greco-catolice în cauză. Astfel:

Inochentie

agneț

(„agnețul să jertvim”)

agneț

(„sfântul agneț”)

agonisit

(„neam agonisit”)

În ambele însă: „neam sfânt”.

apărători

asfalati

Materie pentru mir.

axios

balsam

(„balsam aprăbăluit”)

blagoslovi

(„blagoslovitu-i Dumnezeuul nostru”)

bucal

(„bucal plin de vin”)

casiia

Materie pentru mir.

cerbice

(„cerbicea inimilor noastre plecăm”)

chindeu

(„chindee sau mâneșterguri”)

cingătoare

(„carii sânt funiceale suptiri”)

1777

miel

(„mielul să junghiem”)

pâine

(„sfânta pâine”)

ales

(„popor ales”)

ripide

(„ripide sau apă rătoare”)

asfalatos

vreadnic

valsam

(„valsam de cel bun”)

binecuvânta

(„bine e cuvântat Dumnezeuul nostru”)

năstrapă

(„năstrapă plină de vin”)

casiia

(„lemn de porumbea eghiptenească sau cassiia”)

grumaji

(„grumajii inimilor noastre i-am plecat”)

feșchiră

(„feșchire sau ștergare”)

brăcie

(„carii sânt funiceale suptiri”)

**cliros
condac**

Sensurile nu se acoperă.

copârșeu

(„ca și într-un copârșeu gătit”)

Cuvinte diferite folosite în același loc.

cufundos

(„vase cufundoase”)

Sensul: „adânc”

cum

cura

(„să cure”)

dărăbuță

de biu

Sens: „din plin”

deplin

deschilinit

diiaconstve

dveră

(„sfintele dveri”)

egumen

feredeu

formă

Rânduiala preoțească este forma /chipul „slujbei cei îngerești din ceriu”.

formălui

(„și să formăluiească chipul sau forma Sfintei Cruci”)

funiceale

găti

**cler
liturghie**

mormânt

(„ca și într-un mormânt paradosit”)

afund

(„vase mai afunde”)

pentru ca

curge

(„să curgă”)

părțisoare, părțiceale

de prisosit

desăvârșit

despărțit

ceale diiaconești

ușă

(„sfintele uși”)

arhimandrit

baie

chip

însămna

(„să se însămneaze chipul sau însămnarea Sfintei

Cruci”)

găitanuri

paradosi

gripsor

haine

(„hainele arhieresti”)

har

(„dând har”)

ipoci

împărțire

(„cu împărțirea Ta ai
rânduit învățători”)

împodobi

îngădui, a

jumalț

Sensurile nu se acoperă.

laturi

lămpaș

lemn cuișoarelor

lepedeu

măieran

masă, measă

(„sfânta masă”; mai des
însă prestol)

mâneștergură

mântui

meci

milă, milostivire

milă

vultur

veșminte

(„veșmintele arhieresti”)

mulțămită

(„dând mulțămită”)

și cealealalte

isprăvnicie

(„cu isprăvnicia Ta ai
râdicat învățători”)

înfrumseța

a să supune

ipsos

margini

candelă

(„candelă, care și făclie
să zice”)

piperiu lung

sau cuișoar

fotă, giulgiu

(„fote sau giulgiuri”)

mărgheran

prestol

(„sfântul prestol”)

ștergariu

scăpa

feștilă

îndurare

dar

(„dătătoriu de milă”)
Sensurile nu se acoperă.

mirobolami

Materie pentru mir.

molivă
mulțătorește

Sens: „înmulțit”

nevinovat
nevinovat

(„să o jertfim nevinovați”)

norod
numeaște
(„să numeaște”)

obiceaiuri
(bisericești)

oloi, uloi
oloi

oltariu
osfeștanie

pe jur
poiasă
„polit sau zdrobit”

polunoșniță

Sensurile nu se acoperă.

priceștui
prejur

(„prejur stâlpi”)

(„dătătoriu de dar”)

mirovalanon

(„mac de la India, grecește
mirovalanon”)

rugăciune
„mutându-o
spre mai mulți”

fără prihană
fără de osândă
(„să o jertfim fără de
osândă”)

popor
chiiamă
(„să chiiamă”)
așezământuri

untdelemn
alois

ortariu
înnoire

împrejur
brâu

pisat
vecernie

cumineca
împrejurul
(„împrejurul stâlpilor”)

procoveț

(„procoveț sau față de masă noao”)

propovedui

proslăvi

razdi

Materie la mir.

rășchira

săculecior

Sensurile nu se acoperă.

sălaș

sărba

scaun (ahieresc)

scăpare

(„celor bătuți de valuri, scăpare”)

scârbă

(„pentru ca să ne mântuim noi de toată supărarea, scârba”)

sfită

sinag

slavă

slugă

(„sluga cea bisericească”)

sluji

(„slujesc împreună cu noi îndurării Tale”)

Sensurile nu se acoperă.

tropar, ștergariu

(„tropar sau ștergariu curat, nou”)

binevesti

preamări

rasdom

împărți

răcliță

lăcaș

prăznui

thron

adăpostire

(„celor înviforați, adăpostire”)

mânie

(„pentru ca să ne mântuim noi de toată supărarea, mâniia”)

felon

covor

mărire

(altern. cu **slavă**)

paraechisiar

mări

(„împreună măresc bunătatea Ta”)

spiță

(treaptă clericală)

spodobi

stepenă

slăvi

(„slăvi-Te-voiu pre Tine”)

șădeare

șinor

ștergură

tereбенit

tocmi

tocmire

tolceariu

trisaghion

tropar

(„troparul cel de obicei”)

tropar

ținearea

țiperiu

umivalniță

(„adecă spălătoarea”)

umivalniță

unsoare

Materia în sine a mirului.

„**unsoare sfântă**”

zăpadă

zdrobi

zidi

treaptă

învrednici, îmbodobi

cin

înălța

(„înălța-Te-voiu”)

strană

brâu

stergariu

„**rășină de lemn lucru,**

grecește terevind”

rândui, îndrepta

chivernisire

tolceariu, pâlnie

(„tolceariu sau pâlnie”)

aghios

ectenie

(„ectenii cea obicinuită”)

„**ectenii cea mică**”

domniia

piperi

ibric

lighean

mir

„**untdelemn sfințit**”

neauă

pisa

întemeia

Nu totdeauna forma de la 1777 este superioară celei din Arhieraticonul lui Inochentie, nici obligatoriu mai „românească”. Acolo unde acesta din urmă scrie *zapadă*, autorii de la 1777 revin la mai „ardelenescul” *neauă* (nom. sing., pers. 1) probabil pentru a evita sorgintea slavă a cuvântului. La f. 18v a lui Micu-Klein întâlnim forma rară și prețioasă *coccon* pentru *copil*, specifică Maramureșului. O notă de frumusețe degajă chiar și stângăciile lui Micu-Klein, care exprimă prin sintagme unele noțiuni pentru care nu cunoștea sau nu voia să uzeze cuvântul consacrat: „cântarea cea îngerească” pentru *heruvic*, „cântacul cel de trei ori sfânt” pentru *aghios*, „rugăciunile de dimineață” pentru *denie* și *utrenie* etc. Dacă un cercetător avizat lauda, la 1915, „limba înțeleasă de popor” a Arhieraticonului de la 1777,⁶¹ cu atât mai întemeiat se poate spune acest lucru despre Arhieraticonul lui Inochentie. De unde, la 1777, apar relativ numeroase cuvinte experimentale care sparg armonia populară a limbii, și care nu s-au impus ca neologisme, în cartea de față întâlnim un singur caz, cuvântul *împutare* (redat la 1777, neechivalent, prin *păreare*), azi familiar în limba română, sub forma *imputare*. Limba lui Inochentie Micu-Klein este aceea a unui învățat ardelean, excelent mânăitor al graiului vremii sale, în aspectele rustice și culte ale acestuia. Restrângând aria geografică, se poate vorbi de o variantă proprie zonei de nord-vest a spațiului lingvistic ardelean. Viitorul episcop al Blajului a trăit, din adolescență și până la ocuparea demnității arhieriești, în 1730, într-o zonă în care limba română suna ca în Arhieraticonul său. De la Cluj, unde își începe studiile, și până la Munkács, în nordul Ungariei, de unde revine ca episcop, tânărul Ioan Micu a cunoscut o lume românească densă,⁶² vorbitoare a unei limbi împeștițate cu

⁶¹ Ioan Bălan, *Stabilirea limbei liturgice ...*, la loc. cit., p. 232.

⁶² Un raport din 1711 despre situația Episcopiei greco-catolice de la Munkács, aflat în arhivele vieneze, este grăitor chiar prin titlul

maghiarisme, așa cum o va regăsi Nicolae Iorga în peregrinările sale prin nordul Ardealului.⁶³ Aceste maghiarisme definesc fără greș aria lingvistică amintită și totodată exclud paternitatea oricărui alt român unit al vremii, ca autor al Arhieraticonului, rămânând aceea a lui Inochentie. Acesta n-a învățat niciodată limba română în vreo școală. Româneasca pe care o cunoștea este tributară acestui mediu etno-lingvistic. De aceea, este demnă de uimire acuratețea pe care autorul a impus-o acestui limbaj rustic, ridicându-l la înălțimea unui stadiu semnificativ în evoluția limbii noastre literare. Maghiarismele lui Micu-Klein se pierd în albia unei frumoase limbi românești cu savoare populară, pătrădu-și doar calitatea de martori ai genezei Arhieraticonului. Astfel sunt: *chindeu* (kendő) pentru *ștergar*, *copârșeu* (koporsó) pentru *sicriu*, *dărab* (darab) pentru *bucată*, *fărâmă*, *biu* (bö) pentru *prisosit*, *deschilinit* (különbözt) pentru *despărțit*, *feredeu* (fürdő) pentru *baie*, *formălui* (formálni) pentru *schia*, *lămpaș* (lámpás) pentru *candelă*, *lepedeu* (lepedő) pentru *giulgiu*, *cearceaf*, *meci* (mécses) pentru *feștilă*, *șinor* (sinor) pentru *brâu*, *tolceariu* (tölcsér) pentru *pâlnie* etc. Dincolo de aceste cuvinte, probabil de neocolit pentru el, ardelenismele „românești”, acele forme care imprimă izul greoi și cu care

său, în legătură cu prioritatea demografică a românilor din această dieceză îndepărtată: *Informatio de Episcopatu Munkacsiensi sic denominato, alias Graeci ritu Walachorum et Ruthenorum, sen populi ab antiquo in Regno Hungariae in diocesibus Agriensis et Varadiensis episcoporum degentis, jam cum Sancta Romana Ecclesia Catholica uniti* (Österreichisches Staatsarchiv, Ableitung 1: Hans-, Hof- und Staatsarchiv, Fond. Hungarica Specialia, 1558-1755. Ecclesiastica, Fasz. 274, des. 3, f. 22-26; vezi și Virgil Cândea, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie*, II, București, 1998, p. 26, nr. 215).

⁶³ Nicolae Iorga, *Neamul româneasc din Ardeal și Țara Ungurească*, II, București, 1906.

cărțile tipărite la Blaj se vor lupta cu succes în deceniile următoare, sunt surprinzător de puține în Arhieraticonul lui Inochentie. Am amintit deja cuvântul *cocon* pentru *copil*, exemplul reușit de ardelenism, admirat de lingviști. Cuvântul *maieran* pentru *mărghiran*, *să cure* pentru *să curgă*, *cufundos* pentru *adânc*, *oloi* pentru *ulei*, *scoborî* pentru *coborî*, *ștergură* pentru *ștergars* sunt ardelenisme care nu deranjează ductul atât de românesc al limbii Arhieraticonului. Practic, un singur cuvânt se poate încadra în rândul ardelenismelor rebarbative: *aprabăluit* pentru *aprodă*, *valabil*, încercare de neologism nereușit. Firește, întâlnim și numeroase slavisme, însă situația lor este una aparte. Majoritatea lor sunt reziduale în limbajul bisericesc ortodox, unde le întâlnim și astăzi, înțelese de toată lumea: *blagoslovi*, *molitvă*, *norod*, *osfeștanie* (sub forma actuală *sfeștanie*) etc. În mod cu totul sporadic apar cuvinte dispărute azi din limbajul religios, ca *dveră* pentru *ușă*, *stepenă* pentru *cin* și clasicul *iproci* pentru *etc.* sau *și așa mai departe*, precum și alte câteva. Cursul armonios al limbii este împiedicat de prea puține elemente nefavorabile, care să poată afecta timbrul românesc de „limbă veche și înțeleaptă” a Arhieraticonului”. La Inochentie apar mai puține alternanțe ortografice - incozi paraziți ai începuturilor scrisului nostru modern - decât la oricare dintre scriitorii Școlii Ardelene. Semnalăm alternanțele: *arhidiacon* - *arhiediacon*, *diiakon* - *diacon*, *episcop* - *episcop*, *measă* - *masă*, *până* - *până*, *pre* - *pe*, *psalom* - *psalm*, pe seama cărora lingviștii recomandă redarea lor așa cum apar, drept mărturii ale evoluției formelor ortografice.

Argument Arhieraticonul lui Inochentie Micu-Klein este un monument de seamă al literaturii bisericești greco-catolice din Transilvania. Acum, la aniversarea jubileului de 300 de ani de la Unirea cu Biserica Romei, scoaterea lui din uitare și redarea destinului de carte de altar ce i se cuvine au o semnificație

îngemănată. Pe de o parte, se înlătură cu o nuanță în plus vălul care ne ascunde încă uriașul efort investit de clericii noștri erudiți din secolul al XVIII-lea, pentru a imprima Bisericii Unite virtuțile unei forțe providențiale pentru viitorul neamului românesc. Pe de altă parte, această singură - cunoscută până acum - operă originală a lui Micu-Klein ni-l apropie de suflet și coștiință pe inegalabilul Întemeietor, care, de dincolo de vreme, ne îndeamnă să înfrângem „cerbicia inimilor noastre”, învățându-ne „bună vitejie a viteji” pe câmpul de luptă al credinței, după cum spune „vestitul apostolul Pavel”, a cărui pildă a urmat-o, cu inimă smerită și vitează totodată, marele arhieru român.

IOAN CHINDRIȘ

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Transcrierea Arhieraticonului s-a făcut după manuscrisul de sub cota 4072 de la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, redactat în original cu alfabet chirilic. S-au folosit normele de transcriere precizate de filologul Eugen Pavel pentru ediția monumentală a *Bibliei de la Blaj* din 1795.

Situațiile mai aparte sunt următoarele:

1. Slova **ѧ** s-a redat prin *ia* (la inițială de cuvânt sau silabă) și *ea* (după consoană).

2. **ѧ** apare la inițială de silabă și se redă prin *ia*.

Prin excepție, atât **ѧ** cât și **ѧ** se redau prin *ea* în formele pronominale (cazul cel mai frecvent este **ѧѧѧѧ** = *aceaea*). La fel s-a procedat și în cazul verbului *a fi*: **ѧѧѧѧѧ** = *easte*, și nu *iaste*.

Sucesiunile **ѧѧ** și **ѧѧ** sunt redade prin *iia*.

3. **ѧ** la inițială de cuvânt și de silabă s-a transcris prin *ie*: **ѧѧѧѧ** = *ieși*.

S-a transcris însă prin *e* și nu prin *ie* în paradigma verbului *a fi* în cazul pronumelui personale: *eu, el, ei*.

4. Ierul mare **ѧ** și iusul mare **ѧ** se redau prin *ă* și *â* chiar și acolo unde evoluția limbii literare a impus altă pronunție (**ѧѧѧѧѧ** = *până*, **ѧѧѧѧѧѧѧ** = *jârtfa*), pentru că reflectă o situație de fapt existentă în graiurile dacoromâne.

5. **ѧ** este interpretat ca *î* simplu în grupul **ѧѧ** (**ѧѧѧѧѧѧѧѧѧ** = înaintea). În rest, el are valoarea *în* (**ѧѧѧѧѧ** = *întru*) sau *îm* (**ѧѧѧѧ** = *îmbla*).

6. Ierul mic **ѧ** la sfârșitul cuvintelor nu are valoare fonetică.

7. **ѧ**, **w** în grafii precum **ѧѧѧѧѧ**, **ѧѧѧѧѧ**, **ѧѧѧѧѧѧѧѧѧ** sunt transcrise: *doao, noao, amândoao*.

8. **ѧ** final s-a redat, în toate situațiile când el apare în text, prin *u*.

9. ю final s-a redat prin *iu*, atât după vocală (Фию = *fiiu*), cât și după consoană (Чериу = *ceriu*).

10. Cuvintele abreviate prin suprascrisoare sau contracție au fost întregite în mod tacit: Д̄МНЄЗЄЄ = *Dumnezeu*, Х̄с = *Hristos*.

11. În redarea textului au fost înregistrate întocmai formele arhaice, populare, regionale, chiar dacă alternează cu cele literare de astăzi. Nu s-a uniformizat textul, ci s-au păstrat variantele și dubletele care apar: *pănă – până, pre – pe, psalom – psalm, measă – masă, episcop – episcop* etc.

12. Toate referirile la divinitate, respectiv persoanele din Sfânta Treime, s-au notat cu majuscule, inclusiv formele pronominale.

13. Punctuația s-a stabilit conform normelor actuale. Intervențiile asupra punctuației s-au făcut în mod tacit, fără a se marca în text.

14. Ediția reproduce ilustrația originalului.

Notă: După intrarea sub tipar a acestei lucrări am luat cunoștință de reproducerea manuscrisului, sub forma unei ediții restrânse, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”. Această „ediție” este irelevantă, fiind lipsită de orice valoare științifică, cele mai grave curențe fiind transcrierea eronată a textului românesc, nedescifrarea pasajelor slavone și lipsa oricărei interpretări științifice. Consemnăm acest incident sub beneficiul de inventar, regretând gestul neprofesioniștilor, de a aborda teme din domeniul care îi depășesc.

I. C.

Ex libris: Joannis In L. B. Klein
Episcopi Fagarasiensis 1745:
8. scrip. a G. G. J. J. J. J. J. J. J. J.
2^a 3^a 4^a 5^a 6^a 7^a 8^a 9^a 10^a
11^a 12^a.

RĂNDUIALA SFINTII ISPOVEDANII PRE SCURT

Venind înaintea duhovnicului cela ce va vrea să se ispoveduiască, să stea amândoi în picioare înaintea icoanii lui Hristos și să facă duhovnicul:

БЛАГОСЛОВЕНЪ БОГЪ НАШЪ... și să zică:

ЦАРЮ НЕБЕСЬНИИ...

ТРЕСКВАТОЕ...

ОТЧЕ НАШЪ...

ГОСПОДИ ПОМНИШИ 3 și psalom 8.

De aciia duhovnicul să șază cu cinste, ca cum ar aduce închiuirea lui Hristos. Iară cel ce să ispoveduiaște să stea cu capul gol, cu mâinile strânse la piept, plecându-și capul în jos cu cucerie și cu frica lui Dumnezeu. Iară duhovnicul să zică:

“Iată, fiule, că stă Hristos nevăzut așteptând mărturisirea ta. Ci să nu te rușinezi, nici să te temi de mine și să ascunzi vru-n păcat, ci cu îndrăznire spune toate câte ai făcut, ca să iai iertăciune de la Domnul Nostru Isus Hristos. Că de vei ascunde cevași dintr-însele, vei avea păcatul îndoit. Socoteaște dară, de vreme ce ai venit la doftor, să nu mergi netămădui!”.

Și așa, îl întreabă duhovnicul de toate pre rând.

Apoi, după ce-și va spune toate păca[1v]tele, îl învață și-l canoneaște după cum îi va cunoaște greșalele și după cum îl va lumina Duhul Sfânt într-acel ceas. După aceea zice troparele:

ПОМНИШИ НАС, ГОСПОДИ, ПОМНИШИ НАС...

ГЛАВА...

ГОСПОДИ ПОМНИШИ НАС...

ИМЕННЪ...

МНОГОСЪДІА ДВЕРИ...

Apoi îl dezleagă cu aceste cuvinte, zicând:

“Domnul și Dumnezeul nostru Isus Hristos iarte-te, fiule,

spre nevăzut, și eu, nedestoinicul preot, cu putearea ce mi s-au dat de la Domnul Hristos, te iert și te dezleg de toată afurisaniia, în cât poci și ție ți-i de lipsă. Și iară te iert și te dezleg de toate păcatele tale câte înaintea mea ai mărturisit. În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului Sfânt. Amin”.

Apoi:

“Pățimirea Domnului Nostru Isus Hristos, și orice vei face bine sau rău vei pătimi, să-ți fie ție întru iertarea păcatelor și viața de veaci. Amin”.

Apoi ecteniia:

Miluiăște-ne, Dumnezeuule după mare mila Ta, rugămu-ne Ție auzi-ne și ne miluiăște.

Încă ne rugăm pentru mila, viața, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea, lăsarea păcatelor robului lui Dumnezeu (cutare) și pentru ca să i să iarte lui toată greșala cea de voie și fără de voie.

Vozglașenie:

Că milostiv și iubitoriu de oameni Dumnezeu ești [2] și Ție mărire înălțăm Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

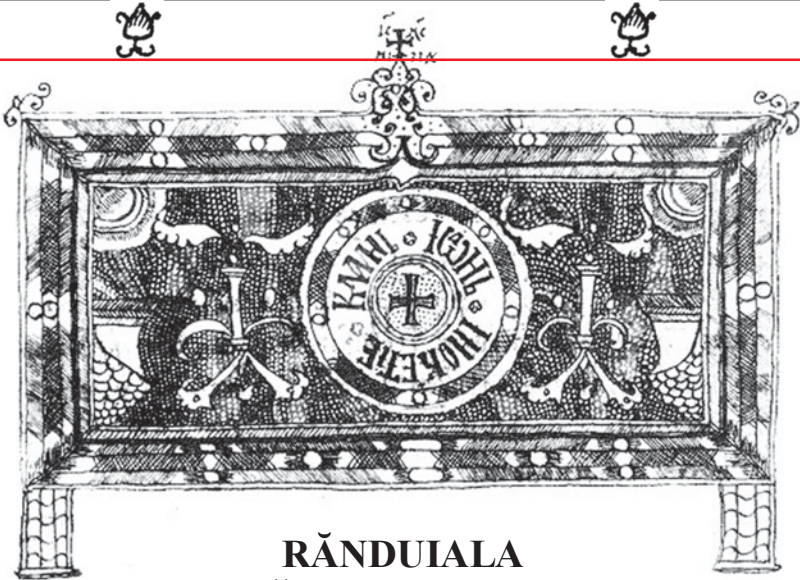

RUGĂCIUNE LA DEZLEGAREA DE BLESTEM

Îndură-te, Doamne, bunule și iubitoriule de oameni, carele pentru îndurările Tale ai trimis pre unul născut Fiiul Tău în lume, ca să rumpă zapisul greșalelor cel asupra noastră și să dezlege legăturile celor legați din păcat și să propoveduiască celor robiți iertare. Tu, Stăpâne, și pre robul Tău (cutarele) cu bunătatea Ta slobozeăște-l de legătura ce easte pusă asupra lui, și-i dăruiaște lui fără de păcat în toată vremea și locul să să apropie cu îndrăznire cătră mărirea Ta și cu curată știință să ceară de la Tine mila cea bogată.

Vozglașenie:

Că milostiv și iubitoriu de oameni Dumnezeu ești și Ție ărire înălțăm, împreună cu unul născut Fiiul Tău și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin. [2v]

RĂNDUIALA CARE SĂ FACE LA PUNEREA CETEȚULUI ȘI APEVEȚULUI

Unul ca acela să aduce la arhieru, de va fi mirean, cu haina care e îmbrăcat și capul gol, iară de va fi călugăr, cu mantia.

Și blagoslovindu-l pre cap de trei ori, îl tunde cruciș zicând:

În numele Tatălui † și al Fiului † și al Duhului Sfânt.

Iară ceia ce sânt acolo răspund la toate întrebările:

Amin.

De acia tunde un cleric cum să cade, și iară să-l aducă la arhieru, și luând veșmântul de lână [3] îl îmbracă, și iară, blagoslovindu-l pe cap de trei ori și mâna pre dânsul puind, să să roage așa, zicând:

Domnului să ne rugăm.

Doamne atotțiitoriuile, aleage pre robul Tău acesta (cutare) și-l sfințeaste pre dânsul, și-l spodobeaste pre el cu toată preaînțelepciunea și înțeleagerea, cu dumnezeștile ale Tale cuvinte, învățatură și cetenie să facă, și-l fereaste pre dânsul întru viață nevinovată.

Vozglașenie (cu glas):

Cu mila și cu îndurarea și cu iubirea de oameni a unuia născut Fiului Tău, cu carele bine ești cuvântat, împreună cu preasfântul și bunul și de viață făcătoriuil al Tău Duh.

După aceasta îi dă Apostolul și, cetind puținel, zice arhiereul:

Pace ție.

Iară de să rânduiască cântăreți, să zică prochimenu după Psaltire, glas 4:

Gura mea va grăi înțelepciune și învățătura inimii mele înțăleagere.

Și de să fac mai mulți odată, ceteaște rugăciunea mulțătorească pentru ei.

Să zice să să știe, când nu să face Sfânta Liturghie, zicând arhiereul:

Blagoslovit e Dumnezeu Nostru totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor, zic:

Împărate Ceresc...

Sfinte Dumnezeule...

Pre Sfântă Troiță...

Tatăl Nostru...

Că a ta este împărăția...

Tropariul zilei. [3v] După aceea ceale mai sus scrisă.

RÂNDUIALA CARE SĂ FACE LA HIROTONIA IPODIACONULUI

Arhiereul șezând înaintea dverii cei împărătești, mai nainte de înceaperea Sfintii Liturghii, să aduce cel ce va să să hirotonească ipodiiakon, de e mirean cu haina sa îmbrăcat, și poruncească arhiereul să-l dezbrace, iară de e călugăr cu mantiia sa îmbrăcat. Și poruncească arhiereul să să dezbrace de mantie au de haină și să să îmbrace în stihariu, și să-l încingă și să să aducă umivalnița cu vasul și ștergariul. Și îndată, blagoslovindu-l de trei ori pe cap în chipul crucii și puindu-și mâna pe el, zicând diiaconul: **Domnului să ne rugăm**, arhiereul zice această rugăciune:

Doamne, Dumnezeu nostru, carele pintru unul și același Sfântul Duh carele ai împărțit fieștecăruia și ai ales ale Tale daruri, carele tocmeale de multe fealiuri ai dăruit besearicilor

Tale și spițile slujirii ai tocmit într-însă prea-cinstitelor tainelor Tale, că Tu cu știința cea negrăită poruncește și acestuia [4] robului Tău (cutare) destoinic să fie și să slujască Sfintii Bisearicii Tale, însuți, stăpâne, nevinovat în toate îl fă și-l ferește pre dânsul, și-i dăruiaște lui să iubească bună cuviința casii Tale, și să aprinză luminătoriu sălașului slavii Tale, și-l răsădește pre dânsul întru Sfântă Bisearica Ta, ca un maslin roditoriu și purtătoriu de roada dreptății, și deplin arată pre robul Tău, în vremea venirii Tale, cu ceia ce bine îngăduiesc Ție a lua plată.

Cu glas:

Că a Ta easte împărăția și putearea și slava, a Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh, și acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

După aceea să ia arhieraul mănștergura și o pune pre umărul stâng a celuia ce va să să hirotonească. Așijderea-i dau și umivalnița, adecă spălătoarea, și luând îi sărută mâna, și-i dă apă de-și spală mâinile zicând: **ГКОЛКО ВЪРНІН...**, adecă: **Câți sânteți credincioși... de trei ori. Iară arhieraul, spalându-să, zice:**

Aleagerea și sama să fie păcatele celora ce te-au mărturisit la smereniia noastră.

Și așa, luând blagoslovenie, merge de stă înaintea sfintii dveri, adecă ușe. Zice:

Sfinte Dumnezeule...

Prea Sfântă Troiță...

După:

Tatăl Nostru..., [4v]

Domnului să ne rugăm, apoi

Crez într-unul Dumnezeu, Tatăl...

Lasă, iartă slobozește...

Și alt orice va socoti el, să să roage în taină.

Iară după văhodul cel mare, când cădeaște diiaconul sfântul preastol, atuncea arhieraul iară să să speale în umivalniță, care ține cel ce va să să hirotonească. Și când e la văhodul cel mare, pre urma tuturor merge și el, ținind umivalnița iproci. Și după aceea văhodul

cel mare, și întră toți la sfântul jertvenic. Iară el rămâne la locul unde au stătut.

Așa să facă. Ci pentru cei ce când va vrea să hirotonească mulți, molitva să să schimbe mulțătorește.

RÂNDUL CARE SĂ FACE LA HIROTONIA DIIACONULUI

După ce zice arhiereul vozglaș, adecă cu glas: **Și ca să fie mila marelui Dumnezeu...**, atuncia să iasă doi diiaconi din sfântul oltariu și să ia pre cel ce va să să hirotonească diiacon. Și închinându-l, îl duc în sfântul oltariu, și încunjurând sfântul preastol de trei ori, cântând:

Sfinților mucenici, carii bine ați pătimit și v-ați încunurat, rugați-vă Domnului să să miluiască sufletele noastre.

De acia, mer[5]gând la arhiereu, îi poruncește să să deșcingă și de-a dreapta îngenunchind, numai de piciorul cel drept, să-să razime fruntea de sfântul preastol. Iară arhiereul îi blagoslovește capul de 3 ori, zicând:

În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului Sfânt † Amin.

Iară diiaconul să strige: **БОЖИЕ КРАСНО**, adecă: **Să luăm aminte.**

Și arhiereul, puindu-și mâna pe capul celuia ce va să să hirotonească, și zice cu glas mare:

Darul cel dumnezeesc, carele totdeauna ceale neputincioasă tămăduiaște și ceale nedestoinice plinește, aleage și rânduiaște pe (cutare), cucearnicul ipodiacon, întru diiacon; rugămu-ne pentru dânsul ca să vie spre dânsul darul preasfântului Tău Duh.

Și îndată: **Doamne miluiaște-ne de 3 ori să cânte din oltariu și de afară.**

Iară arhiereul, blagoslovindu-i pe cap de 3 ori, și diiaconul zice: **Domnului să ne rugăm.**

Iară Arhiereul, puindu-și mâna pe cap, să să roage zicând:

Doamne Dumnezeul nostru, ceta ce cu vedearea Ta cea din

nainte, cu lucrarea Preasfântului Duh, ai trimis spre cei aleși din puterile Tale ceale negrăite slujitori să fie și să slujască preacuratelor Tale taine, însuși, stăpâne, și pre acesta pre carele bine ai voit cu mâna de la mine a să pune în slujba diiaconiii, întru toată curăția socoteaște-l având [5v] taina credinții întru curăția științii, și-i dăruiaște lui darul cel bun carele ai dăruit lui Stefan, întâiului Tău mucenic, pre carele l-ai chemat mai nainte întru lucrul slujirii Tale, și-l spodobeaște pre dânsul îngăduinții Tale cei bune, să-l tocmești întru spița bunătății Tale ceea ce i-ai dăruit lui, cum bine slujind, să să facă pre sine spiță bună și deplină, arată pre șerbul tău.

Cu glas:

Că a Ta easte împărăția și putearea și slava, a Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh, și acum și pururea și în veacii veacilor.

După Amin, zice arhiediaconul cu glas lin, atâta cât să auză diiaconii carii sânt acolo și să răspună, diiaconstvele aceastea (iară alții zic cu glas mare):

Cu pace Domnului să ne rugăm.

Pentru pacea de sus ...

Pentru pacea a toată lumea ...

Pentru iubitoriul de Dumnezeu episcopul nostru (cutare), sfințirea, sprijinirea, trezvia, sănătatea și pentru mântuirea lui, și pentru lucru mâinilor lui, Domnului să ne rugăm.

Pentru robul lui Dumnezeu (cutare) care să pune acuma diiacon și pintru mântuirea lui Domnului să ne rugăm.

Ca iubitoriul de oameni, Dumnezeu Nostru, nespur[6]cată, neîntinată și nevinovată lui diiaconie să-i dăruiască, Domnului să ne rugăm.

Unii zic aici pintru Domn, iară alții zic nu să cade, una căce e pe urmă, alta că n-are altă (fiecare) mestecătură în hirotonie, fără numai arhiereul și hirotonitul.

Pentru ca să izbăvească el și noi...

Pentru locul acesta și toate ținuturile, Domnului să ne rugăm.

Sprijinește, mântuiaște, apără...

Pre preasfânta, curata, preablagoslovita, slăvita stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea...

Și acesteia zicând arhiereul, totdeauna fiind mâna pe capul lui, să roagă așa:

Dumnezeule, mântuitorul nostru, cela ce cu glasul Tău cel neputred apostolii Tăi i-ai întărit cu slujirea legii, și pre Stefan, întâiul mucenic, pre unul ca acela l-ai arătat și mai nainte de acestea au propoveduit slujirea lucrului, precum este scris întru Sfântă Evangheliia Ta: “Cela ce va vrea întru voi să fie mai întâi, ca să fie voao slugă”, Tu, stăpânul tuturor, și acesta robul Tău, pre carele l-ai spodobit să între întru slujba slujbiei, umple toată credința și drago[6v]stea și puterile sfinții cu venirea preasfântului și de viață făcătorului Tău Duh, că nu întru punerea mânilor mele, ci întru cercetarea îndurărilor Tale celor bogate, a darului celui ce să dă destoinicilor Tăi, cum și acesta fiind fără de tot păcatul, în zi[u]a cea înfricoșată a Ta nevinovat să stea înaintea Ta și să ia plata făgăduinții Tale cei netăgăduite.

Cu glas.

Că tu ești Dumnezeul Nostru și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt, acum și pururea...

Și după Amin, pune orariul celui ce-ai hirotonit pre umărul stâng zicând:

Axios!

Iară cei ce sânt în oltariu cântă:

Axios!, de trei ori.

Așijderea și narucavițele:

Axios!

De acia îl sărută toți diiaconii. El, luând răpida, să stea de-o parte a sfântului preastol, den a dreapta, și apărând Sfintele. Iară alt diiacon merge și stând la locul cel obicinuit, zice:

Pre toți sfinții pomenindu-i... iproci.

De acia, la vremea dumnezeieștii Priciștanii, să priceștuiască întâi el, mai nainte de alții diiaconi, și zice diiaconstvele la locul lor, adecă:

Простн прѣтамше...

Și acestea să fac când e Litur[7]ghiia desăvârșită. Iară așa să face și la Preajdesfeștenena. Știre facem că după ce pui Preajdesfeștena pre sfântul prestol, mai nainte de ce zice diiaconul: **Исполни...**, adecă: **Să plinim rugăciunile noastre Domnului**, atuncia să aduce cela ce va să să hirotonească și să face rândul hirotonii după cum am zis. Iară la un Molitvenic sârbesc am aflat cum nu să cade a face diiacon la Liturghiia Preajdesveștenaia. Iară tu vi-i face cum vrei vrea.

Конец.

RÂNDUL CARE SĂ FACE LA HIROTONIA PREOTULUI

Cade-i-să să fie de treizeci de ani, și atuncia să să hirotonească.

După ce vor obârși cântarea heruvimului, cela ce va să să hirotonească popă, el să stea, și ieșind doi diiaconi, îl apucă de două părți, și cu luminări aprinse închinându-l până la sfintele uși și lăsându-l diiaconii acolo, îndată îl iau doi preoți, întâiul și al doilea, și încunjurând sfântul prestol, cântând și:

Sfinților mucenici...

Facem în știre căci când cântă: **Sfinților mucenici...**, atun[7v]cea arhiereul să șază pre scaun, din naintea sfântului prestol, și încungiurând împrejur, când trec pre din naintea arhiereului, i să închină, și cela ce va să să hitoronească să sărute genunchele arhiereului preste omofor. De acii, sculându-să arhiereul, vine la dânsul cela ce va să să hirotonească, și îngenunchind de amândoa picioarele, să-și razime fruntea de sfântul prestol. Și arhiereul îl blagosloveaște pre cap de trei ori, zicând:

În numele Tatălui † și al Fiului † și al Duhului Sfânt † Amin.

Iară cel dintâi popă zice cu glas mare:

Să luăm aminte.

Iară arhiereul, puindu-și dreapta pre capul lui, zice:

Darul cel dumnezeesc, carele totdeauna ceale neputincioase tămăduiaște și ceale nedestoinice plinește, alege și rânduiaște pe (cutare) dintru cinstita diaconie în sfânta preoție. Rugămu-ne pentru dânsul ca să vie spre dânsul darul Preasfântului Tău Duh.

Și aciași cei din lăuntru olitariului zic: Doamne miluiaște-ne, de trei ori. Așa și cântăreții cei dinafară. De acia iară blagoslovindu-l arhiereul de trei ori și puindu-și mâna pre dânsul, și zice diaconul: Domnului să ne rugăm, iară arhiereul zice această rugăciune în taină:

Dumne[8]zeule cel fără de început și fără de sfârșit, carele de toate făpturile mai bătrân fiind, pre carele cu voie mai nainte l-ai spodobit a să cinsti în stepena preoții a sluji Cuvântului celui adevărat, însuși, stăpâne a toate câte sânt, și pre acesta pre carele bine ai voit a-l alege prin mine, întru viață nevinovată și întru credință neplecată voiaste pre acesta a lua darul cel mare al Sfântului Tău Duh și deplin arată pre robul Tău întru toate să placă Ție, și destoinic să viețuiască întru această mare cinste preoțască, lui-și îngăduită de la putearea Ta mai nainte știutoare.

Vozglașenie:

Că a Ta este ținearea și a Ta este împărăția și putearea și mărirea, a Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Și după Amin să înceapă popa cu glas încetișor, cât să auză cei ce sânt acolo ca să răspundă, diaconstfele acestea:

Миромъ Господъ помолнмса, adecă: Cu pace Domnului să ne rugăm.

Pintru pacea de sus și pintru mântuirea...

Pintru pacea a toată lumea...

Pintru sfântă casa aceasta...

Pintru [8v] episcopul nostru (cutarele)...

Pintru cinstita preoție și în Hristos diaconie...

Pintru sprijinirea, petrecerea, pacea, sănătatea...

Pintru mântuirea și pintru lucrul mânilor lui, Domnului să ne rugăm.

Ca iubitoriul de oameni Dumnezeu nostru nespurcată și nevinovată sfințire lui să-i dăruiască, Domnului să ne rugăm.

Ca să să izbăvească el și noi...

Apără, mântuiaște, miluiaște și ne păzeazăte...

Pre preasfânta curata, preabinecuvântata, slăvita de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria cu toți sfinții pomenindu-o...

Iproci.

Iară arhierueul, fiind mâna pre capul preotului, să roagă așa:

Dumnezeule cel mare întru tărie și neurmat întru înțeleagere, minunat întru sfaturi mai vârtos decât fiii omenesți, însuși, Doamne și pre acesta pre carele bine l-ai voit a întra în stepena preoții, umple pre el cu dăruirea Sfântului Tău Duh, ca să fie destoinic a sta înaintea nevinovatului Tău jertvenic, să propoveduiască Evangheliia mântuinții Tale, a lucra sfințirea cuvântului Tău celui adevărat, să aducă Ție daruri și [9] jertve sufletești, să înnoiască oamenii Tăi iarăși cu feredeuul ființii. Cum și însuși să Te tămpine întru a doao venire a marelui Dumnezeu și mântuitoriului nostru, lui Isus Hristos, a unuia născut Fiului Tău, să ia plata tocmirii cei bune, a tocmealelor celor minunate, întru mulțimea bunătăților Tale.

Cu glas:

Că s-au blagoslovit și s-au proslăvit preacinstul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și după Amin, scoală-l și rădică căpătiul orariului cel de îndărept, de-l pune preste umărul cel drept, de nainte zicând:

Axios!

De acia-l îmbracă cu sfită și iară zice:

Axios!

Și cântă cei din oltariu pe rând și cântăreții. Și așa, sărută pe arhierue și pre preoți și merg de stau cu preoții. Și citească condacul.

Iar diiaconul merge de stă la locul cel obicinuit și zice:

Să primim rugăciunile noastre Domnului.

De acia, când să vor obârși sfințele și vi-i vrea să zici: **Ca să fie celor ce se vor priceștui dintr-însele, atuncia chiamă pre cel hirotonit [9v] și pune sfântul agneț pe bureate și-l dă preotului, zicând așa:**

“Na această parakatha thiki și o păzește până la venirea Dommului Nostru Isus Hristos, când o va ceare de la tine”.

Luondu-l, sărută mâna arhierelui și să mută la locul unde au stătut întâiu, puindu-și mânila pre sfântul prestol, și zice în taină:

Doamne miluiaște-ne și Miluiaște-mă, Dumnezeule.

De acia, când va vrea să zică: **Sfânta sfinților**, atuncia cel hirotonit să dea sfântul agneț și de la arhieru să să cuminece, întâi el mai înainte decât alții, și-l pun să zică molitva de la amvon, adecă:

**Blagosloveaște pre ceia ce bine Te cuvântează, Doamne,
și sfințește pre ceia ce nădăduiesc spre Tine...**

iproci. Și otpust, adecă

slobozire. [10]

RĂNDUIALA LA PUNEREA EGUMENULUI

Îmbrace-să arhieru cu mantiia. Puie epetrafirul și omoforul și ia paterița amână, și de nu va fi liturghie, zi:

Blagoslovitu-i Dumnezeul nostru...

Sfinte Dumnezeule...

După Tatăl Nostru:

Că a Ta easte împărăția...

Trop. glas 6.

Miluaște-ne pre noi, Doamne, miluaște-ne pre noi.

Slava...

Doamne miluaște-ne pre noi...

ИМЕННІ...

Ușile milostivirii ni le deșchide noao...

De acii, aducă pre cea ce va să fie egumen, cu toți aleșii lui călugări, și făcând metanie și îngenunchind, arhierul blagoslovin-du-i capul de trei ori.

Iară diiaconul zice:

Domnului să ne rugăm.

Arhierul să să roage așa:

Dumnezeule, carele pintru toți oamenii cugetul mântuirii ai făcut, care cuvântătoarea turmă aceasta, care de la dânsul s-au adunat întru una, iară Tu, stăpâne a toate, pintru cea nemăsurată iubirea Ta de oameni, nespurcat pre dânsul păzește, ca poruncile Tale cu osârdie să le păzască și ca să nu piiarză dintr-însele nice oaie de lupul cel rău [10v] stricători, și pre robul Tău acesta cutarele, pre carele bine l-ai voit ca să puie întru el deregătoriia, destoinic, arată-l bunătăților Tale, cu toate bunătățile înfrumșetază-l, ca să adaogă spre lucruri bune, și chipul întru dânsul petrecând precum să urmeaze acestora, aceștii nespurcate slujiri a vieții, și cu dânsul neosândiți să stăm înaintea înfricoșatului oltariului Tău.

Cu glas:

Că a Ta easte împărăția și putearea și mărirea, a Tatălui și a Fiiului și a Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Arhierul iară zice:

Pace tuturor.

Diiaconul zice:

Capetele voastre Domnului să le plecați.

Iară arhierul să roagă așa:

Dleacă, Doamne, urechia Ta și auzi rugăciunea noastră și arată pre robul Tău acesta iermonah (cutarele) credincios și înțelept lucrătoriu, încredințindu-i lui darul cel bun al Tău și turma cea cuvântătoare, ca să facă întru toate voia Ta, și învredniceaște pre el împărășii Tale cei cerești, cu toți cei aleși ai Tăi să fie.

Cu glas.

Cu darul și cu îndurarea și cu iubirea de oameni a unuia născut Fiiului Tău, a domnului nostru Isus Hristos, cu carele împreună bine ești cuvântat, cu Prea[11]sfântul, bunul și de viață făcătoriu Tău Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

După otpust, adecă după slobozie, învață-l toate cum să cade să facă și așa slobozi-l să meargă cu pace.

RÂNDUIALA CARE SĂ FACE LA BLAGOSLOVENIA DISCOSULUI ȘI POTIRIULUI NOU

Zice arhiereul:

Blagoslovită-i împărășia Tatălui și a Fiiului... iproci.

Apoi:

Cu pace Domnului să ne rugăm...iproci.

După aceeaa zice arhiereul:

Pace tuturor.

Diaconul:

Domnului să ne rugăm.

Iară arhiereul ceteaște rugăciunea aceasta:

Slobozi, Doamne, Dumnezeu nostru, pre discosul acesta putearea cea făcătoare de sfințenie a Preasfântului Tău Duh, ca pre el agnețul să jertvim și trupul Hristosului Tău, care ia păcatele lumii, dat credincioșilor Tăi carii merg de la moarte spre viață, să-ți aducem înaintea, după bună vreaire și mila Ta, acum și pururea și întru veacii veacilor. Amin.

Domnului să ne rugăm. [11v]

Deșchide, Doamne, potiriul acesta din lăcatele Tale ceale nehotărâte, Duhul Tău cel Sfânt, duhul adevărului cel mai din nainte și făcătoriu de viață, ca să-ți aducem într-însul înaintea sângele cel scump prin care ai vărsat mila Ta pre staulul Tău, întru iertarea păcatelor credincioșilor și următorilor patimilor Tale, că Tu ești dătătoriu de milă și Ție Ți să cuvina slava, cu părintele și cu de viață făcătoriu Tău Duh, acum și pururea și întru veacii veacilor. Amin.

Apoi le unge cu sfântul mir, zicând:

În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului Sfânt. †
Amin.

Și zice:

Iată, al preasfântului oltariu sfântul discos și sfântul
potiriu s-au blagoslovit și s-au sfințit, cu
lucrul Tatălui, cu bunăvoința unuia
născut Fiiului Său și cu umbrarea
și venirea Sfântului Duh,
acum și pururea
și în veacii
veacilor.

Amin. [12]

RÂNDUIALA CARE SĂ FACE LA BLAGOSLOVENIA ANTIMISULUI

După ce pun antimis preoții pre sfânta masă, arhiereul din vinul cel tocmit, toarnă deasupra cât trebuie.

Când să zice psalomul: Spălămă-vei pre mine cu issop și mă voiu curăți, stropi-mă-vei și mai vârtos decât zăpada mă voiu înălbi..., aceasta zici de trei ori, apoi psalmul tot. Și dacă dă slavă lui Dumnezeu, zice:

Blagoslovit e Dumnezeu nostru în tot locul, acum și totdeauna și în veacii veacilor. Amin.

Apoi luond vasul mirului celui mare și diiaconul zicând: Să luom aminte, atuncea face trei cruci: una în mijloc și doao de laturi. Într-aceaea să zice psalmul: Iată cătu-i de bine și cătu-i de frumos... până în sfârșit, și când dau lui Dumnezeu slavă, zice arhiereul:

Slavă Ție, Sfântă Troiță, Dumnezeu Nostru în veaci.

Apoi dau arhiereului cădealnița și puind tămăie, zice:

Judecă-mă, Doamne, că eu întru nevinovăția mea am umblat...

Și diiaconul zicând: Domnului să [12v] ne rugăm, arhiereul zice molitva aceasta:

Domnul ceriului și al pământului, carele bisearica Ta cea sfântă cu înțelepciune negrăită o ai zidit și slujbii cei îngeresti din Ceriu rânduiala cea preoțască o ai vrut să fie forma pre Pământ, priimește-ne acuma pre noi, rugătorii, nu cum am fi noi pintru aceastea vreadnici a ne ruga, ci numai ca să să arate mila bunătății Tale întru noi. Că nu Te părăsăști a face neamului omenesc mult feal de bine, și mulțimea bunătăților Tale, ființa cea trupească a Unul Născutului Tău o ai dat, carele în lumina vederii și a spăseniiei celora carii șed întru

întunearec strălucind, pe sine pintru noi jertvă s-au dat, și pre noi soți învierii Sale ne-au făcut. Iară El împăcătoriu deplin s-au arătat a toată lumea. Iară apoi, suindu-să în Ceriuri, ucenicii și apostolii săi, precum le făgăduisă, i-au îmbrăcat cu puteare de sus, carele-i Duhul Sfânt cel proslăvit și atotputernic, carele de la Tine, Tatăl, porceade, carele cu cuvintele și cu faptele fiind puternic, dat-ai botezul, făcut-ai bisearici, rădicat-ai oltariu și ai întărit tocmeale și rânduiale preotești, de la carii luond și noi rânduială, cădem înaintea [13] Ta, Dumnezeule de veaci, și pre Tine bine Te rugăm, ca besearica aceasta, făcută spre lauda Ta, cu slava Ta să o umpli și oltariul acesta sfântul sfinților să-l faci, ca noi, carii stăm aicea, ca scaunului Tău celui împărătesc și strașnic al împărăției Tale nevinovați slavă să-i dăm. Și pintru iertarea greșalelor noastre celor cu voie și celor fără de voie, întru umblarea în dreptate și întru plinirea dreptății, jertve fără de sânge să-Ți aducem. Că e blagoslovit preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Arhiereul zice:

Pace tuturor. Diiaconul:

Capetele voastre Domnului să la plecați.

Și arhiereul zice molitva aceasta:

Mulțămim ție, Doamne, Dumnezeul nostru, că cu multă mila Ta, care pre sfinții apostolii Tăi și pre fericiii părinții noștri o ai vărsat, aceea și până la noi, păcătoșii și nevreadnicii Tăi șerbi, o ai slobozit. Pentru aceea pre Tine, Doamne foarte milostive, Te rugăm, oltariul acesta cu slavă, sfințenie și milă îl umple, ca aduse înaintea Ta pre dânsul jertvele fără de sânge să să facă precuratul trup și scump sânge a marelui Dumne[13v]zeu și mântuitoriului nostru Isus Hristos, unuia născut Fiiului Tău, întru mântuirea nevreadniciei noastre și a tot norodul Tău, că Tu ești Dumnezeul nostru, și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiiului și Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Aducând apoi moaștele și amestecându-le cum să cade, le toarnă acelea arhiereul peste sfântul mir și în parte[a] ceaea dinapoi a antimisului și în locșorul cel rânduit puindu-le și bine închizându-le, zice molitva aceasta:

Domnului să ne rugăm.

Doamne, Dumnezeu nostru, care viteajilor tăi mucenici slava aceasta le-ai dat, cum întru casele Tale ceale sfinte, peste toată lumea să să rășchire moaștele lor și cu vistiiariul vindecărilor să să izvorască, Tu, Doamne, dătătoriuł tuturor bunătăților, pentru rugăciunile sfinților Tăi a căroră moaștii întru acest cinstit oltariu ai vrut să să puie, pre dânsul jertva cea fără de sânge ne învredniceaște să o jertvim nevinovați și ne dă noao toate ce poftim ceale de folos mântuinții noastre, și pintru aceaea îngăduiaște plată celora ce să nevoiesc pintru numele Tău cel sfânt, ca pintru mila mântuirii noastre preste dânsii [14] lucruri noao minunate să faci. Că a Ta easte împărăția și putearea și slava, a Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Apoi de-a una Sfânta Liturghie să face.

RĂNDUIALA ULEIULUI CELUI SFÂNT

În sfânta Joi Mari, în locul cântării cei îngerești, zicem:

Cinii Tale cei de taină...

Când să duc sfintele taine de la tretapod în mijlocul oltariului. Iară unsoarea, mergând înainte sfintelor taine, aduce protopopul în vas de alăvastru acoperit cu pocrovețul, și să duc după dânsul pre de amândoaao laturile, ducând șapte perechi de apărători. Apoi, mergând înainte domesticul și cu alți diiaconi cu lumini aprinse, sosesc toți la sfintele dveri și doi, precum easte obiceiul, să duc înlăuntruł oltariului, ceialalți stau de la sfintele dveri până la oltariu, dincoace și dincolo, ținnd apărătoarele împreunate. Iară protopopul, ducând unsoarea, așteaptă [14v] pe arhiereul la sfintele dveri. Și viind arhiereul, ia de la dânsul alavastrul și îl pune de-a stânga la sfânta

masă, din jos de sfântul potiriu al doilea. Și așa să bagă înlăuntru, în locul cel sfânt, pe rând.

Apoi diiaconul, stând la amvon, strigă:

Să plinim rugăciunile noastre Domnului.

Iară după aceea, dacă va zice arhierarul:

Și ne dă noao cu o gură și cu o inimă a cânta...

Și să fie mila marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Isus Hristos..., diiaconul stă în amvon, tăcând.

Iară arhierarul, suindu-să lângă marginea sfintii mease, sfânta unsoare o descopere. Și făcând peste dânsa cruce de trei ori zicând:

În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului sfânt. † Amin, și după aceea zice această rugăciune în taină:

Doamne, Dumnezeu mililor și Tatăl luminilor, de la carele tot datul bun și tot darul deplin iase, dă-ne și noao, nevreadnicilor, mila Ta în slujba aceștii mari și de viață făcătoare taine, care ai dat lui Moisiu, slugii Tale cei credincioasă, și lui Samoil, slujii [15] toriului Tău și sfinților apostolilor Tăi, și într-acest mir slobozi Duhul Tău cel Sfânt și-l fă acela mir împărătesc, mir sufletesc, tăriia vieții, sfințeniia sufletelor și trupurilor, uloiul bucuriei, carele în legea veachie au fost mai nainte, iară au strălucit în Testamentul cest Nou, cu carele pre împărați, pre arhierari și pre proroci, și pre toți după dânsii, episcopii și preoții, pre cei născuți de iznov până astăzi i-au uns. Așa, Doamne, atotputernicule Dumnezeu, fă acela, cu venirea Sfântului și Cinstului Tău Duh, veșmântul neputrejunii, semn deplin înșămănând pre cei înșămnați cu spălarea Ta dumnezeiasca și a unuia născut Fiiului Tău și a Duhului Sfânt chemarea, ca prin această sfântă însemnare, frații, priiatenii, moșteanii, slugile, slujnicele, în suflet și în trup să să sfințească, fiind streini de tot păcatul, și înaintea nestrictii slavei Tale, ca și cu acoperișul veșmântului înaintea Ta, de sfinții îngeri și arhangheli și de toate puterile cerești să să cunoască. Iar răilor și necuraților diiavoli, strașnici să să arate, ca să fie neam agonisit și [15v] ales al Tău, preoție împărătească, neam sfânt, și fiind însemnați cu această precurată taină, pre Hristos în inimile sale, în

lăcașul Tău, a Dumnezeului și a Tatălui, întru Duhul Sfânt să să poarte. Că sfânt ești, Dumnezeul Nostru, și întru sfinți Te odihnești și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

După aceeaia arhiereul zice:

Pace tuturor.

Diiaconul:

Capetele voastre Domnului să le plecați.

Iară arhiereul zice rugăciunea aceasta:

Ție, Dumnezeului și împăratului tuturor dând har, cerbicea inimilor noastre plecăm, pintru că ne-ai vrut a fi pe noi slujitori vreadnici acestor sfinte și dumnezeiești taine. Mila Ta pintru aceea o mărim, care pre noi de biu ai vărsat, și ne rugăm ca să ia și să facă sfințenie, ca și mirul care să varsă pe cap, că mir vărsat afară este numele a unui născut Fiului Tău, a Dumnezeului nostru Hristos, întru carele lumea toată, văzută și nevăzută, să umple de mirazmă. Că Tu ești închinat și proslăvit și Ție slavă și închinăciune trimitem Tatălui [16] și Fiului și Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Apoi, făcând cruce preste vas, îl acoperă.

Și întorcându-să diiaconul carele stă în amvon, zice:

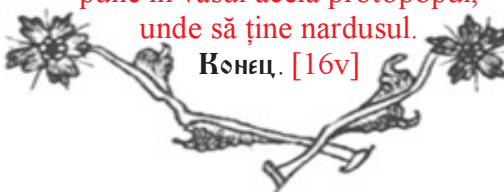
Pre toți sfinții pomenindu-i...

Și stau apărătorii până să zice:

Să să umple gurile noastre de lauda Ta, Doamne...

Iară când trebuie să să aducă sfintele înainte, stând protopopul înaintea sfintelor dveri, ia arhiereul mirul și ducându-l de la protopop, și atunci să mișcă apărătorii și să rădică în sus, și să duc diiaconii pre rând cu apărătorii, cum au fost venit. Și mirul cu alăvastrul îl pune în vasul acela protopopul, unde să ține nardusul.

КОНЕЦ. [16v]

ALTĂ RĂNDUIALĂ A FACERII SFÂNTULUI MIR, MATERIA MIRULUI

La 6 funți de uloiu adaugă:

Țiperiu	funt 1
Iridii	funt 1
Razdi	funt pol
Asfalati	funt 1

Tribuie acestea a să pisa și în vas de pământ acoperite în doao zile a să muia. După acestea uloiu a lua și împreună a să mesteca și într-o zi întregă a să hearbe. Când să herb a doa oară, bagă:

Amom	funt 1
Mirobolami	loți 6
Din lemn cuișoarelor	loți 8
Calgami	loți 6
Casiia	loți 6
Terebint	loți 2
Mirh	loți 1
Balsam aprăbăluit	loți 2

Acestea împreună le bagă și le hearbe, afară din tearbint, mirh și balsam, punți 2. [17] Acestea mai nainte să să hearbă.

Scorțișoară	funt 1
Maieran	loți 4

Iară de vei vrea să mai bagi, caută în Euxuloghion, adecă în Moltveniicul cel letenesc și grecesc, list 637.

RANDUIALA LA FACEREA SFANTULUI MIR

Zice arhiereul:

Pace tuturor.

Răspuns:

Și Duhului Tău.

Diiaconul:

Domnului să ne rugăm.

Arhiereul zice rugăciunea balsamului:

Dumnezeul tainelor cerești și făcătorul tuturor puterilor, rugămu-Te să ascuți rugăciunea noastră, și acest balsam pus înaintea Ta † sfințește și blagoslovește, să fie pintru tainele Tale sfinte și destoinice, prin Hristos Domnul Nostru. Amin.

Domnului să ne rugăm.

Dumnezeul tuturor faptelor, care prin Moisiu, robul tău, ai poruncit să se facă unsoare din mirodenii, Ție, Doamne, plecându-ne, ne rugăm [17v] să dăruiești pe balsamul acesta cu sfințirea Ta †, să ne fie de folos, cum după botezul sfânt cu dânsul cine să va unge, să dobândească blagoslovenie trupească și sufletească, prin Hristos, Domnul Nostru. Amin.

Învățătură:

După cum duce preotul sfintele daruri și le pune pe prestol, îndată să aducă preotul cel rânduit alvastru cu uloiul și le pune pe preastol, aproape de discos, de stânga, și după vozglașenie: **Și ca să fie mila marelui Dumnezeu... cu ușile închisă, merge diiaconul la amvon și cetește în taină. Diiaconul cel dintâiu strigă: Să luăm aminte, iară arhiereul să apropie la sfântul jertvenic † și blagoslovind face cruce întâi balsamului, apoi preste mir, apoi uloiului de trei ori, zicând: În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului Sfânt. † Amin.**

Și apropiindu-să, arhiereul își pleacă capul și cetește molitva aceasta:

Domnul milelor, părinte sfinte, de la carele toată răsuflarea cea bună și tot darul deplin să dă, dă-ne noao, nedestoinicilor, bunătatea Ta și îndulcire marelor și făcătoare[18]lor de viață tainelor Tale, precum ai dat și credinciosului Tău și ogodnicului Moisiu și robului Tău Samoil și sfinților Tăi apostoli, și trimite Duhul Tău cel Sfânt preste mirul acesta, și-l fă pre El unsoare împărătească și unsoare sufletească, cum să fie de ferirea vieții și de sfințirea sufletelor și trupurilor, unsoarea bucurii celor ce vin cătră sfânta Ta lege, ca să să lumineaze ei întru legea Ta cea noao, pentru care unsoare fu întâiu preoția, arhieriei și proroci și împărați, cu care tocma și sânгур ai uns pre sfinții Tăi apostoli și pre toți cu baia ființii, iarăși dintr-înșii, pe rând, episcopii prezviterii au fost până în ziua de astăzi.

O, stăpâne atoatețitoriuile, arată-Te cu venirea Sfântului și Închinatului Duh, îmbracă-ne întru veșmântul cel neputred, pecetluind pre noi să putem face ceale ce-s deplin întru ceaia ce să gătează spre priimirea dumnezeiescului Tău feredeu, spre numirea coconului celui sânгур al Tău Fiiu și Sfântului Tău Duh, cum să fie Lor de înțelepciune, spre înțeleagerea tuturor orășeanilor și tuturor robilor și roabelor Tale, și de sfințirea sufletelor și trupurilor noastre, și [18v] spre schimbarea tuturor răutăților și de izbăvirea de tot fealiul de păcate, cu îmbrăcămintele preacinstitei Tale măriri, pintru cunoștința sfatului Tău care easte cunoscut de sfinții Tăi îngeri și arhangelii și de toate puterile ceriului, ca să fie înfricoșată spre toate duhurile ceale necurate, ca să fie oamenii aceia ce să însemnează cu acest preacurat mir oameni aleși, sfințire împărătească și limbă sfântă, având totdeauna Hristosul Tău întru inimile lor, întru sălașele Tale, Doamne, părinte și Duhule Sfinte, carele ești Dumnezeuul nostru.

Aici să amestec. †

Că sfânt ești, Doamne, Dumnezeuul nostru, și pre sfinții Tăi odihnești și Ție mărire înălțăm Tatălui și Fiiului și Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Mai nainte de această vozglașenie, unde arăt, acolo să amească balsamul cu uloiul. Și stând arhiereul cu mitra în cap, zice:

† Mestecătura balsamului cu a uloiului să fie în Numele Tatălui † și al Fiului † și al Duhului Sfânt. † Amin.

Apoi să sufle cruciș de trei ori asupra untului de lemn, zicând:

Silesc pe tine făptura uloiului, prin Dumne[19]zeu, părintele atotputearnicul, făcătorul Ceriului și al Pământului și al apelor și al tuturor căroră-s întru eale, să scoată toată putearea vrăjmașului diavol din Tine și să fie tuturor căroră să vor unge de priimire fiilor prin Duhul Sfânt al Tău. În numele Tatălui † și al Fiului † și al Duhului Sfânt. † Amin.

După aceasta zice arhiereul:

Pace tuturor.

Diaconul:

Capetele voastre Domnului să le plecați.

Arhiereul zice molitva aceasta, în taină:

Mie, Dumnezeului a toate, ca unui împărat vinele inimilor noastre cu bună dare le plecăm pintru că pre noi, nedestoinicii, ne spodobim să fim slujitori dumnezeieștilor Tale taine și propoveditori milelor Tale celor ce destulit ne vărsași spre noi. Să luom de la Tine sfințire rugămu-Te și acuma, precum ai pogorât mir mai de demult spre barba lui Aron, pintru care mir să vărsă și să vesti numele cel singur a unuia născut al Tău Domnului și Hristos, Dumnezeul nostru, care toată lumea o mirezmești și toate câte să văd și [19v] câte nu să văd. Că Tu ești închinat și proslăvit, și Ție mărire trimitem, Părintelui și Fiului și Duhului Sfânt, acum și totdeauna și în veacii veacilor. Amin.

După aceasta să cântă pre rând ce să cad la amvon. Și ia arhiereul mestecătura cea cu balsam și uloiu și bagă în vasul cel cu uloiu cu tocmeală, zicând:

Această mestecătură a unsoților să fie tuturor celor care să vor unge cu dânsa, să fie de folos și de spășeanie sufletelor, prin Hristos, Domnul nostru. Amin.

După aceasta vlădica cu ceialalți popi ies la mijlocul besearicii,

unul după altul, și să poclonesc zicând: **Alduit să fie sfântul mir.**

**Diaconul zice: Să plinim rugăciunile
noastre Domnului. Și săvârșesc
Sfânta Liturghie.**

[20]

RÂNDUIALA CARE SĂ FACE LA ZIDIREA BESEARICII

Tocmind locul zidului besearicii, merge acolo arhieraul și îmbrăcându-să cu sfița și cu omoforul zice:

Blagoslovit e Dumnezeu nostru, totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor.

Preasfântă Troiță...

Tatăl Nostru...

Că a Ta easte împărăția și putearea...

Și arhieraul tămâiază locul temeiului împrejur, iară cântăreții zic otpustul al sfântului aceluia într-al cui nume să zidește besearica, sau alte cântece care le va vrea cel mai mare vor cânta. După aceea arhieraul, stând în locul acela unde va să să facă oltariul, zice rugăciunea aceasta:

Domnului să ne rugăm.

Doamne, Dumnezeu nostru, carele și într-această piatră ai vrut a-Ți zidi Ție besearică, Tu singur caută spre aceia carii îți aduc Ție ale Tale dintru ale Tale daruri și pentru casa aceasta făcută spre lauda Ta, întru mulțimea bu[20v]nătăților Tale ceale de sus cerești, plată le dă, lucrătorii întărindu-i, ține-i sănătoși, temerările ei nemișcate și neclătite le păzește, și ajută casii Tale până întru bună isprăvire, ca să putem într-înșua cu

cântece minunate și cu proslăvire a Te lăuda pre Tine, adevăratul Dumnezeu nostru. Că Ție Ți să cade toată slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Și isprăvind rugăciunea aceasta, face otpustul.

După aceea ia piatra și făcând cu dânsa cruce cu mânil sale, o pune în temeiu zicând:

Ziditu-o-au pre dânsa Cel de Sus, Dumnezeu e în mijlocul ei și nu să va clăti, ajuta-i-va ei Dumnezeu dimineață devream.

Și așa, încep a lucra meșterii.

Rugăciunea care să zice la temeiu besearicii, care unii o chiamă împlântarea crucii

Unde, mergând arhiereul la locul acela în carele să va zidi besearica, să îmbracă cu sfită și cu omoforul și înceape a blagoslovi. Și să zice de trei ori: **Sfânt...** și otpustul sfântului pe al cui nume să zidește besearica. După aceea zice arhiereul:

Pace [21] tuturor.

Diaconul:

Domnului să ne rugăm.

Arhiererul zice rugăciunea aceasta:

Doamne Dumnezeu Nostru, carele dintru libovul... [lipsește continuarea; loc alb pe foaia de hârtie]

.....
După aceea ia trei pietri preotul și le sloboade în temeiu, zicând:

În numele Tatălui † și al Fiului † și al Duhului Sfânt. † Amin.

După aceea zidariul înceape a lucra.

După aceea zice arhiereul rugăciunea aceasta:

Doamne, Dumnezeu și mântuitoriul nostru, carele după al Tău preacuratul și nemuritoriul de evangheliști în toată lumea cu adevărat propoveditul Tău Cuvânt, în sălaşul lui Zahei, ca să fii lui a toată casa lui mântuire, Te-ai smerit a întra'

Tu acuma în casa aceasta de noi smeriții și păcătoșii rugători sfințită, de blagoslovenia Ta umple-o și cu darul Tău cel deplin pre dânsa de [21v] toată străcăciunea o mântuiește, ca într-însa să să proslăvească preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Și să face de maimarele preoților sau de altul din clirici otpustul.

După aceea ia arhierarul crucea cea de lemn și în mijlocul ei cu peana scrie altă cruce, iară altul din clirici o taie frumos cu cuțitul afară, adecă o tocmește. Apoi arhierarul ia crucea aceea cu mâna sa și o pune în mijlocul besearicii care va să să zidească și să face otpustul. Apoi să duc.

Iară besearica începe în toate zilele a să zidi, până ce va isprăvi.

Altă rugăciune la temelul besearicii

Doamne, Dumnezeu nostru, carele sfântul Tău sânge în temelul besearicii Tale l-ai așternut, acum, cu smerita ruga noastră încă ne cucerim, cum în locul besearicii aceștea care va să să zidească, mila Duhului Tău celui Sfânt o supune și pre dânsa tocmindu-o isprăvește și lăcașul slavei Tale o vedește, cum carii cu psaltiri și cu cântări a o proslăvi într-însa mărirea Ta de la Tine, carele împli ceriul și pământul de [22] biușugul bunătăților, dar deplin lor să dobândească dăruiaște-i și pe aceia carii Ție ale Tale dintru ale Tale, pentru zidirea ei și pentru mărirea cinstei și slavei Tale, îți aduc. Iară pe aceia carii slujesc într-însa, cu plinirea tuturor bunătăților trupului și sufletului cuvioaselor într-acesta veac, fără prihană îi păzește și în vremea viitoare. Iară vreadnici îi fă vederii Tale, ca să să proslăvească preasfântul Tău nume, al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

*

Rânduiala împlântării crucii

Împlântarea crucii într-acesta chip să face.

De zidirea besearicii unii ca aceștia să face cuvânt cu patriarhul și prin scrisoare să dă slobozenie cercetoriului sau unuia dintre

arhieriei ca să zidească și să sfințească și să sfințească besearica, supt
împlântarea crucii patriia[r]șască. Și să face cruce de lemn în care scriu
logofeții patriarhului de-o lature într-acesta chip:

*“Împlântarea crucii patrierșescă în numele sfân[22v]tului
(cutarele), sfințită în păzita de Dumnezeu cetate (cutare), în țara
(cutarea). Cu voința preosfințitului și a toată lumea patriarh
(cutare)”, iară de ceaa lature: “Împărățind dumnezeescul
împărat N, în luna lui N, ani N”.*

Și trimite crucea aceasta supt care să va zidi besearica, care cine
o ia, ceteaște rânduiala ce-i scrisă mai sus la zidirea besearicii. Iară
daca isprăveaște sfințeniia, după sfânta masă, duce unul carele îi
rânduie pe aceea și pune crucea în locșorul făcut de piatră, au de
fier, au de aramă, pe cum să veade besearica cea mare.

Apoi să zice rugăciunea aceasta la împlântarea crucii:

Doamne, atotputearnicule Dumnezeu, carele varga lui
Moisiu în chipul preasfintei și de viață făcătoarei cruci
iubitului Fiiului Tău, Domnului Nostru Isus Hristos, l-ai în-
sămnat, Tu sânghur blagosloveaște și sfințeaste locul acesta cu
putearea și lucrarea preascumpului și de viață făcătorului și
preacuratului lemn al crucii, spre izgonirea diavolului și a tot
vrăjmașului, păzind lo[23]cul acesta și casa aceasta și sufletele
tuturor lăcuitorilor într-însa.

Pentru ruga preaslăvitei doamnei noastre de Dumnezeu
Născătoarei și Pururea Fecioarii Marii. Că bine-i cuvântată și
proslăvită împărăția Tatălui și a Fiiului și a Duhului Sfânt,
acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

*

Rânduiala împlântării sfintei crucii

Fac cruce de lemn și o pun supt mijlocul boltei altariului. Iară
arhierieul zice rugăciunea aceasta a împlântării crucii, zicând:

Pace tuturor.

Diiaconul:

Domnului să ne rugăm.

Iară arhierieul ceteaște rugăciunea aceasta:

Închinămu-ne Ție, Doamne, Isuse Hristoase, carele cu puterea crucii lumea o ai luminat și cu lucrarea aceiași cruci pe cei rățăciți i-ai întors și din robii șarpelui, cu care pre omul cel făcut dintăiu vrăjmașul a tot binelui și pizmașul lui Dumnezeu l-au fost biruit, pre noi ne-ai răscumpărat, din voința Ta. Pentru aceea trup omenesc ai îmbrăcat, din Sfânta Fecioară Te-ai născut și cruce ai răbdat. Așijderea toate neamurile în sfânta [23v] Ta besearică i-ai chiebat, carele prin cruce porțile Iadului ai deșchis și vrăjmașul cu moartea l-ai osândit, carele cu puterea crucii pre toți, prin fereleul nașterii Tale, de iznov i-ai înnoit, pintru aceea această cruce în numele Tău împlântată blagoslovește și sfințește, ca și la vremea înfricoșatei patimii Tale, precum adeverește prorocul. Că-i blagoslovit lemnul prin carele au venit lumii mântuire și s-au dat neamului omenesc ajutoriu, și toate câte scapă la sămnelul crucii Tale izbăvind și isprăvind a ucigătorilor diavoli răutăți izgonește. Și placă Ție a fi ajutoriu văduvelor și săracilor, Dumnezeu și părinte, lumină carele n-are altul după sine în sfânta Ta besearică, și la a doao venire a Ta cu puterea cinstitei crucii Tale pre dânșii îi ține întregi, că Ție, Dumnezeului nostru, Ți să cuvine slava cu cel fără de început al Tău Părinte și preasfântul, bunul și de viață făcătoriu Tău Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

După aceea taie formă ca aceasta în crucea cea de lemn, apoi scrie: “Împlântarea crucii, cu darul Preasfântului Duh [24] făcută de smeritul al Făgărașului, grecilor și rușilor, rumănilor, orașului episcop și în cinstita besearică N, locului N pusă, împărățind pre[a]creștinul domnul N în luna N, ani văleatul N.

RĂNDUIALA ȘI SLUJBA LA SFINȚENIA BESEARICII

Cu o zi mai nainte, cea ce-i pus mai mare preste slujba besericească, merge în beserica aceea și tocmește zidiri. Să facă masă și să o puie pe stâlpi, cum să cade.

Și tocmind aceastea așa, și viind arhierul, ia 3 dărăbuțe de moaște a sfinților mucenici, carele după sfânta slujbă va să le puie jos. Iară stâlpii, ca și într-un copârșeu gătit, țin sfânta masă pe stâlpi pe pământ, mijlocul pintre stâlpi căutând spre răsă[24v]rit. Iară de o proptește vreun oltariu făcut dintr-o piatră au și din mai multe, tocmită în locșorul cel scobit de meșteri, în mijlocul oltariului, despre ceaa lature care caută oblu spre șădeare. Iară ceale trei dărăbuță spusă mai sus le pune într-un săculecior, cu carele să vor și pune jos. Și săculeciorul îl rânduiaște pe sfântul discos, și puind zvezda deasupra, îl acopere cu procovețul. Și toate ducându-le într-o cinstită beserică mai aproape le pune, unde și polunoștița și utrenea să cântă.

Iară a doao zi dimineața, înaintea tuturor, să duce acolo sluga cea besericească și toate ce-s de lipsă le gătește, carele trebuie să fie toate noao, adecă doao lepedeao albe, chindee sau mâneșterguri trei, poiase trei, sinag și perină, hârțiia de cânepă împărțită pe mijloc, adecă îndoită, sau pergamen, pe coastele stâlpilor carii țin masa așternut, și cingători, carii sânt funiceale suptiri, mastix, ceară și marmur polit sau zdrobit, și cu aceaste oloaie, smirnă, tămăie, reșina lădanului, ca[25]rele toate amestecate într-o oală să spală, oală de foc, tolceariu de aramă sau de lut, bureți de mare 4, lepedeao de șters, lămpaș și luminare protiva meciului și meciul singur, doao vase cufundoase, unul cu vin, altul cu unsoare sfântă fiind plin.

Aceastea toate așa gătite, ceară fierbinte cu cealealalte împreună poruncește să să topească în oală, și după măsura acelora și lățimea

stâlpilor, amestecă și marmurul cel zdrobit. Apoi toate ce să pot clăti în besearică poruncește să le scoată afară, și nice lămpașul nu lasă să-l aprinză.

Iară sosind arhieraul, masa de pe stâlpi gios să sloboade și să razimă de un păreate. Iară mireanii toți să scot afară, numai rămân înlăuntru cliricii împreună cu slujitorii carii sânt de lipsă la sfințeniia. Și închizând ușile besearicii de toate părțile, toate hainele arhieresti le ia pre sine arhieraul. Așijderea preoții cu diiaconii să îmbracă întru odăjdile sale.

Iară arhieraul, viind, să înceapă sfințeniia. Deasupra sfintelor odăjdi să pune un [25v] lepedeu, de la piept slobozit în jos până la picioare și cornurile, pe suptsuori duse îndărăpt, să leagă pe după spate laolaltă. Apoi preste mijloc se leagă cu un șinor. Așijderea la amândoaio mânilor sale sau brațele să pun chindeao și să leagă de să înfășură prejur mâni. Într-această formă împodobit, cu ceia carii sânt lângă dânsul, să duce în oltariu, și poruncind, ceia cărora le easte firea iau o hârtie și o taie dărăbă, de leagă pejur stâlpilor measii, cât va fi destul de legat. Iară trebuie partea hârtiilor cea deasupra să o puie pe capul stâlpului și așa să o sloboază în jos pe lângă stâlp, căce că să toarnă deasupra ceară fierbinte cu mastix împreună. Pentru aceaea trebuie împrejur să fie mai sus, adecă mai înaltă cu un deaget, ca să nu cure mastixul jos. Într-acesta chip pecum s-au spus fieștecare stâlp îl înfășură și pe denafară, de trei ori deasupra și de trei ori dedesupt, cu carele tare îl string, și capetele legăturilor deasupra și dedesupt, peste mijloc, așa le tocmesc, cum între legăturile cea[26]le deasupra și ceale dedesupt, pe denafară, să să formăluiească chipul sau forma sfintei cruci, pe coastele stâlpilor.

Aceastea gătindu-le, pun prejur stâlpi, pe deasupra, pe lângă legăturile hârtiilor, adecă pintre hârtii și pintre stâlpi, marmură zdrobită, ca să nu cure cumva mastixul. Apoi, aducând oala, toarnă pe deasupra stâlpilor mastixul, până ce să umplu deșertăciunile hârtiilor, pline.

Deci lasă așa până să răcească, că trebuie să fie fierbând când îl toarnă acolo.

Și zice arhieraul rugăciunea aceasta:

Doamne, Dumnezeu și Mântuitorul nostru, carele spre mântuire neamului omenesc toate dai și le tocmești, rugăciunile noastre, a slugilor Tale celor nevreadnici, le ascultă și întru acesta ceas ne fă harnici a isprăvi zidirea oltariului într-această besearică, supt numele sfântului (cutare) zidită, și sfințenia ei spre lauda Ta să putem fără păcat a o isprăvi. Că Ție Ți să cade toată slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. [26v]

Și auzind **Amin**, cu preoții și cu diiaconii carii slujesc cu dănsul împreună, prinde arhierul masa și o pune pe stâlpi, cântând până de trei ori psalomul 144: **Slăvi-Te-voiu pre Tine, Dumnezeu** meu, împărate, și bine voiu cuvânta numele Tău în veacii veacilor... și cealealalte, până în sfârșit.

După aceea dau slavă lui Dumnezeu și rad de curățesc mastixul de prin locurile unde va fi curs, și cântă psalomul 22:

Domnul mă paște și nimica nu-mi va lipsi. În locul pășunii, acolo m-au sălășluit, la apa odihnii m-au hrănit, sufletul meu l-au întors. Povățuitu-m-au pre cărările dreptății, pentru numele Lui. Că de voiu și umbla în mijlocul umbrii morții, nu mă voiu teame de reale, că Tu cu mine ești. Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângăiat. Gătit-ai înaintea mea masă, împotriva celor ce mă necăjesc. Uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul Tău e adăpându-mă ca un putearnic, și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să lăcuiescu eu în casa Domnului în[27]tru îndelungare de zile.

Și iară dau slavă lui Dumnezeu și zice arhierul:

Blagoslovitu-i Dumnezeu nostru, totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor. **Amin**.

Și zicând **Amin**, cu mânilor de toate părțile apasă masa să stea bine și drept pe stâlpi.

Iară acestea toate să fac când stă masa pe mai mulți sau numai pe un stâlp, iar oltariului făcut în patru cornuri să pune deasupra masă cornurată și în patru cornuri să toarnă mastixul, și așa să tocmește masa pe locul său.

Iară de va fi zidită din pietri mai multe, cealealalte le tocmeaște zidariul, numai în mijloc în patru cornuri să pune mastixul, fără nice o hârtie. Și tocmind așa masa, minteani să pune perina la sfintele dveri.

Și strigând arhidiiaconul: **Genunchile voastre le plecați. Iară arhiereul, îngenunchind, zice rugăciunea aceasta:**

Dumnezeul cel fără de început și veacinic, carele toate dintru neființă le-ai adus, [27v] carele lăcuiești întru lumină neapropiitoare, ceriul biruiești întru scaunul împărăției Tale și pământul întru razăm picioarelor Tale, carele lui Moisiu poruncă și formă i-ai dat iar lui Veseliu preceapere și înțelepciune, ca să-i faci pre dânșii vreadnici a-Ți face șatra mântuirii în carele era rânduiala slujbei Tale și chipurile și icoanele dreptății, carele ai dat lățime inimii lui Solomon și prin slujba lui ai rădicat besearica cea veache, iară slujba cea dreaptă întru duh și mila jertvii cei dreapte întru cinstea apostolilor Tăi ai înnoit și prin sfintele Tale besearici și oltare, în carele sfintele ceale fără de sânge jertve ți să jertvesc, Doamne, Dumnezeuul puterilor, pretutindinea ai înmulțit, carele și besearica aceasta întru numele sfântului (cutarele), pre slava Ta și a Unului ăscut Fiiului Tău împreună și al Duhului Sfânt ai poruncit să să zidească, Tu, prea mare și nemuritoriule împărate, nice pre noi, cu mulțimea păcatelor întinați, să nu ne urgisești, nice pentru necurăția [28] noastră testeamântul Tău necuvios să nu-l faci, ci iertând greșalele noastre, întărește-ne pre noi și, cu darul și venirea Sfântului și de viață făcătorului Tău Duh, osfeștaniia besearicii aceștii și sfințeniia oltariului ei a o isprăvi fără de păcate pre noi să ne lași, ca într-înșă cu psalmi, cu cântări și cu slujbă de taină să Te blagoslovim, și milostivirea Ta totdeauna să o lăudăm. Așa să fie, domnitoriule Doamne, Dumnezeuul Nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului, pre noi păcătoșii rugătorii Tăi auzi-ne și sfântul preacinstitul atotputearnicul Tău Duh trimițind în casa aceasta, o sfințește, cu lumina veacinică o împle, alege pre dânsa întru lăcașul Tău, fă-o scaunul slavii

Tale, cu daruri dumnezeiești și cerești o spodobește, celor bătuți de valuri scăpare, durerilor tămăduire, bolnavilor mântuire și diiavolilor înfricoșare. Tocmește-o pre dânsa ca să fie ochii Tăi deșchiși spre dânsa zioa și noaptea, urechile Tale ascultătoare cătră ruga celor ce vor intra cu smerenie și cu frică într-însa, acum mare ajutoriu avem, [28v] preacinstitul și preaslăvitul Tău nume. Când să vor ruga, Tu îi auzi pre dânsii în Ceriu de sus, fă milă și Te milostivește. Ține-o neclătită până în sfârșitul veacului, și oltariul cel zidit într-însa, cu putearea și lucrarea Duhului Tău celui Sfânt arată-l a fi sfântul sfinților preste împăcarea legii. Adaoge pre dânsa cu slavă, cum sfintele ce să vor face într-însa să sosească la sfântul și înțelegătoriu Tău jertvenic și mila pazii Tale cei nebiruitoare să ne aducă, că nu în slujba mânilor noastre, ci în mila Ta cea nespusă ne punem nădejdea.

Diaconul, stând în sus, zice:

Priimește, mântuiește, miluiește și ne păzește pre noi Dumnezeule cu darul Tău.

Iară norodul răspunzind de 3 ori:

Doamne miluiește-ne.

Apoi diaconul zice:

Cu pace Domnului să ne rugăm.

Pentru pacea de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm.

Pentru pacea a toată lumea și bună tocmirea sfintelor lui Dumnezeu bisearici și [29] împăcarea lor, Domnului să ne rugăm.

Pentru arhiepiscopul nostru (cutare) și pentru lucrarea mânilor lui, Domnului să ne rugăm.

Pentru slujitorii cu dânsul împreună preoții și diiaconii și pentru toți, Domnului să ne rugăm.

Cum cu venirea Duhului casa aceasta și oltariul într-însa zidit, cu lucrarea Duhului Sfânt să să sfînțească, Domnului să ne rugăm.

Pentru dumnezeiești și de Dumnezeu păziți împărații noștri, tot norodul și oastea lor, Domnului să ne rugăm.

Pentru orașul acesta și pentru toate cetățile și laturile și pentru toți carii lăcuiesc într-însăle cu credință, Domnului să ne rugăm.

Pentru ca să ne mântuim noi de toată su[pă]rarea, scârba și nevoile, Domnului să ne rugăm.

Apără, mântuiaște, miluiaște și ne păzește pre noi, Dumnezeule, cu darul Tău.

Pre Preasfânta, Curata, Preablagoslovita, Slăvita stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoa[29v]rea și Pururea Fecioară Mariia, și a sfântului (cutarele), cu toți sfinții pomenindu-i, pre noi și unul pre altul și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

Și strigă cu glas:

Că sfânt ești Hristoase, Dumnezeul Nostru, și pre sfinții mucenicii Tăi, carii pentru Tine bine s-au nevoit, Te odihnești, și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Și zicând Amin, să bagă preotul în oltariu și stă înaintea sfintei mease și luund ștergură albă curată, și face cu ea trei cruci, una în mijlocul, dincoace și dincolo doao. Și din oala cea fierbinte să toarnă într-alt vas apă caldă de-abia. Și plecând și capul, zice rugăciunea aceasta:

Doamne, Dumnezeul nostru, carele prin venirea Ta cea mântuitoare apele Iordanului le-ai sfințit, Tu și acum trimite darul Duhului Tău celui Sfânt și blagoslovește osfeștania și isprăvirea oltariului, că blagoslovit ești în veacii veacilor. Amin.

Gătind rugăciunea aceasta, apa cea de-abia caldă în forma crucii o toarnă deasupra oltariului, [30] zicând:

În numele Tatălui † și al Fiiului † și al Duhului Sfânt.

Apoi masa și stălpii îi șterg cu ștergătoarea arhierieul și cu preoții împreună. Și ceialți arhieriei iară fac așa cu bureții cei de mare, apoi pe urmă cu lepedeaie mai suptiri și mai curate încă le șterg sau (de vor fi de-a sfințirea) șterg cu antimisuri, turnând pre eale apă caldișoară până va fi destul. Și făcându-să acestea, să zice psalomul 83:

Cătu-s de iubite sălaşele Tale, Doamne... și cealealalte până în sfârșit.

Iară isprăvind spălarea și ștergerea, dau lui Dumnezeu laudă și zice arhiereul:

Slavă Dumnezeului nostru în veaci.

Iară preoții, puind antimii[se]le într-un loc aproape, iară arhiereul un bucal plin de vin și de 3 ori toarnă peste masă în cruciș zicând:

Uda-mă-vei pre mine cu issop și mă voiu curăți, spăla-mă-vei și mai vărtos decât zăpada mă voiu albi.

Și zicând aceasta și cealalalte ale psalmului, până în sfârșit, și dând laudă lui Dumnezeu zice: [30v]

Bine-i cuvântat Dumnezeul nostru, totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

După aceea luund un vas cu mir curat plin și arhidiaconul zicând: **Să luăm aminte**, toarnă peste masă, precum e obiceiul la botez, când să zice **Aliluia**, și cu dânsul face 3 cruci, în mijloc una și de amândoa laturile doao, și dând vasul îndărăpt la cela ce i-au fost dat la mână, unge masa toată pe deasupra crucilor și în toți stâlpii scrie câte trei cruci, una în mijloc și câte doao pe de laturi. Apoi preoții, puind antimisurile îndărăpt, să toarne pe sfânta masă vin curat și cu mir curat cât va fi destul, și zice psalmul 132: **Iată cătu-i de bine și cătu-i de iubit al cui... și cealealalte până în sfârșit.**

Apoi laudă pe Dumnezeu și zice arhiereul:

Slavă Ție, Sfântă Troiță, Dumnezeul nostru în veaci.

Iară masa curățind de antimisuri, că iară să iau acealea de preoți, de să duc de acolo.

Iară arhiereul un procoveș sau față de masă noao, dintru a căruia patru cornuri spânzură legate funiceale suptiri, care așternând pe masă, [31] dedesupt să leagă funicealele acealea în cruciș au le leagă de stâlpi. Și așa iar peste ștersul albu să pun antimisurile ceale sfînțite. Și când să fac aceastea cetesc psalmul 131:

Adu-ți aminte, Doamne, de David și de toată blândețe[a] lui... și cealealalte până în sfârșit. Aceastea săvârșind, dau laudă lui Dumnezeu:

Slavă Dumnezeului nostru în veaci.

Acestea isprăvind, arhierul, cu mâni spălate și cu ștergură noap ștearse, ia fața cea de masă, adecă podoaba cea deasupra a sfintei mease, care întinzindu-o, să zice și psalmul acesta al 90 și al doilea, adecă:

Domnul s-au împărățit, întru podoabă s-au îmbrăcat... și cealealalte până în sfârșit.

Și așa dau slavă lui Dumnezeu.

Apoi pune antimisul și după aceea ia cartea Evangheliii și zicând **Amin**, să dă la arhieru cu cădealnița. Și cădind el sfânta masă, oltariul și toată beaserica, să zice psalmul 25:

Judecă-mă pre mine, Doamne...

Iară unul din preoți îmblă îndărăpt după arhieru, purtând vas cu mir, și dintr-însul pe toți stâlpii și pe păreți scrie cruci [31v] și să zice psalmul 25: **Judecă-mă pre mine, Doamne... și cealealalte până în sfârșit.**

Și isprăvind, dau laudă lui Dumnezeu. Și diiaconul cetind troparul cel de obieiaiu.

Auzind aceste cuvinte: **Priimeaste...** (așijderea: **Preasfânta, precurata...**) și sfântul (cutare) al căruia iaste besearica numită și cealelealte, arhierul stă înaintea sfintei mease, și nu în genunche, ci zice rugăciunea aceasta:

Doamne, Dumnezeul ceriului și al pământului, carele cu înțelepciunea Ta cea neurmată sfânta besearica Ta o ai zidit și rânduiala preoții pre Pământ în forma slujbei îngerești din Ceriu ai tocmit, Tu, prea mare Doamne, auzi-ne pre noi, smeriții, nu ca doar am fi vreadnici a ne ruga pentru unele ca acestea, ce ca să văză mila Ta cea nemăsurată, că niceodată nu Te părăsești în multe chipuri a face bine neamului omenesc, și mai pe urmă, plinire tuturor bunătăților, ne-ai dat ființa trupească a unuia născut Fiiului Tău, carele fu văzut pre Pământ și, ca o lumină a mântuirii stră[32]lucind celor ce era întru întunearec, s-au dat pre sine pentru noi jertvă. Și făcându-să împăcare a toată lumea, ne-au făcut pre noi părtași învierii Sale, și suindu-să la Cериuri cu puteare de sus, carele-i **Duhul Sfânt, cinstitul și**

atotputearnicul de la Tine Dumnezeu și Părintele purcezitoriu, pre ucenici și pre apostoli, precum făgăduisă, i-au îmbrăcat, prin carele făcându-să putearnici în fapte și în cuvinte, botezul făgăduinții au dat, besericii au rădicat, oltariu au zidit, preoții, legi și rânduiale au pus, de la care noi luând obiceiul, cădem cătră Tine, Dumnezeul cel veacinic, și Te rugăm pre Tine, o, Milostivule, cum besearica aceasta făcută spre lauda Ta, cu slava Ta cea dumnezeiască o umple și oltariul ce-i zidit într-înșă îl fă sfântul sfinților, cum și noi, ca înaintea înfricoșatului scaun al împărăției Tale stând, pentru noi și pentru tot norodul rugăciuni făcând și aducând jertvă fără de sânge milii Tale pentru iertarea păcatelor noastre celor cu voie și celor fără de voie, pe tocmirea vieții, pe [32v] îndreptarea altariului și pe plinirea tuturor dreptăților să-Ți slujim ție fără de păcate. Că-i blagoslovit preasfântul Tău Nume, al Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și răspunzind Amin, zice arhiereul:

Pace tuturor.

Diiaconul zicând: Capetele voastre Domnului să le plecați, ceteaște rugăciunea aceasta:

Mulțămimu-ți Ție, Doamne, Dumnezeul nostru, carele vărsând mila Ta mai de înainte pre sfinții Tăi apostoli și pre fericiți părinții noștri, după mare îndurarea Ta, aceea și noao, păcătoșilor și nevreadnicilor robilor Tăi, Te-ai îndurat a ni-o da. Pentru aceea rugămu-te foarte, milostivule Doamne, cu slavă, cu sfințenie și cu milă oltariu acesta îl umple, ca jertvele ceale făr' de sânge aduse, al preacuratului trup și preascumpului sânge a unuia născut Fiiului Tău și al Domnului Nostru Isus Hristos, să se întorcă spre spăseniia norodului Tău și al nevrednicii noastre. Că Tu ești Dumnezeul nostru și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și [33] răspunzind Amin, zice diiaconul:

În pace să purcedem.

Și rânduiala toată să isprăveaște.

Și gătind aceastea, să aduce la arhieru lămpaș nou și meciul împreună cu stâlpișorul și ulei. Iar el, cu mâinile sale, împle lămpașul de ulei și aprinzând meciul, îl pune pe oltariu și el dezbrăcându-să de toate odăjdile, lămpașul, luminile și cealealalte podoabe ale besearicii le iau gios slugile ceale besericești. Și până să fac aceastea, el să odihnească puțintel.

Și de va putea să isprăvească într-acea zi osfeștaniia besearicii, iară să îmbracă în toate odăjdile arhieriești și cu preoții împreună, cu tot clirosul, să duce într-acea besearică în care s-au fost pus mai nainte moaștele sfinților mucenici.

Iar de nu va putea isprăvi într-acea zi, el să duce acasă, și sara polunoștnița și rugăciunile de dimineață să zică într-acea besearică unde vor fi moaștele.

Apoi a doua zi cu clirosul și cu norodul să duce arhierul într-însa. Și diiaconul zice tropariul și cântecul cel de 3 ori sfânt.

Iară el să [33v] roagă așa:

Doamne, Dumnezeu nostru, carele ești credincios în cuvintele Tale și stai făgăduinții Tale, carele sfinților Tăi mucenici bună vitejia a viteji, cursul bunătăților a plini și credința mântuirii cei dreapte neclătită a o ținea ai îngăduit, Tu, Preasfinte Doamne, plecându-Te pentru rugăciunile lor, dă-ne noao, nevrednicilor robilor Tăi, a ne dobândi parte și soarte cu dânșii împreună, cum făcându-ne și noi următori lor, a bunătăților veacinice ce-s tocmite lor, părtași să ne aflăm. Pentru milostivirea și blândețele unului născut Fiiului Tău, cu carele ești binecuvântat, cu preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și zicând Amin, strigă arhierul:

Pace tuturor.

Și diiaconul zicând: Capetele voastre Domnului să le plecați, să roagă așa:

Doamne, Dumnezeu nostru, pentru rugăciunile preasfintei stăpânii noastre de Dumne[34]zeu Născătoarii și ale tuturor

sfinților Tăi, tocmeaște lucrurile noastre, a robilor celor nevrednici, și ne îngăduiaște a plânge.

Și strigă:

Să fie binecuvântată și laudată putearea împărăției Tale, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și răspunzind **Amin**, cu sfântul discos moaștele le rădică pe cap, și mergând înainte preoți, arhieriei, clirosul și norodul așa să duc.

Iară cântăreții cântă cântarea aceasta pe glas 3:

Carele ai întemeiat besearica Ta spre piatra credinții, bunule, într-înșa rugăciunile noastre le tocmeaște, și priimeaște pre norodul carele Îți strigă Ție întru credință: “Mântuiaște-ne pre noi, Dumnezeu nostru, mântuiaște-ne pre noi”.

Iar apropiindu-să de besearica care să sfințească, cântă cântările acestea, cu glas mare:

Sfinți mucenici, carii bine v-ați nevoit și v-ați încununat... și cealealalte.

Mărire Ție Hristoase, Dumnezeule, lauda apostolilor și bucuria mucenicilor... și cealea[34v]lalte.

Altul, pe glas 3:

Tăria celora ce nădăjduiesc întru Tine... și cealealalte.

Altul, pe glas 4:

Ziditoriul cetății cerești... și cealealalte.

Și de ți-i voia, mai poți și altul, pe glasul dintăiu:

Carele ai zidit pământul pe nimică...

Și daca sosește cu ceialați împreună arhierul la ușile besearicii, care-i închisă, strigă:

Bine ești cuvântat Hristoase, Dumnezeu nostru, totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor.

Și până pune arhierul discosul pe masă, care-i gătită după obiceiul osfeștaniiii, cântă-să aceasta:

Rădicați porțile...

Iară alți cântăreți încă cântă de 3 ori aceasta:

Cine-i împăratul acesta?

Și până să cântă acestea, zice arhierul rugăciunea aceasta:

Dumnezeu și părintele Domnului Isus Hristos, carele bine ești cuvântat în veaci, carele prin acoperemântul trupului întrarea besericii a născuților dintâiu, celor scriși în Ceriuri, unde-i scaunul celora ce sârbează și în glasul bucuriiei ai sfințit, Tu, Doamne, caută spre noi, păcătoșii și nevreadnicii robii Tăi, carii isprăvim [35] sfințeniia cinstitei beserici al sfântului (cutare) în chipul preasfintei besericii Tale, adecă a lăcașului nostru, carele și de apostolul și preacuviosul Pavel beserica Ta să chiamă. Întărește-o pre ea neclătită și cu slavă spre Tine, până în sfârșitul veacului, și într-înșă laude și cântări nevinovate ale slavii Tale și unului născut Fiiului Tău, Domnului nostru Isus Hristos și Sfântului Tău Duh, în cunoștință și în toată dreaptă înțeleagere pre Tine cu frică cinstindu-Te, a-Ți aduce, îndurării Tale vreadnice și priimite rugăciunile noastre, pentru noi și pentru tot norodul milei Tale adusă îngăduiaște a le fi priimite. Pentru rugăciunile preacuratei stăpânii noastre de Dumnezeu Născătoarei și Pururea Fecioarei Marii.

Vozglașenie:

Că sfânt ești, Dumnezeul nostru, și pre sfinți Te odihnești și Ție slavă trimitem, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.

După aceasta zice arhierul:

Pace tuturor.

Diiaconul:

Capetele voastre Domnului să le plecați.

Și întrând arhierul, zice rugăciunea aceasta:

Domnitoriule, Doamne, Dumnezeul Nostru, care[35v]le rândul și ceata îngerilor și a arhanghelilor spre slujba slavii Tale ai tocmit în ceriu, îngăduiaște la întrarea noastră a să facerea și întrarea sfinților îngeri, carii slujesc împreună cu noi îndurării Tale.

Cu glas mare:

Că Ție să cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii

veacilor. Amin.

Și numaidecât iar își pune pe cap discosul cu sfintele moaște, semnând și deșchizând toate ușile.

Și întrând, cântăreții cântă această cântare, glas 4:

Cum ai arătat, Doamne, tărie deasupra și dedesupt frumuseața slavii lăcașului Tău, așa întărește pre dânsul în veacii veacilor și rugăciunile noastre, în numele Născătoarei de Dumnezeu, Ție totdeauna aduse, le priimește, o, viața și înnoirea tuturor!

După aceeaa stihurile dintâiu ale osfeștaniei, având glas deusebi, le cântă. Caută în Meneiu.

Acestea cântând, cinstitele moaște în locșor gătit, măcar între stâlpii oltariului carii caută spre răsărit (însă de vor fi ținând masa stâlpii), iar de va fi oltariul [36] întreg, spre laturea cea din mijloc de cătră scaunul arhieresc, să pun jos și arhierul, turnând mirul peste dânsule, pe locșor deasupra să pune acoperemânt și împreunările să cleesc cu mastixul cu jumalț sau cu plumbu.

Și atuncea zice arhierul rugăciunea aceasta în taină:

Doamne, Dumnezeu nostru, carele mucenicilor, oarecând pentru Tine bine-nevoiților, slava aceasta ai dat, cum moaștele lor peste tot Pământul, cu roadele tămăduirilor izvorând, în casele Tale să să înmulțască, Tu, Doamne, dătătoriu tuturor bunătăților, pentru ruga sfinților a căroră moaște întru această cinstită besearică ai voit să să puie, îngăduiaște-ne pre noi a-Ți aduce Ție într-înșă jertvă fără de sânge, și toată cearerea noastră cea de folos priimește, și mucenicilor, pentru sfântul Tău nume bine-nevoiților, întru aceasta încă le dăruiaște plată, cum să facă lucruri minunate pentru mântuirea noastră. Că-i a Ta împărăția, a Tatălui și a Fiiului și a Duhului Sfânt, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Apoi să face Sfânta Liturghie și otpustul norodului. După trisaghion (în liturghie) să zi[36v]ce prochimenul, glas 4:

Casei Tale, Doamne, să cuvine sfințenie.

Stih:

Domnul s-au împărățit, întru podoabă s-au îmbrăcat...

Cătră ovrei a cărții sfântului apostol Pavel c[e]tenie, cap. 3:

Fraților, chemării cerești părtași, socotiți apostolul și arhierul mărturii noastre pre Isus Hristos, că-i credincios Aceluia carele au făcut pre El, ca și Moisiu în toată casa lui, că mai de mare slavă au fost acesta vreadnic decât Moisiu, că toată casa să face de cineva, iară cine au zidit toate, Dumnezeu easte.

Alliluia, glas 4.

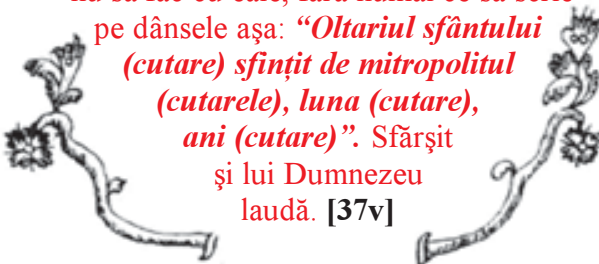
De la Math[ei] sfânta Evanghelie:

În vremea aceeaia venit-au Isus în părțile Chesarii lui Filip, și întreba pre ucenicii săi zicând: “Pre cine mă zic oamenii pre mine? Că iaste Fiul omenesc?” Iară ei au zis: “Alții Irimie, sau ca unul din proroci”. Zise lor Isus: “Dară voi cine mă ziceți că sânt?” Răspunse Simon Petru, de zise: “Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu”. Iară Isus răspunse zicând: [37] “Fericit ești, Simon bar Iona, că trupul și sângele nu ți-au arătat ție, ci Părintele meu carele-i în Ceriuri. Și eu îți zic Ție că tu ești Petru și pe piatra aceasta voiu zidi besearica Mea, și porțile Iadului nu o vor birui pre dânsa”.

Până în sfârșitul a șapte zile, în toate zilele să face Sfânta Liturghie în besearica aceea, puind antimisele supt fața de masă al sfintii mease, de unde după șapte zile să iau antimisele, și apoi fără de antimis să face slujba pe dânsul, că deplin nu-i sfințit oltariul.

Cade-să a ști că antimisurile, înainte până a le sfinți, trebuie a le tăia, a le coase și a le spăla. Că după aceeaia nimică de aceastea nu să fac cu eale, fără numai ce să scrie pe dânsule așa: “Oltariul sfântului

(cutare) sfințit de mitropolitul (cutarele), luna (cutare), ani (cutare)”. Sfârșit și lui Dumnezeu laudă. [37v]

RÂNDUIALA LA HIROTONIA ARHIDIACONULUI

Așa să aduce el:

“Cucearnicul fratele nostru (cutare), să aduce ca să fie arhi-diacon sfintei besearici (cutare)”.

Și după ce a doa oră să va aduce, vin înaintea episcopului și episcopul așa zice:

“Darul cel dumnezeiesc, care totdeauna ceale neputincioasă tămăduiaște și ceale nedestoinice plinește, aleage și rânduiaște pe cucearnicul (cutare) arhiidiacon aceștii sfinte besearici. Rugămu-ne dară pentru el, ca să vie preste dânsul darul Preasfântului Duh”.

Și clerul zice de trei ori:

Doamne miluiaște-ne.

Și îngenunchind el în treapta oltariului, fiind episcopul mâna pe capul lui, zice această rugăciune, cu glas mare:

🔱 **tăpâne, Doamne, Dumnezeu nostru, care pentru nespusa purtarea Ta de grije ai lăsat neamului nostru rânduiala arhi-diaconiii, ca cei ce vor fi împodobiți cu dânsa să rânduiască [38] și să poruncească celor mai mici slujitori dumnezeștilor Tale taine, însuți, Doamne, pe robul Tău acesta îmbracă-l și îl îmbodobește cu darul Tău și cu cinstea arhiidiaconiii, ca să stea înaintea diiaconilor, norodului Tău și celor mai mici de sine pildă bună să fie. Fă-l pre el a ajunge adânci bătrânețe, ca să slăvească preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.**

După aceea îl îmbracă cu rucavițele și zice:

“Bine e cuvântat Dumnezeu. Iată, fratele nostru (cutare) s-au făcut arhiidiacon sfintei besearici (cutare). În numele Tatălui † și al Fiului † și al Sfântului Duh”.

Și îndată îl blagoslovește în Hristos și stă de-a dreapta episcopului.

RĂNDUIALA LA RĂDICAREA ECONOMU[LUI] CELUI MARE

Aducerea lui într-acesta chip să face:

“Cucearnicul fratele nostru (cutare) să a[38v]duce ca să fie econom mare sfintei episcopii noastre (cutare)”.

Și după ce a doa oră să va aduce, vin ceia carii îl duc înaintea arhierelui, iară arhierel așa zice:

“Darul cel dumnezeiesc, carele totdeauna ceale neputincioasă tămăduiaște și ceale nedestoinice plinește, rădică pre cucernicul (cutare) în econom mare sfintei episcopii noastre (cutare). Să ne rugăm dară pentru el, ca să vie preste dânsul darul Sfântului Duh”.

Și tot clerul zice de trei ori:

Doamne miluiaște-ne.

Și îngenunchind el în treapta oltariului, fiind arhierel mâna pe capul lui, așa să roagă rugăciunea:

Doamne, Dumnezeu nostru, care toate înțelepțește le împarți și care cu împărțirea trupului Tău ai lucrat mântuirea noastră, care pre înțeleptul împărțitoriu ca stăpânul căsii l-ai lăudat, blagoslovește și pre robul Tău acesta (cutare) în econom. Întărește-l și împuternicește pre el, ca cu credință și înțelepțește și plăcut averile și banii besearicii să-i împarță, [39] ca într-acesta chip lucrând și slujba plinind, să fie părtaș bucuriilor celor ce talanții bine-i împart, iară de rușinarea și păgubirea și pedeapsa slugii celui ce cu lenevire îngroapă talantul, să scape.

Pentru rugăciunile preasfintei stăpâniei noastre Născătoare de Dumnezeu, a sfântului și lăudatului apostol și mucenic Varnava și a tuturor sfinților.

Vozglașenie.

Că s-au sfințit și s-au proslăvit preacinstul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui † și al Fiului † și al Sfântului

Duh, acum și pururea și veacii veacilor. Amin.

Atuncea luund pre el arhiereul de creștet, așa zice:

“Bine e cuvântat Dumnezeu. Iată, s-au făcut fratele nostru (cutare) mai mare econom preasfintei episcopiii noastre (cutare). În numele Tatălui † și al Fiului † și a Sfintului Duh †. Amin”.

Aceastea isprăvindu-să cu bucurie, tot clerul zice de 3 ori:

Vreadnic, vreadnic, vreadnic!

Atuncea mearge și stă din sus de toți diiaconii carii au luat deregătoriile diiaconesți. [39v]

RĂNDUIALA SLUJBII CU CARE SĂ FACE PROTOPOP

După obiceiul îl aduc înainte preoții, într-acesta chip:

“Temătoriul de Dumnezeu fratele nostru preotul (cutare) să aduce ca să fie protopop orașului (cutare)”.

Și după a doaoa aducere vin în fața arhiereului, iară arhiereul, în auzul tuturor, strigă:

“Darul cel dumnezeiesc, carele totdeauna ceale neputincioasă tătăduiaște și ceale nedestoinice plineaște, ridică pe temătoriul de Dumnezeu preotul (cutare) în protopop sfintei besericii lui Dumnezeu. Să ne rugăm drept aceea pentru el, ca să vie spre dânsul darul Preasfântului Duh”.

Și zic de trei ori:

Doamne miluiaște-ne.

Iară cel ce va să fie protopop îngenunchie în treapta oltariului înaintea arhiereului.

Iară arhiereul, țiind mâna pe capul lui, să roagă așa:

Etăpâne Doamne, Isuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, care ai [40] dat preoția neamului nostru, care cu mila acestui dar și cinste ne-ai împodobit pre noi, care pre noi ne-ai învrednicit ca sfânt să stăpânim și pre alții mai mici slujitori tainii Tale ai rânduit, însuși și pre fratele nostru (cutare) încunjură-l cu darul

Tău, și cu cinste îl împodobește, ca să fie mai mare peste preoții norodului Tău și celor ce cu dânsul petrec, pildă bună să să areate. Și îi dă a petreace la bătrânețe viață bună, și pre noi pre toți ca un milostiv ne miluiaște, că Tu ești dătătorul înțelepciunii și pre Tine toată făptura Te laudă în veacii veacilor.

Și prinzindu-l de cap zice:

“Bine e cuvântat Domnul. Iată, s-au făcut fratele nostru (cutare) protopop orașului (cutare). În numele Tatălui † și al Fiului † și al Sfântului Duh †”

Și clerul zice de trei ori:

Vreadnic, vreadnic,
vreadnic. [40v]

RÂNDUIALA LA HIROTONIA EPISCOPULUI

Sfârșindu-să cântarea aghiosului, arhierul stă la cornul prestolului.

Și cei trei arhierii carii stau de-a dreapta aduc pe cel ce va să să hirotonească.

Iară păzitorii de cărți, de-a stânga, îi dă lui hârtia în care, de easte patriarh cel ce hirotoneaște, aceastea sânt scrise: “Cu aleagerea și voia preaosfințiților mitropoliți și arhiepiscupi și episcopi...”, iară de easte mitropolit: “Cu aleagerea și voia iubitorilor de Dumnezeu episcopi și sfinților preoți...”

“Darul cel dumnezeiesc, care totdeauna ceale neputincioase tămăduiaște și ceale nedestoinice plineaște, rânduiaște pe iubitorii de Dumnezeu preotul (cutare) episcop păzitei de Dumnezeu cetăți (cutare). Să ne rugăm pentru el ca să vie peste dânsul darul Preasfântului Duh”.

Și carii sânt înlăuntru și afară din oltariu zic [41] de trei ori:

Doamne miluiaște-ne.

Dându-să drept aceea cea hârtie arhierului, păzitorii de cărți

sau arhiediaconul, zice:

Să luăm aminte.

Arhierul ceteaște scrisoarea în auzul tuturor, și toți răspund:

Doamne miluiaște-ne, precum s-au însămnat mai sus.

Iară arhierul deschide Evangheliia și, împreună cu ceilalți arhierii, o pune pe capul și grumazii celui hirotonit, și îndată făcând pe capul lui de trei ori sămnuțul crucii și ținând apoi mâna pe capu-i, să roagă într-acesta chip:

🔱 Tăpâne, Doamne, Dumnezeul nostru, care prin vestitul apostolul Pavel ai pus rânduiala treaptelor și a stepenelor spre slujba cinstitelor și precuratelor tainilor Tale în Sfântul Tău oltariu, rânduiind întâi apostolii, a doao prorocii, a triia învățătorii, Însuți Doamne al tuturor, și pre acest ales și vreadnic socotit de-a priimi jugul evanghelicesc și cinstea arhieriască prin a mea, a păcătoșului, și a celor ce stau slujitori și împreună episcopi mijlocire, adecă cu venirea și cu putearea și cu darul Sfântului Tău Duh, întăreaște-l, precum ai întărit pre sfinții apostoli și pre proroci, precum ai uns crai, precum ai sfințit arhierii, și arhierii lui o fă nevinovată și cu [41v] toată cinstea împodobindu-l, sfânt îl arată pre el, ca ceale ce sânt spre mântuința norodului să ceae și a să auzi de tine să să învrednicească.

Vozglasenie:

Că s-au sfințit numele Tău și s-au proslăvit împărăția Ta, a Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh.

Și zicând Amin, unul dintre episcupi[i] ce-l hirotonesc, cu glas de taină, cât numai să-l poată auzi ceilalți episcopi și să-i răspunză, zice aceaste diaconstve:

Cu pace Domnului să ne rugăm.

Pentru-pacea de sus și pentru mântuirea sufletelor noastră, Domnului să ne rugăm.

Pentru pacea a toată lumea...

Pentru arhiepiscopul nostru (cutare), preoția, ajutoriul, rămânerea, pacea, sănătatea și mântuința lui și pentru lucrul mânilor lui, Domnului să ne rugăm.

Pentru robul lui Dumnezeu (cutare), care s-au rânduie acum episcop și pentru mântuirea lui, Domnului să ne rugăm.

Ca milostivul Dumnezeu curată și nespurcată arhierie să-i dăruiească, Domnului să ne rugăm.

Pentru orașul acesta și toate cetățile și [42] pentru toți celora ce le trebuie ajutoriu și milă de la Dumnezeu, Domnului să ne rugăm.

Ca să ne izbăvim de tot năcazul, mâniia...

Și:

Apără, mântuiaște, miluiaște și ne păzește pre noi, Dumnezeule, cu darul Tău.

Pre Preasfânta Curata, pre Blagoslovita...

După ce să isprăvească acestea, arhierul, într-aceiași chip fiind mâna pe capul celui hirotonit, să roagă așa:

Doamne, Dumnezeul nostru, care, neputând firea omenească suferi fața dumnezeirii Tale, cu împărțirea Ta ai rânduie învățători aseamenea cu noi pătimiși, slujitori scaunului Tău, ca să aducă Ție jertvă și rugăciune pentru tot norodul Tău, Tu, Doamne și pre acest rânduie spre slujba darului arhieresc fă-l următoriu Ție, adevăratului păstoriu, sufletul pentru oile Tale puindu-și, orbilor povățuitoriu, lumină celor întunecați, celor nepricepuți îndreptătoriu, pruncilor învățătoriu, în lume luminătoriu, ca întorcând sufletele șiie încredințate, înaintea scaunului Tău într-această viață nerușinat să stea și plata cea mare care ai gătit celor ce pentru propovedu[42v]irea Evanghelii Tale să vor munci, să dobândească.

Vozglașenie:

Că Ție să cade a ne milui și a ne mântui pre noi, Dumnezeul nostru.

Și după ce să zice **Amin**, rădică Evangheliia și o pune pe prestol, și așa celui hirotonit îi pune omoforul, zicând:

Vreadnic!

Și într-acesta chip și clerul zice:

Vreadnic!

După aceea arhierul cel ce l-au hirotonit sărută pe cel

hirotonit. Așijderea fac și ceialalți episcupi. Și isprăvind lauda cea obicinuită, să suie în sintroh, adecă în scaunele ceale de după prestol.

Și cel hirotonit, șezând mai întâi de ceialalți, cetind Apostolul zice:

Pace...

Și mai întâi decât ceialalți să cuminecă cu scump trupul și sângele Domnului Hristos. Și însuși cel hirotonit împarte cumeneătura arhierelui celui ce l-au hirotonit și celoralalți. [43]

RĂNDUIALA LA HIROTONIA EPISCUPULUI

Din multe alte a lui Alațian molitvenice de hirotonii alese.

Rânduiala la hirotonia episcopului

Să înceape Liturghia, și după ce ies arhierii cu văhodul cel dintâi a dumnezeieștii Liturghii, merge cu dânșii alesul episcop.

Și isprăvindu-să văhodul, zice diiaconul:

Prea înțălepciune dreaptă...

Și sânгур cu Evangheliia merge în oltariu.

Iară preoții și cliricii stau împrejurul celui ales, în mijlocul besearicii, însă puținel mai jos. Iară trei arhierii sau și mai mulți, îmbrăcați în toate odăjdiile arhieresti, șed în scaunele sale, înaintea ușilor sfântului oltariu.

Și arhieru cel dintâi, cel ce va să hirotonească, șade în mijlocul celoralalți arhierii.

Și diiaconul rânduit să cetească Evangheliia zice cu glas deșchis:

Să luom aminte.

Iară unul dintre clirici, ce va fi mai [43v] învățat, îndată face aducerea dintâi a celui ales, zicând aceastea:

“Să aduce iubitoriu de Dumnezeu ales și întărit (cutare), ca să să hirotonească episcop păzitei de Dumnezeu cetăți (cutare)”.

Și să aduce de clirici cel ales până la coada gripsorului ce-i zugrăvit pe fața besearicii, ținând în mâni sfintele pravoslavnicii credință scrisori. Și zice cătră dânsul episcopul ce va să-l hirotonească:

“ Ce-ai venit aici să cei de la noi ?”

Răspuns. Și răspunde cel ales zicând:

“Rânduiala darului arhieresc, alegându-mă cliricii sfintei besearici (cutare)”.

Și iară zice arhieroul:

“Dară ce crezi?”

Și cel ales zice cu glas mare *Sfântul simbol*, într-acesta chip:

“Crez într-unul Dumnezeu, Părintele Atotțiitoriu...” iproci.

Și îndată arhieroul, blagoslovindu-l pre el în chipul crucii, zice:

Darul Sfântului Duh să fie cu tine.

După aceea să aduce alesul de cliricii săi până la mijlocul gripsorului, spuind aducerea lui cel mai ales dintre clirici, precum s-au însămnat. Și stând alesul la mijlocul gripsorului, zice cătră dânsul [44] arhieroul:

“Arată-ne mai ales noao în ce chip mărturisești și sâmțești despre ceale ce sânt mai de aproape numai ale uniia oricăriia dintre trei fețe a necuprinsei Dumnezeiri”.

Și alesul, cu glas mare și deschis, în auzul tuturor, ceteaște a doa scrisoare a credinții:

“Crez într-unul Dumnezeu în trei fețe deschilinite, Tatăl, zic, și Fiiul și Duhul Sfânt. Deschilinit, zic, după ceale ce sânt mai de aproape numai ale uniia oricăriia dintre fețe, nedespărțit după ființă. Pentru că toată Troița una easte și toată unința aceeași easte. Unință, adecă, după ființă, fire și chip. Iară Troiță după ceale ce sânt mai de aproape numai ale uniia oricăriia dintre fețe și după numire. Pentru [că] o față să numeaște Tatăl, alta Fiiul și alta Duhul Sfânt. Tatăl nenăscut easte și fără de începere. Că nu easte ceva decât El mai întâi. Era El și pururea era Dumnezeu. Iară fără de începere, că nu dintr-altul, ce de la sine are a fi. Crez, mai mult, că Tatăl easte începerea Fiiului și a Duhului. A Fiiului pentru nașterea, iară ^a

Sfântului Duh pentru purcedere, nici o deschilinire sau schimbare într-în[44v]săle, fără a ipostasurilor aflându-să osăbirea. Că adevărat de la Tatăl izvoraște și naște Fiul pre Duhul Sfânt. Și Fiiul de la sângr Tatăl să naște, și Duhul Sfânt de la Tatăl purcede, și așa o înceapere propoveduiesc și un izvod cunosc: pe Tatăl, a Fiiului și a Duhului. Zic încă și pre Fiiul înceapere mai înainte de toată vremea și fără sfârșit, nu numai ca a făpturilor înceapere și a lor întâi născut între dânsăle stăpânirea dintâi a avea (Fugi! Că aceasta easte a necuratului Arie bulguială, pentru că el a fi Fiiul făptură bârfea, așijderea și Duhul Sfânt.) Iară eu zic că Fiiul easte înceapere din Tatăl fără de înceapere, ca să nu să îngăduiască doao înceaperi. Iară cu înceaperea izvorului peste Fiiul a veni Duhul Sfânt, de vreme ce împreună a fi au de la Tatăl, Fiiul și Duhul Sfânt, Fiiul după a nașterii, iară Duhul Sfânt după a purcederii cale, precum s-au zis. Nici Tatăl easte deschilinit de Fiiul, nici Duhul Sfânt de Tatăl și de Fiiul, ce desăvârșit Tatăl easte în Fiiul și în Duhul Sfânt și tot Fiiul în Tatăl și în Duhul Sfânt și tot Duhul Sfânt în Tatăl și în Fiiul. Că să unesc deschilininidu-să și sânt deschiliniți unindu-să.

Mărturisesc [45] și aceasta, cum că Cuvântul lui Dumnezeu, cu Tatăl împreună veacinic, mai presus de toată vremea fiind necuprins, fără sfârșit, până la a noastră fire s-au scoborât și au luat pe lăpădatul și de tot în păcat căzutul om, din curate și fecioarești sânghiurile sânzure neîntinatei și Preacuratei Fecioarei, ca să dăruiască la toată lumea dar de mântuire pentru a sa sângră milostivire. Și a Lui față s-au făcut firilor temei și unire, crescând pruncul desăvârșit, nu după turburare sau și a firilor unite amestecare, nici din statul omului ca să fie Cuvântul și din [...] (precum zicea blăstămatul – sâmțind după învățătura jidovească – Nestorie) să să facă unirea, nici făr' înțeleagere și suflet, după învățătura lui Apolinarie celui cu adevărat fără de minte, a fi născut, că el bârfea a fi Isus Hristos în locul sufletului înțelegătoriu dumnezeirea. Iară eu propoveduiesc însuși a fi Dumnezeu desăvârșit și om

desăvârșit, ca cel ce împreună easte trupul și Cuvântul lui Dumnezeu. Și trupul lui easte însuflețit cu suflet cuvântătoriu și înțelegătoriu, care toată firească cinstea dumnezeirii Sale, după ce s-au făcut unirea, o ține, [45v] nici pierde ceva din dumnezeirea sau omenirea Sa, pentru cea mare împreunare cu Cuvântul, care însuși are un stat din doao firi împreunat și din doao lucrări slăvit, din care și în care același era unul Isus Hristos Dumnezeu nostru, care doao voi firești are, și nu din imputare cunoscut să fie că au pățimit ca un Dumnezeu, dar în trup. Iară niciodată zic că ar fi dumnezeirea pătimitoare sau ar păți în trup. Mărturisesc încă cum că Hristos au luat toate patimile, Lui neîmpotrivoare, și ale firii noastre, afară de păcat: foamea adecă, seatea, ostenința, lacrămile și alte aseamenea, care au și avut într-însul lucrare, nu de silă ca în noi, ce îngăduind voia omenească cei dumnezeiești. Că de bună voie au flămânzit, de bună voie au însătat, de bună voie au ostenit, de bună voie au murit. Moare drept aceea, răbdând pentru noi moarte, rămâind dumnezeirea fără pătimire. Pentru că el nu era supus morții, care au ridicat păcatul lumii, ce ca pre noi pre toți să ne apuce din mâna morții cu sângele său. Cu părintele Său ne-au împăcat, și luptându-să moartea cu trupul [46] omenesc, să biruiască de putearea dumnezeirii și să zdrobească, și de acolo sufletele cele din veaci legate să scot. Iară după ce au înviat morții și în patruzăci de zile pre pământ ucenicilor s-au arătat, s-au suit în ceriu și șade în dreapta Părintelui. Iară dreapta Părintelui, zic, nu după loc s-au scris împrejur, ce dreapta Părintelui zic a fi veacnica și fără de început mărire, care mai înainte de întrupare Fiiul au avut, și după întrupare încă au avut-o. Că împreună cu cinstită închinăciune easte închinat Sfântului Trup cu dumnezeirea, nu cum că s-ar fi făcut adaugere Troiții (să nu fie), că Troița au rămas Troiță și după unirea unuia născut Sfântul lui Trup nedespărțit au rămas de dânsul, și iarăși cu dânsul rămâne în veaci. Pentru că cu aceea va veni să judece vii și morți, drepti și păcătoși, și dreptilor pentru faptele lor ceale bune le va da

plată Împărăția Ceriurilor, pentru care aici au pățimit, iară păcătoșilor le va răsplăti cu munca de veaci, focul Gheenii cel ce niceodată nu va avea sfârșit, de care noi toți a scăpa și bunătățile cele făgă[46v]duite și adevărate a dobândi să ne învrednicească Dumnezeu în Hristos Isus Domnul nostru. Amin”.

Și îndată arhiereul zice, blagoslovind în chipul crucii pre cel ce să hirotoneaște:

“Darul Sfântului Duh să fie cu tine, luminându-te, întărindu-te și înțăleptindu-te pre tine în toate zilele vieții tale”.

După aceeaa să aduce cel ales, de clericii săi, până la capul gripsorului, unul din clericii propoveduind rânduiala lui, precum s-au arătat mai în sus.

Și stând cel ales la capul gripsorului, zice cătră el al triilea arhiereu:

“Arată-ne noao încă mai pe larg ce mărturisești de întruparea celui într-un stat Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu și câte firi mărturisești a fi într-unul și însuși Hristos Dumnezeul Nostru”.

Și acel ales înda[tă] și cu glas mare ceteaște a triia mărturisire așa:

“**C**rez într-unul Dumnezeu, părintele totputearnicul, făcătoriu Ceriului și al Pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor, [47] fără de înceapere, nenăscut și fără de pricină, iară-i înceapere și izvod Fiiului și Duhului. Crez în unul născut Fiiul Lui, dintr-însul mai înainte de toți veacii născut și cu dânsul easte de o ființă, prin care toate s-au făcut. Crez și în Duhul Sfânt, carele de la Tatăl purcade și easte cu el împreună mărit, împreună veacinic și pre un scaun șezătoriu și de o ființă, aseamenea în mărire și făcătoriu făpturilor. Crez că unul născut Cuvântul Troiții cei mai presus de ființă și de viață făcătoare s-au scoborât din ceriuri și pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-au întrupat din Duhul Sfânt, și din Mariia Fecioară s-au făcut om, adecă om desăvârșit s-au arătat, dar au rămas Dumnezeu și nemutat și în nimica schimbat în ființa cea dumnezeiască au fost pentru priimirea trupului, ce fără

mutare au luat pre om și nici o patimă după firea cea dumnezeiască n-au avut. Cu trupul patimă și cruce au răbdat și au înviat a triia zi din morți, s-au suit în Ceriuri și au șezut de-a dreapta Părintelui. Crez și învățăturile, obiceiurile și tâlcuialele unii Catolicești [47v] și Apostolicești Besearoci despre Dumnezeu, lucrurile ceale dumnezeiești. Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor. Aștept înviarea morților și viiața veacului viitoriu. Mărturisesc încă și o față a cuvântului întrupat și pre același îl crez și îl propoveduiesc: Hristos în doao – după întrupare – voințe și firi, ceale dintr-aceastea și din care sânt țiind. Și așa, crez doao voință, adecă a fieștecăriia firi voințe a sa lucrare a avea. Cinstesc, însă nu cu cinstea care sângur lui Dumnezeu să cade, sfintele icoane a Domnului Hristos, Pre[a]curatei Născătoarei de Dumnezeu și a tuturor sfinților, rădicând cinstea lor la ceia ce să închipuiesc într-însăle. Iară pre cei ce nu țin aceastea, ca pre niște rău crezători îi rușinez. Dau anatemie pre Arie și pre cei ce sânt într-un gând cu el sau părtași înțăleagerii lui cei reale, pre Mațedonie și carii cu el pe dreptate au fost numiți împotrivitori Duhului. Aseamenea pre Nestorie și pre ceialalți începători de eritici și pre cei ce cu ei țin, îi lapăd și îi dau anatemie și deșchis în auzul tuturor mă lapăd de ei. Tuturor eriticilor anatema, fieștecăriia eritic [48] anatima. Iară că Doamna noastră Născătoarea de Dumnezeu Mariia, pre unul din Troiță, Hristos Dumnezeul nostru au născut, cu tot sufletul și inima crez și propoveduiesc, care să-mi fie mie ajutătoare, sprijinitoare și folositoare în toate zilele vieții mele. Amin”.

Și isprăvindu-să această mărturisință, îl blagosloveaște arhierul zicând:

“Darul Sfântului Duh, prin mijlocirea mea, rădică-te pre tine, iubitoriu de Dumnezeu preot și ales (cutare), în episcop păzitei de Dumnezeu Cetăți (cutare)”.

Și îndată să scoală arhierul și toți arhieriei cu el. Iară unul dintre dânșii duce celui ales bedernița, și mulți ani îi pofteaște. După aceea îi dă arhierul cârja cea arhierască, zicând așa:

“Priimește toiagul, ca să paști înaintea ta turma lui Hristos, și supușilor tăi celor ce te vor asculta le fii toiag și sprijineală. Iară împotriva celor neascultători și nebăgători de samă să-ți fie ție toiag, ca varga îndreptării care să-i ție pre ei supt ascultare”.
[48v]

După aceea ia arhiereul pre cel ce va să să hirotonească, și împreună cu dânșii îl duce în oltariu înaintea prestolului. Și îndată îngenunchie înaintea arhiereului. Iară unul dintre arhierei, adecă cel mai mare, ia Sfânta Evanghelie și îndată, deșchisă și cu scrisoarea în jos, o pune pe capul lui și o țin arhiereii de o parte și de alta.

După aceea, în auzul tuturor, zice arhiereul:

“Cu aleagerea și primirea iubitorilor de Dumnezeu preoților cetății (cutare). Darul cel dumnezeiesc, care totdeauna ceale neputincioasă tămăduiaște și ceale nedestoinice plineaște, rădică-te pre tine, iubitoriul de Dumnezeu preot și ales (cutate), episcop și mai mare păzitei de Dumnezeu cetăți (cutare). Să ne rugăm dară pentru el, ca să vie peste dânsul darul Preasfântului Duh”.

Și zic arhiereii de trei ori:

Doamne miluiaște-ne.

Iară arhiereii țin Evangheliia și arhiereul care sfințește, peste capul celui hirotonit face cruce de trei ori și îl blagoslovește, zicând:

În numele Tatălui † și al Fiului † și al Sfântului Duh †. Acum și pururea și în veacii veacilor. Amin.

Și ținind mâna pe capul lui, așa să roagă rugăciunea:

Doamne, Dumnezeul Nostru... [49v].

CUPRINS

<i>Arhieraticonul lui Inochentie Micu-Klein</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	72

Rânduiala sfintii ispovedanii pre scurt	75
Rugăciune la dezlegarea de blestem	76
Rânduiala care să face la punerea cetățului și a pevețului	77
Rânduiala care să face la hirotonia ipodiiacului	78
Rânduiala care să face la hirotonia diiacului	80
Rândul care să face la hirotonia preotului	83
Rânduiala la punerea egumenului	86
Rânduiala care să face la blagoslovenia discosului și potiriului nou	88
Rânduiala care să face la blagoslovenia antimisului	90
Rânduiala uleiului celui sfânt	92
Altă rânduială a facerii sfântului mir. Materiia mirului	95
Rânduială la facerea sfântului mir	96
Rânduiala care să face la zidirea besearicii	99
Rugăciunea care să zice la temeiul besearicii, care unii o chiamă împlântarea crucii	100
Altă rugăciune la temeiul besearicii	101
Rânduiala împlântării crucii	101
Rânduiala împlântării sfintei crucii	102
Rânduiala și slujba la sfințenia besearicii	104
Rânduiala la hirotonia arhidiiacului	118
Rânduiala la rădicarea economu[lui] celui mare	119
Rânduiala slujbii cu care să face protopop	120
Rânduiala la hirotonia episcopului	121
Rânduiala la hirotonia episcopului	124